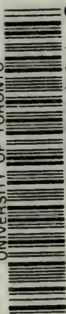
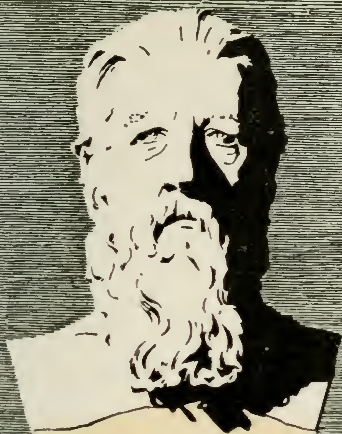
SV. ČECH

DOPLNĚK VERŠŮ

Svatopluk Čech:

DOPLNĚK VERŠŮ.

NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC

SEBRANÉ SPISY

SVATOPLUKA ČECHA.

DÍL XIX.

DOPLNĚK VERŠŮ.

V PRAZE
NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC
1905.

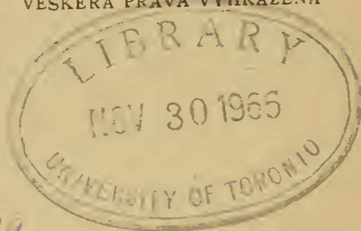
DOPLNĚK VERŠŮ.

NAPSAL

SVATOPLUK ČECH.

V PRAZE
NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC
1905.

Tiskem „Unie“ v Praze.

ZPĚVNÍK JANA BURIANA.

Napsáno r. 1886; první vydání vyšlo 1894, druhé r. 1895.

PŘIPOMENUTÍ
K PRVNÍMU VYDÁNÍ.

Veršovaná tato povídka byla napsána a v časopise uveřejněna před osmi lety; čtenář měj proto na zřeteli, že tam, kde naskytnou se mu v ní reflexy našeho života národního, vztahují se k době ležící již značný kus za námi. Jiné poměry oné doby působily také na volbu a vylíčení drobného zemana šlechtice, jejž vybral jsem z toho tábora naší šlechty, který za heslem ústavověrnosti stál již tehdáž zjevně, ač třeba někdy s lehkým pláštíkem kosmopolitismu, po boku našich národních nepřátel.

Že k samostatnému vydání té básně přistupuji teprve nyní, mělo příčinu v rozličných nedostatcích provedení, které jsem po ukončení jejím v časopise dobře pociťoval. Chtěl jsem ji přepracovati, ale zůstávalo při pouhém úmyslu a po čase poznal jsem, že již nemožno vpraviti se nazpět do toho myšlenkového a citového ovzduší, v němž báseň vznikla. I zdráhal jsem se dlouho, uveřejniti ji ne-

změněnou v samostatné knize, ale konečně vyhověl jsem přání p. nakladatele, s nímž spolčila se úvaha, že báseň již otištěním v časopise na veřejnost byla dána, v seznamech mých spisů se uvádí a že snad staršímu spisovateli bude prominuto, doplní-li pro své literární přátele nebo řekněme třeba jen pro bibliofily řádku svých knih i takovým spisem, jehož slabé stránky sám zná, na který zvláštní váhy nikdy nekladl, který neznačí významný čin na jeho literární dráze, nýbrž přispívá jen podřízeným rysem k celkovému obrazu jeho tvoření.

V Praze, dne 1. října 1894.

Spisovatel.

1.

Já Jan Burian
do těch vetchých blan
píšu, co kdy hlavou táhne,
píšu, co kdy k srdci sáhne,
píšu rukou neumělou
duši celou,
plnou chmur a hran.

Dlouhých věků let
smazal písmo vět,
jimiž ruka pradědova
zapsala zde žalmu slova,
pod to datum, kdy šel v muce
s biblí v ruce
v široširý svět.

V bídě, svízelích
cizím krajem tíh',
než kdy po shrbeném týle
splývaly mu vlasy bílé,
zpátky spěchal nad Vltavu
složit hlavu
v zemi předků svých.

Uzamčen a skryt
v chaty noční klid,
tajný kacíř, v tyto desky
zapisoval marné stesky,
a zrak věští skrze slze
vídal v mlze
lepších časů svit.

Po něm syn i vnuk,
mnoho drsných ruk,
zmozolených, v tuto knihu
psalo nevolnictví tíhu,
mor a žáry, zhoubné vody,
neúrody,
vojen divý hluk.

Z temna svitl jas,
vystřízlivěl čas —
už jen chudá směs tu psána:
kdy dům navštívila vrána,
kdy nač dány nové krovy,
komín nový
a co sypal klas.

Dvojí smutný den
posléz připojen,
kdy jsem ztratil otce, matku,
rodného se ujal statku,
selským dvorcem směnil školy,
pluhem v roli
pohřbil slávy sen.

Pozbyv naděje
v duchů trofeje,
studentských jsem nechal zvyků,
zapomněl jsem poetiku —
a přec někdy z nenadání
snivou skrání
píseň zachvěje.

Ještě, kniho, číst
mnohý v tobě list;
těm ať volně v tiché chvíli
prostý verš mé dumy sdílí,
před účastí nevolanou,
soudců hanou,
před výsměchem jist.

Nehledaný zpěv
důvěrně ti jev
relikvie drahocenná,
písmem dědů posvěcená,
také moje stesky, vzdechy,
touhy, těchy,
lásku, vzdor a hněv!

Dnů mých jas i chlad,
citů bouř i lad
měj zde družnou besednici!
Buď mi, kniho, zpovědnicí,
zrcadlem buď v míru, boji
duše mojí,
plné hran i vad!

2.

(STESK.)

Neveselo v jizbě šeré,
v okno vichr zimní pere,
na ledové květy metá
sněhového prachu houšť;
venku zaváta jsou pole,
stříbrem svítí větve holé,
na nich mračno vran se slétá,
a kraj širý bílá poušť.

V teskné jizbě o samotě
zahrabán v té zimní zlotě
bouře koncertem se bavím,
slyším drsných zvuků spor:
rota vichrů hučí v poli,
za píšťalu komín volí,
krouží s vytím pronikavým
dokola jak vlků sbor.

Vnímám divoké ty zvuky.
Noviny z mé klesly ruky,
jichžto zvěsti neveselé
zkalily mé duše klid;
mním, že v burném vichru vání
slyším sterohlasé lání,
ono moře záští celé,
jímž je obklopen můj lid.

Nepřátelských vichrů dechy
trou se v jizby, rvou nám střechy,
však my dlíme v bídné mdlobě,
zhynul každý vzlet a ruch,
všichni hlavu krotce chýlí
bez života, ohně, síly,
všude pusto jako v hrobě,
vše jak venku zimní luh.

Na rtech leda trpké smání
nebo bledé odříkání,
valícím se kolkol bědám
hledíme bez činu vstříc;
šumí sice slova hojná,
moudrá, vtipná, vzletná, strojná —
já však jedno slovo hledám,
jedno slovo za tisíc.

Slovo jako čepel skvělý,
zkad by sršel hněv náš celý,
slovo jako hromu ránu,
slovo jako živý blesk,
aby vhouklo do dřímoty
trochu staré svěží noty,

vyplašilo z našich lánů
chabý klid a hluchý stesk.

Slovo kouzelné, jež náhle
vzpružilo by hrudi zpráhlé,
roztavilo ledu krovy,
zanítilo svatý žár,
sžehlo s duchů mdloby jíní,
strhlo mrak, jenž čela stíní,
a máj vykouzlilo nový
na ten zimní suchopár.

Po tom slově pátrám v duši,
naslouchám v té pusté hluši —
Marně! Marně! nezalehá
k mému sluchu odnikuď!
Jenom vichr venku vyje
divé svoje melodie,
metelice v okno šlehá
a stesk padá v moji hruď.

☆ ☆

3.

(ZIMNÍ PŘÍHODA.)

V okně pučí svlačec ledu.
Ve svůj tichý přístěnek
marně vzývám na besedu
zástup vážných myšlenek:
Z ohně ve praskotu dříví
slyším biče hlasný švih,
vidím vláti bílé hřívy
jako vichrem vzdmutý sníh;
divá zápřež bílých koní
bouří sněhu třpytný prach
a šperk rolničkový zvoní
s jejich čel jak na poplach...

Co ty stále, zjeve marný,
tryskem vlétáš do mých dum, —
lákáš ve svůj okruh čarný
ducha k pošetilým snům?

Kniho, mezi listy tvými
pohrobím sen bláhový,
rozplyne se v matné rýmy
třpytný útvar sněhový.

Všední začátek — — Co zbývá
venkovskému medvědu,
když se z pusté jizby dívá
do sněhu a do ledu,
v nedělní když odpoledne
nuda k jeho boku sedne,
maně klesá z ruky kniha,
přátel kruh se duší mihá,
srdce touží v šumu, smíchu
zapomenout na trampoty?
Zabalíš se do kožichu,
v podkované vklouzneš boty,
k čelu stáhneš beranici
a pak chutě tápáš holí
ve tmách, sněhu, plískanici,
třeba přes hory a doly,
až okénko osvětlené,
s věncem chvoje opentlené
z těchto spoust se vynoří —
Tak mě zvábil metelicí
přátel kruh, džbán plnolící
do hospůdky v Podhoří.
— — — — —
Půlnoc byla, když mi polem
měsíc zářil v cestu zpátky
a já v zimní krásu kolem
hleděl jako do pohádky.

Sníh se přestal sypat s hůry
hvězdným hemžením se skvělo
nebe modré beze chmury —
a zem dole jedno bělo:
zavány jsou k nepoznání
všechny meze, dráhy, stezky,
nerušenou bílou plání
démantové hrajou lesky,
i led řeky pode strání
postlán liliemi sněhu,
jenom onde podél břehu
průsekem se voda šeří.
Jako sněžné víly bájky
řada vrb; na každém keři
svítí úbělové krajky.
Sítí křišťálů se zdají
větve hruší bezlisté,
kvítím z perel plápolají
snítky jejich stříbřisté —
vše se jiskří, září, plane,
všude třpyt a bleskot samý,
slavný mír nad krajem vane,
sníh jen chrupá pod nohami.

V tom slyš! polem zvonců znění,
karabáče svisty táhlé,
zvuky sanice — Však náhle
v bouř se klidné tony mění,
v poplach bije zvonců cinkot,
slyším řehtot, křik a řinkot.

Mračnem vydeptaných sněhů
jako zimy přízrak divý

pár tu koní bělohřívý
letí v nezkroceném běhu,
bleskem smýká přes závěje
malované panské sáně
k řece na úpatí stráně
tam, kde zrádný průsek zeje.

V saních zděšen muž se tyčí
prostovlasý — druhý padá
do závěje — oba křičí —
hle! i jakás žena mladá — —
Přiskočil jsem jako střela
a pěsť moje obří silou
v děsném trysku zadržela
zápřež saní zdivočilou.

Lázně v ledovatém toku
uchránil jsem pána z Borce,
který po dceřině boku
do svého se vracel dvorce
z pozdní jakés výpravy.
Dobře v luny bledé záři
zřel jsem obě postavy,
mládí květ a zvadlé stáří.

Starce znal jsem; jeho dceru
poprvé jsem spatřil tady
v čarovábném pološeru.
Slaví pověst její vnady,
a co měsíc stříbrem jasnil
zastínilo všechny chvály,
ač-li brach, jenž věčně šálí,

klamných vděků nepřibásnil,
které mizí v denním svitě.
Z kožešiny neforemné
právě vyhoupla se hbitě,
jasný motýl z kukly temné.
Do sněhu se v lehkém skoku
svezla s malovaných saní,
přivila se otci k boku,
objala mu šiji dlaní.
Dosud leknutím se chvělo
úměrné a štíhlé tělo
v sametu a krajkách zdobných,
v sobolině měkkořasé,
s leskem drahokamů drobných
na ramenou, hrudi, vlase,
které v jiskry skotačivé
měnily se při měsíci;
obličej v té záři snivé
podoben byl elfa líci,
ze stříbrných svitů tkané,
noci kouzlem prochvívané.

Znal mě šlechtic. Tisk' mi ruku,
vzdával díků slova vřelá.
Dcera jeho beze zvuku,
dosud bázní rozechvělá,
pohledem jen ke mně letla;
ač se pod obočím v šeru
kryla družná jejich světla,
přísahati chtěl bych věru,
že tam zasvítily jemně
nejkrásnější oči země.

Zatím vzadu ze závěje —
vozataj se pracně sbírá,
k ukroceným ořům spěje;
ale dívku bázeň svírá,
váhá vrátiti se v saně,
až mi se rtů sklouzlo maně,
důvěru-li ke mně cítí,
že chci sám jí vozkou býti.

Dík mi vzdaly její hledy,
usedla hned bez ostychu;
ale žertem otec šedý
v srdečném ji káral smíchu:
„Můj ty bože! Nevíš ani,
co to tropíš, dcero zlatá:
na kozlík že panských saní
svedlas arcidemokrata!“
Sedl k ní; vstoup' kočí za ně;
já hvizd' bičem v ostrém šlehu —
rozjely se pestré saně
jako loďka mořem sněhu.

Přes jiskřivou bílou nivu
u noh krásné dívky letě
snil jsem, že to krajem divů
jedu po neznámém světě,
ustrojeném v úběl samý,
stříbro, křišťál, drahokamy.
Rolničky pak rozpustilé
tak mi zněly sladce, mile,
jakby anděl, přeletaje,
zlatoperých křídel konci

rozechvíval snítky ráje
s perlovými květů zvonci.

Často v zimní krásné noci
sanicí jsem letěl svižnou;
ale tenkrát čaromocí
zajala mě nedostižnou:
byl bych letěl chutě k ránu,
byl bych letěl světa šíří
lehce po sněhovém lánu
jako po labutím chmýří...

Avšak tu již osamělý
s hustě posněženým krovem
Borecký se dvorec bělí
v hustém šiku topolovém;
pod střechýlů věncem skvělým
větvic ojíněných sítí
zámeček jak okem bdělým
ozářeným oknem svítí
vábně do zimního kraje,
návratu svých pánů ždaje.

Vřele děkovali znova;
zápřež na to šlechticova
dovezla mě letem domů;
ale zpátky každou chvíli
zřel jsem na skupinu stromů,
z níž vyhlédal zámek bílý,
až mi skryly hvozdy tmavé
světélko tam třepetavé...

Od té doby v moje snění
často sladkou hudbou vpadá
rolniček a podkov znění;
postavy té štíhlé vnada
ve stříbrném luny jase
myslí mou se kmitá zase,
dívčí líce něžné tvary —
vari, luzný stíne, vari!

4.

(STARÁ BĚTA.)

V tom týdnu přibyly mně čtyři dlaně
a krky dva. Však dvorec stačí na ně!
Jak mění čas! V mé paměti tak živě
tkví obraz Běty statné; vidím zhusta
tvář její pěknou, smíchu zvyklá ústa,
s nichž slovo každé lapali jsme chtivě,
když na zápraží domu za soumraku
neb v zimě u praskavých kamen v koutku
nám bájila o princezně a draku,
o perníkové chatě, o kohoutku.

S let dětských vyrůstala v našem statku,
jsouc chudé vdovy jedinačka dcera;
na kroku každém provázela matku,
jež u nás dlela z jitra do večera,
ve dvorci, v polích podělkujíc čile;
a když smrt náhlá rodičku jí vzala,

tu děvečkou se u nás dcerka stala
a vzrostla v děvče statné, prostomilé.

Leč dělník mladý popletl jí hlavu.
Šla s mužem pak až kamsi na Moravu
a nic jsme o ní neslyšeli více;
jen časem v paměť stoupaly nám dětem
ty její věrné oči, dobré líce
a písně s pohádkovým zlatým světem.

Teď po toliku let se náhle vrací,
tvář samá vráska, vlasy zpola šedé,
pne ke mně ruce, zmozolené prací,
a s okem slzavým řeč tklivou vede:

„Již poznáváte sotva známé tahy
v té síti vrásek; též mé zraky mohou
jen z těžka ve vás, hospodáři drahý,
zřít hoška, jenž si hrával u mých nohou
a přítulně mi sedal na kolena.
Vy statný muž jste — v nejkrásnějším květu —
a já již zvolna s bohem dávám světu;
můj šedý vlas, má ruka zmozolená,
že trudů života i muk a pečí
jsem zakusila dost, vám nejlíp svědčí.
Zle dotkla se nás v dálce ruka boží:
muž trapnou nemocí byl poután k loži
jak Lazar mnohá léta; břímě všecko
tu spočívalo na mně, muž i děcko.
Však sílilo mě nebe — soucit znají
též lidé dobří v moravském tam kraji.

Než kdy smrť muži trýzeň ukrátila,
tu podivná mě touha zachvátila:
Ves rodná stále kynula mi z dáli,
ten kostel známý vídala jsem v duchu,
let mladých vzpomínky mně v srdci hrály
a zvony Třemšínské mi zněly v uchu.
Zpět domů, domů! přání srdce hnětlo,
tam žití ukončit, kde mládím kvetlo,
a k matce pak si lehnout v rodnou půdu.

Zde jsem a ráda lopotit se budu
za kousek chleba z domácího role —
jen k hrobu donésti to žití holé.
I moje Maruška již silná dosti
a práci zvyklá, vzrostlá v počestnosti;
i ta snad někde službu najde tady.
Můj první krok mne vede v tento statek,
jenž plný vzpomínek na věk můj mladý
jest minulosti drahé pozůstatek.
I ptám se vás — kéž v odvět: ano! dáte —
zda pro nás některou snad práci máte?“

Já pohnut — přiznávám se — hleděl na ni
i na dceř její, dívku líce smavé
jak libě rozvitý květ v záři ranní.
Půl vesela, půl v tísni ostýchavé
zde stála, hledíc na mne jasným zrakem,
tak plným života, tak svěží záře —
máj prosté duše stkví se v oku takém.
A mile slušel k růžím oblé tváře
ten šátek rudý s drobounkými kvítky,
jenž v babku svázán kolem uší splýval,
i jiné kroje moravského zbytky

v tom šatě prostém, halícím jí tělo,
jež mladou svěžestí a silou vřelo.

Já přijal obě. —
Rozpaky mně pouze
byt působil; o místo byla nouze.
Tu „výminkářka“ poskytla mi radu;
tak zveme stavení za dvorem vzadu,
půl dřevěné a dlouhým věkem sivé.
Tam bylo hnízdo Burianů dříve,
než děd můj vystavěl si stánek nový,
dům z kamene, krov na něm šindelový;
však později, když statek nechal synu,
byt výminkáři skytla chata šedá.
A když pak osiřela smrtí děda,
chtěl strhnouti můj otec vetešinu
a za ni vystavět si chlévy větší.
Leč dílo odkládal, jat jinou péčí;
i platy různými se záměr hatil,
až otce do hrobu zlý osud sklátil.

Bych záměr vykonal, byl rozum radou;
přec váhal jsem. Mně líto v pravdě bylo
stěn, které vábívaly duši mladou,
v nichž na sta zlatých památek se krylo.
Já vzpomínal si dob, kdy klouče malé
mne do chatrče svedla každou chvíli
dvě okénka, jež lemoval pruh bílý,
k té pavlači tam, stářím počernalé,
jež prohlédala listím starých stromů;
jak rád jsem na ní u dědečka stával,
když ku podobě něžných bud a domů,
sám dítě z pola, pilně vyřezával

klec rozmanitou pro družinu ptačí,
jež visívala řadou nad pavlačí;
jak rád jsem sedal ve světnici skromné
u nohou babičky, jež pestrou cetu
neb malý pamlsek vždy měla pro mne;
jak plesal jsem, když truhlu plnou květů
a ptáčat malovaných otvírala,
v ní směsí strakatou se probírala,
a křížky ukazujíc, uschlé vínky,
k nim družila let mladých upomínky,
neb starodávné vyjímala šaty,
jež plny byly varhánkův a stužek,
i navlečených mincí řádek zlatý,
jímž kdysi v kole vyfintěných družek
se pyšnívala ve sváteční zdobě —
ty zkazky, trosky zapadlého světa,
jenž mile zářil v její mladá leta
a spočine s ní navždy v temném hrobě.

Vždy ku předu! zní stále moje heslo
a neváhám, kde rozum s citem velí,
by před novotou zdárnou staré kleslo.
Leč tam, kde nové k boření jen čelí,
kde pro vrtochy jen či hrstku zlata
vnuk chladně kácí díla píle pracné,
jež předkům byla milena i svata,
kde s býlím škodným ničí květy vzácné
a z trosek svatyň bídné krámy staví:
tam, nevěřím, že sídlí pokrok pravý.

Když s otcem jako hoch jsem jezdil k městu,
vždy z daleka již hrdou, štíhlou věží

nám stará brána vyhlédala v cestu;
jak šedý hrdina, jenž vnuky střeží,
tu s cimbuřím a střechou jehlancovou
se týčila před tlupou domů novou.
A když jsme přijížděli k městu blíže,
líp jevila nám rozvětralé rysy,
směs ozdob kamenných a zbytky mříže,
jež spouštěla se na obranu kdysi;
pak viděti již bylo sošky šedé
a slabé stopy maleb; bystrým okem
jsi četl na výstupku písmo bledé,
jmen proslavených řadu s dávným rokem.
A když vůz projel začernalou branou,
tu dlouho ještě v ulic čilém ruchu
stín věže vlál mi hlavou zadumanou
a vidma velebná mi budil v duchu.
Ta hrdá stavba přetrvala věky
a slavně odrazila v divém čase
snad tisíckráte útočníků vzteky,
až za dnů, slonících se v duchu jase,
ji skácel rýč a špičák prosaický:
Kdys města otcové se sešli v radu
a shledali, že kolos romantický
je vozům obchodníků na závadu.
I klesl umělecký výtvor dědů,
jenž vypravoval slavné vlasti děje —
leč za to v město moderního vzhledu
teď kramářům vchod pohodlný zeje...

Tak mizí zbytky staré krásy všude
a zašlé síly, malebnosti sledy;
vnuk břídí cety střízlivé a chudé
neb skvostů zděděných jen odlesk bledý.

Ať rozum nad pokrokem vědy jásá,
cit poesie odstrčené želí
a vřavě zištné ustupuje krása.
Snad ještě zhaslých září odraz skvělý
sny pěvců krášlí jako západ nebe —
však pohleď do života kolem sebe
co z oněch lepot bývalých tu zbývá!
Šat, kraj i lid — vše střízliví a bledne,
vše zvolna v matnou jednotvárnost splývá,
a svět-li z toho scestí nevybředne,
jen z upomínek vnuci žíti budou
neb umrou spíše nekonečnou nudou.
Kam zavedly mě babiččiny šaty
a vyřezaná pavlač staré chaty!
Snad směšné jest, že stavbám věky tmavým
tu vetchou drobotinu po bok stavím;
však ač věc malá jest, mne jímá přece.
Vděk milý, příbuzný k mé duši dýchá
z té prostičké a sešlé předků klece,
v ní duch můj šepot srdcejemný slýchá:
„Přej žití starušce, jež ve svém klíně
tři pokolení v žalu, štěstí kryla,
přej žití opuštěné sirotině,
jež jediná tu ze svých sester zbyla,
sníc nad milými troskami a hroby,
zvěst šepotajíc minulého děje
a teskně hledíc do přítomné doby,
jíž nerozumí, jež se babce směje.“
Nuž, ano, zůstaň! Dopřeď staré báje,
nechť lepší zisk by daly nové stáje...

Jest arci bědná, spustlá. Tráva hustá
jí z jara na zápraží ssutém vzrůstá

a prošlapaný práh se mechem zdobí;
zeď oprýskaná bortí se a drobí;
co ze dřeva, to červotoč a plíseň,
ba z vyhnilého rohu leckde tyčí
svůj řasný terč jak pavučiny tříseň
na tenkém hloubku houba trpasličí.
Zde v pustém okénku mříž rezem krytá,
tam svislý, prázdný rám se větrem klátí,
a v nitru jenom veteš rozmanitá,
směs braku různého a hamparátí.
Tu pavlač shora, podpory a trámy,
i stupně dřevěné, jež vzhůru vedou,
věk dlouhý oděl v barvu tmavohnědou
a pokryl hustě ranami a šrámy,
vše zbrázděno je, zryto červotočí
a praská hrozivě, kam noha kročí.
A v ohražení zvětralém i kusém,
jež hustě kolem pavlače se vilo,
z prkének, vyřezaných s prostým vkusem
do sloupcu podoby, jen málo zbylo.
Kde nad ním houpaly se domky ptačí,
teď pavouk upřádá své lehké sítě
a stříška shůry zčernalá se mračí
nad srdcem, vykrojeným v temném štítě;
již sotva přečteš vespod písmo stmělé,
rok stavby, jméno pána, zbožné přání:
„Chraň, Bože, toho domu bydlitele!“
Po střeše doškové mech bujný stele
své kypré koberce: tu zeleň svěží,
tam pěknou hněď. Čáp vetchý komín střeží
té střechy ubohé; čas proti blesku
jí hustě zavil hřeben do netřesku.
Tak stará chalupa se jeví v letě,

Leč za dne onoho, kdy v jejím nitru
jsem vykazoval bydlo staré Bětě,
sníh na těch douškách zářil v zimním jitru
a krápník ledu pochmurnému štítu
dal náušnice křišťálových třpytů.
Je malá světnice tam za pavlačí,
kde děd můj s babičkou své sídlo míval,
jak v tichém hnízdě sivý párek ptačí.
I já tam, studentík, jsem hostem býval,
když zlaté prázdniny mě vedly domů.
Tam nad knihami veršů hlavu chýle
neb snivě vyhlédaje v zeleň stromů,
jsem prožil mnohé utěšené chvíle.
Tam stará Běta teď se usadila
se svojí dcerou. Byl to přínos chudý:
dva uzlíky a truhla všeho všudy.
Však jejich truhla ku podivu byla
té podobna, z níž babiččina ruka
kdys vynášela poklad zašlé doby
před oči dětské žasnoucího vnuka;
i zde jsem spatřil tytéž prosté zdoby
na bocích truhlice a těžkém víku:
o závod s duhou byly rozsypány
kol kolem pestrobarvé tulipány
a roje nevídaných mandelíků.

Já trochu nábytku jim přidal k tomu
a ruch se vrátil siré do světnice —
Tak z dálky přilétly do mého domu
ty chudé ženy jak dvě vlašťovice,
a myslím věru, do našeho kraje
že přinesly též první jara tuchu.

Led proudem uplynul, sníh v poli taje,
jas rozhostil se v otepleném vzduchu
a trhlinami šedé zimní chmury
k nám shlíží modro čarokrásné shůry.

5.

(BORECKÉ PANSTVO.)

Byl krásný den. Zrak těkal nenasytně
po modru čistém, jevícím se třpytně
par oblakových potrhanou směsí
jak azurové řeky, plesa, tůně,
jež vroubí břehy mlhové a tesy.
Ruch tajemný hrá v těchto mlžin lůně,
je trhá, třepí v rozmanité stvůry —
to nejsou zimní mrtvé, těžké chmury,
než chaos oživených lehkých stínů,
jež plesně tančí po nebeském týnu.
Ni barev nejsou smutně jednotvárných,
než hrají do běla i ruda, siva,
ba do zlata v polibcích slunce žárných:
i jarní nebe zdá se jako niva
šat sobě nový z jasších barev plésti
a fialkami, sasankami kvésti.

Vzduch prohřátý se plní smavým světlem
a písněmi. Vše k životu se hlásí
na mladém luhu, chudobkami zkvetlém,
kol kolem jako smaragdové pásy
kraj ozdobují pruhy setby mladé
a černají se čerstvě zryté líchy;
kam vyjdeš za ves, trávník zvučí všade
her dětských vřavou, popěvkem a smíchy.
I člověk, jakby mládnul s vesnou kraje,
šíř', volněj' stele křídla svého ducha,
v něm klíčí naděje a štěstí tucha,
i fantasie povzlet luzněj' hraje,
svět něžných tvarů, svěžích barev plodě,
jak odlesk jarních květů v jasné vodě.

Já do polí si vyšel a pak maně
kol háje k Borecké se stočil straně.
Tam na rovince prostřed luk a polí
dvůr šlechtický se bělal pod topoly
a vzadu modralo se pásmo chlumu
výš' výše stoupajíc až k mocné hoře,
jíž na temeni z porostlého rumu
věž sivá strmí v nezlomeném vzdoře.
Já přirovnal hrad onen k sídlu dole
a k minulosti dávné naši dobu:
Tam v rozvalinách čtyři stěny holé
nám posud jeví bohatýrskou kobu,
kol kolem řada výklenků se hloubí,
nad každým znak, jejž nápis český vroubí,
vybledlý nápis rytířského jména —
jsouť napsáni zde řadou hradu mani,
jimž ve výklencích byla upravena
zvlášť pro každého čestná schránka zbraní.

I jméno Boreckých zde v řadě psáno;
to jmeno kdysi slavným zvukem znělo
a mnohdy tam se v šiku prvním skvělo,
kde velké dílo české vykonáno —
Leč za dob našich? Chabé plémě vnuků
jak matná bludička ve hvězdném shluku
ve sboru šlechty vznešenější mizí
a mluvou, duchem, snažením je cizí.

Kde's, česká šlechto? Zrak tě marně hledá.
Kam zapadla jsi? Kde tě kraj náš hostí? —
ty's na vždy klesla pod kamenné desky,
vrak utonulý v moři minulosti,
stín, který s černých cimbuří se chýlí
a větrem nočním v rozvalinách kvílí;
tvé stopy břečtan s kapradinou kryje,
tys' na vždy klesla pod kamenné desky,
v nichž kolem znakův omšených se vije
již sotva zřejmý slední nápis český.

Ty's mnohdy metlou byla prostým davům
a leckdy cizím kořila se mravům,
však přece byla's českou — na tvých hradech
hřměl hlahol český v poradě i kvasu
a ze rtů děvic ve tvých pyšných sadech
zněl písní roven slavičímu hlasu
a na blankách, jež uctivě jsi četla,
zdob zlatých síť kol českých slov se pletla,
um tvůj, tvých skvostů zář, tvých mečů blesky
před světem slavily též národ český.

Leč nyní? Zapadla jsi beze sledu.
Co českou šlechtou doposud se zove,

ni krůpěje víc nemá z krve dědů, —
jest cizí nám to pokolení nové.
Byť česká hesla ryli do svých štítů,
dum českých nemají a českých citů,
dech cizoty z jich krbů skvostných dýše,
náš jazyk psancem v jejich komnat pýše
neb milostivě trpěn v kout se tlačí;
jej leda lámou pro volební schuze,
v něm spílají svým podkoním a lůze.
K jich prahum darmo česká Musa kráčí
a kniha česká u nich bílou vranou;
jen k cizím ideálum láskou planou
a cizí chválu nade všechno cení —
Ba, šlechtu máme... ale českou není!

V těch myšlenkách jsem blíže k Borci kráčel,
však zvolna jinam jejich proud se stáčel:
V mém duchu vynořil se úběl sněhu,
svit luny, zápřež saní v divém běhu
a krásná dívčí tvář jak elfa líce —
S té chvíle dívku nespatřil jsem více,
však duch muj obrys rozkošného těla
si často spřádal z měsíčního běla.
Tak dostihl jsem šlechtického sídla.
Ten drobný zámek copového slohu
od hlavní budovy dvě nižší křídla
pne v obě strany s vížkou v každém rohu.
Krov sedlový má žlábkovitou střechu,
báň malá uprostřed a nad ní hraje
na slunci hvězda z červeného plechu;
tak zdobena i dvojí vížka s kraje.
K zámečku dvur se tulí s malým sadem,
než dosti puvabným, a na vše strany

od sídla toho kolikerým řadem
mohutné topoly přes luka, lány
se rozbíhají, k lesům vůkol míří,
jak ode hvězdy paprsky se šíří.

Vše září slunka lahodnou se smálo;
Zde pod římsami fantastických forem
sklo družných oken jako v ohni plálo;
tam pestře usmíval se nade dvorem
stan malovaný holubího kůru
nad kůlem svým — jak pohádková sídla
na dlouhé ptačí noze čnící vzhůru —
kol modrým vzduchem hrála sněžná křídla.
Svůj laloch purpurový mezi vraty
nadýmal zlobný krocan; za ním tiše
dav perliček se hrnul kropenatý;
páv na pavlači rozestíral v pýše
kruh čaroskvoucí nádherného chvostu —
Vše zdá se plno vzácných zdob a skvostů.
I ze sadu železných vrátek mříží
již mladé jaro smavě povyhlíží:
Tu keř již oděn do zeleni nové,
tam snítku aspoň pupence mu kryjí
půl rozpuklé, jak něžní motýlkové,
když ponejprve k letu porozvijí
křidélka smaragdová; svěží tráva
již bují kolem záhonů; a vzadu,
kde špalír plazivý zeď obetkává,
již prvních květů vidíš skvostnou vnadu —
jak hvězdy nachové jich červeň živá
se odráží od šedivého zdiva.

Já dumavým to všechno přehleď okem
a chtěl se vrátit z volné toulky domů;
leč k místu připoutal mne příštím krokem
zjev dívky pod rašící tlupou stromů.
Ta postava jak lil'je jemná, štíhlá,
jež v oné noci před pohledy mými
ve svitu luny magickém se mihla
nad sněhem, ledem jako kněžka zimy.
Teď vesny libou kněžicí se zdála
v tom sadě, nad puky a nad poupaty;
zář slunka smavého jí v líci plála
a lehké, světlé, pestrobarvé šaty
kol těla, pučícího svěží vnadou,
jí zářily jak z jarních květů tkány,
jak věnčily by královnu svou mladou
narcisky, violy a tulipány.

Do písku stezky nořic lehké stopy,
jde zvolna, zraky v jakous knihu klopí;
však za ní vynořil se otec šedý
a na mne padly bystré jeho hledy.

Byl marný pokus uchýlit se stranou.
On ze zahrady vyšel spěšným krokem
a ruku podávaje v uvítanou,
slov přívětivých zval mne rychlým tokem,
ač z vady ruzné snadno bylo hádat,
že není zvyklým český hovor spřádat:

„Pan Burian! A chtěl snad ledabylo
náš dvorec minouti, kde v srdce dvojí
to jmeno písmem vděčnosti se vrylo.
Ó vstupte! Přejte mně i dceři mojí

*

vás opět pozdraviti pod svým krovem
a volněji než v oné zimní noci
vám znova vřelým poděkovat slovem!“

Což činit? Byl jsem lapen bez pomoci.

Pan z Borce vlídně do sadu mě vedl,
kde vstříc nám přicházela jeho dcera.
Zrak její ke mně s překvapením vzhlédl,
duch zdál se sbírat z upomínek šera
mé tahy poloznámé; však jen chvilku
tak zpytovala mojí líce tvary
a zrak jí zasvit', krev jí stoupla k čílku,
než dořekl mé jméno šlechtic starý.

Já neslyšel, co promlouvaly ke mně
rty rozkošné; jen jejich rubín drahý
jsem viděl, zubů sníh a něžné tahy,
jež červánkem se obestřely jemně;
jen hudba slov, ne smysl, v duši vnikla
a zvonila mi jako zlato ryzí,
ač jevil přízvuk, barva neobvyklá,
že také jí řeč naše zpola cizí.

„Nuž dále!“ pravil šlechtic. „Pojďme sadem.
Ten arci málo k pomeškání zove
i prostřed máje, neřku v jaře mladém,
kdy jedva zeleň z pupenů se klove.“

Kol prázdných záhonů jsem kráčel s nimi.
Tu ještě semtam ve slaměném hávu
keř vzácnější snil těžký spánek zimy
a zřídka jenom kvítek pestřil trávu.

Však uchvátil mne přelud. Náhle kolem
houšť bujná vzpychla po záhonu holém,
směs nejkrásnějších květů přebohatá:
mák plný, pivoňkové nachy žhavé
a lilie tu bělostná, tam zlatá,
zde mečík hrdý, macošky tam smavé,
sta růží, mnohobarvé tulipány;
a stromů, keřů nejvzácnější druhy,
hvězd bílých, rudých šperkem obsypány,
své větve skláněly v ty vonné duhy...
Když přelud minul, udiven jsem zíral
na prázdnou zemi, v záhon jedva zrytý,
i zdálo se mi, že ty prchlé třpyty,
ty svěží, rozmanité barvy květů
i s vonným dechem ukryly se v letu
v šat onen světlý, jehož lehké řásy
zde ladně splývaly kol dívčí krásy.

Před zámečkem, kam šlechtic vedl hosta,
kruh záhonů byl, plocha stromů prostá,
v níž uprostřed, kam jako ku ohnisku
těch záhonů všech sbíhaly se cípy
a stezky, plné žlutavého písku:
čněl mohutný trup věkovité lípy.
Jí rozdrtila hlavu rána hromu
a větve poslední jí dávno spadly,
v prach obrátil se vnitřek věkem schřadlý,
jen dutý peň zbyl velebného stromu
a stal se hříčkou malicherné doby:
Vrch uťatý mu střecha z kůry zdobí,
mech vecpán do skulin a dole z předu,
kde dříve štěrbina již zela širá,
teď branka úhledná se otevírá;

i vnitřek nabyl příjemného vzhledu,
byv ohlazen a zkrášlen ruznou tretou,
i tapetou kol pokryt zlatokvětou,
též obrázků tam nalepeno dosti,
číš s květy kyne nad okrouhlým stolem,
i pro tři židle ještě místo kolem —
toť skrýše tichá, plná útulnosti.
Tak v altán změněn sadu za okrasu
ten šedý, ubohý vrak dávných časů.

„Hle, přece rarita v mém sadě malém,“
pán domu řekl v úsměvu. „Ó věřte,
toť důstojný je stromů Methusalem.
Jen pohleďte a šířku jeho změřte!
Jen vizte jeho vrásky, jizvy steré,
ty divné runy minulosti šeré!
Snad vyrůstala před mnohými věky
ta lípa v šeru posvátného háje
a zasléchala ještě žreců báje,
když pěstovali její mladé vděky,
by poskytla své husté rozvětvení
kdys bohům za trůn, za řeč listů chvění —
Ó čeho dočkala se smutná k stáru!
Teď v prsou jejích za letního žáru
nám ku svačině kyne všední káva
neb samovar — Tak hyne všecka sláva!“

„Žrec u kmenu té lípy sotva sedal,“
já promluvil; „však pamatuje asi
věk nejeden, snad ještě ony časy,
kdy lev náš hrdě volnou hlavu zvedal,
kdy mocnou rukou vítězný duch český
ryl ještě svoji slávu v dějin desky.“

Zrak jeho bystře proti mému vzplanul,
on chvíli váhal, než se ozval znova
— dech sarkasmu tou řečí ostře vanul —:
„Ó jistě trup ten upomínky chová
z té velkolepé, přepamátné doby,
kdy kalich husitský se krví kouřil,
neb z časů těch, kdy přes rumy a hroby
let slavných třicet démon války bouřil.
Z dob oněch úžasných, kdy zápal víry
v tůň krve bezednou svět vrhal šírý.
Ten zápal minul. Jiný prapor vlaje:
Teď jazyk! národnost! je heslem seči,
teď člověk na člověka soptí, laje,
že jinde zrozen, jinou mluví řečí.“

Hrot jeho slov mě nutkal k odpovědi.
„Zrak arci s děsem v zašlé boje hledí,
jež rodila tůň fanatismu žárná;
leč z víření těch krvorudých mraku
nám vyzářila hvězda blahodárná:
to volnost svědomí. Tak z pustých šlaku,
jež nyní výheň plemenného sváru
kol kolem vrhá, kdysi lidstvo vznese
kov ryzí, skvoucí, spanilého tvaru,
zvon velebný, jenž zahřmí v božském plese:
Smír národů! Pak v družném obejmutí
z nich každý bude ctíti druha snahu
a žádného zlý soused nepřinutí,
svou řeč, svou bytost bránit proti vrahu.“

My za té řeči došli lípy duté,
ji obešli a postanuli maně

u branky její šíro odemknuté,
jež měla veřej na zevnější straně
tak obalenu korou barvy stejné
i podoby, tak zcela upravenu,
část přirozená jakby byla kmenu;
a když se zamkla, tu jak dvéře tejné
tak přesně vtělila se v obvod stromu,
že — třeba z blízka — sotva přišlo komu,
by pochyboval o celosti kmene.
Teď do útroby lípy otevřené
pán domu vstoupil. Rozšklebenou ranou,
jež po vyhnilém suku ve pni zbyla,
i branky otvorem se záře lila
v ten altán podivný. Na křeslo stranou
tam šlechtic used' při okrouhlém stole,
mně vlídně kynuv na protější sesli,
co zatím venku v záhonovém kole
šlechtičku sem tam nožky čilé nesly.

„Hle! rázem skřížili jsme zásad meče!"
řek' staroch s úsměvem. „Mně trudno vskutku
svůj v pochvu zaraziti v půli seče —
než líp' zde venku dobojovat půtku.
Řeč — ano, řeč! Ta různost jazyková —
co zla dvé těchto slůvek v sobě chová!
Ach, sjednocení výš by lidstvo vzneslo,
než tušit můžem' v této trudné době,
kdy plemen svár je malicherné heslo.
Ó moje fantasie líčí sobě
ten obraz barev nejluznějších pelem:
Řeč jedna zvučí v šírém světě celém
a všechno pojí v jeden tábor bratří,

kde velká myšlenka, jak sletla na zem',
od pólu k pólu všem se sdílí rázem
a každý krásy květ všem stejně patří;
boj plemen minul; všechny lidstva síly
jen k jedinému svorně pnou se cíli;
chrám všelidskosti vztýčen v božském jasu,
jenž z dálky svítal prorokům všech časů — —
Váš úsměv praví: Fantasie čirá!
Vím dobře sám: Toť pouze snové zlatí,
jichž splnění se v nedozírnu tratí.
Přec v duše hlubinách mi truní víra,
že k této metě, nechať spoustou věku,
krok člověčenstva stále bude veden,
že vyplní se kdysi v předaleku:
Buď jeden ovčinec a pastýř jeden!
Vždy k jednotě duch tíhne, rúznost hmoty
vždy harmonicky ladí do jednoty.
Nechť zrakům přítomnosti nedohledna
ta meta jest: přec jeví všaké děje,
že vůdčí páskou myšlenka jim jedna:
Co slabé, s mocnějším se spojit spěje,
vše drobné vtěluje se v celky větší,
vše touze po sloučení lidstva svědčí,
toť zákon dějin, vzdory nepomohou,
je pokrok zdeptá pod železnou nohou."

Já starci odvětil: „V tom opak pravý
sen o budoucnu před mé oči staví
a tucha utkvělá. Kdo pravdu tušil
z nás obou, stěží věky věků poví.
Krok časův arci mnohý útvar skrušil,
leč jinde vykouzlil zas útvar nový.

A jestli někdy zdálo se, že stárne
duch světa, tvurčím vírem unavený,
že syt je nekonečné forem změny
a k jednotě se chýlí chudotvárné —
to býval jenom odpočinek malý
a brzy děje lidstva mladým jarem
zas bujně zkvetly sterým novým tvarem.
V šat pestrý život všeliký se halí
a znakem jeho rozmanitost, změna;
kde chudnou tvary a kde barvy blednou,
tam číhá blízko smrt — Snad ztrne jednou
tak země naše, zbledne umrtvena...
Však my chcem žíti — —“

Argumentů řadu
v tom přetrhla mi šlechticova dcera,
jež k lípě vrátila se z toulky v sadu,
hrsť květů nesouc.

„Rozkvetly nám včera
na jednom záhoně ty květy časné.
Hle, hezoučké ty hvězdy modrojasné
jak milé jsou! I vůní sladkou dýší.
Ta kytka oživne v jich modrém lemu;
ten lazur ještě scházel k barev sněmu,
on půvab celku ku podivu zvýší.“

Jak děcko sobě libujíc v tom díle
ty hvězdky přidávala prstem hbitým
kol do kola ku květům rozmanitým,
jež vyhledala sadařova píle
z lích nejdřív probuzených v jarním dechu
neb ze sklenníku panstva pro potěchu;

jich kytice tu stála prostřed stolu
ve třpytné, zdobné číši z karneolu.

Však otec její rozesmál se pravě:

„Hle, nevědomky, odpůrce můj milý,
vám pomocnice přišla v pravou chvíli,
by svými kvítky dotvrdila hravě
ty vaše theorie trochu šedé
o pestrém životě a smrti bledé.“
Zpod páže dívčí, po květech se pnoucí,
vypadla kniha, samet kol a zlato;
já zvednuv ji a hledě v desky skvoucí
jsem „Schiller“ maně pravil.

Šlechtic na to:
„Ó jméno drahé! Jeho pouhým zvukem
spor denní prchá se svým pustým hlukem
a duchu svítá ideálů říše,
kde v čisté výši, krásy na výsluní
vzduch ryzí lidskosti hruď blahá dýše
a nekonečná harmonie trůní.“

„Rád před geniem velkým klonim hlavu.
Leč vizte,“ děl jsem, „jak i poesie
sto barev tká si do vládčího havu
a z pestrých blesků korunu si vije.
Jak pěvec létá končinami všemi
od alpských jezer ku sekvanským břehům,
od skotských hor až po Adrie lemy,
od růží Granady až k ruským sněhům,
by oděl světlé ideály svoje
ve třpytnou duhu rozličného kroje!

Črt, barev různost poeta vždy volí —
a v naší době, kdy zem v šedo splývá,
rád utíká se v tiché, skryté doly,
kde pestrá stopa minulosti zbývá!...
Však ducha meč se nehodí mé dlani.
Jsem prostý rolník, neznalý těch zbraní.
Jen vím, že důvtip žádný neudolá
ten mocný cit, jenž z hlubin duše volá:
Čím jsi, tím zůstaň! Chraň, co tobě svato,
co poutem lásky s bytostí tvou spjato;
máš národ svůj; ať slabý je a chudý,
onť drahým tobě, buď mu věren všudy."

Tak zavolal jsem, rozjařen svým citem,
a k očím vzhléd, jež jako zraky laně
v líc moji nořily se s dumným třpytem
a setkavše se s mými nečekaně,
hned prchly v hedbáv řasy třepetavý,
an čelem, lící nach se rozlil tmavý.
Pán domu pravil: „Rolník prostý — díte?
Ten výrok skromný obsahem své řeči
sám, pane drahý, nejlíp vyvracíte.
Než, ano! Ustaňme již v marné seči,
jež nejméně se hodí k této chvíli,
kdy prvně práh můj host přestoupil milý."

Pak do zámku mě vedl. Na chvilenku
tam paní domu přede mnou se kmitla,
až dosud krásná, ač jí pod čelenku
již mnohá nitka stříbrná se chytla,
královně rovna v rouše drahocenném.
Ret vyhrnujíc nad mým všedním jmenem,

jen spěšně hrdým zrakem obhlednula
mou postať plebejskou a šat můj prostý
a jedva majestátním čelem hnula,
jež obklopeno blýskavými skvosty
bez vrásek zářilo jak čistá blána,
v níž jenom sláva mnohých předků psána.

Dost bylo nádhery v tom zámku malém;
mne oslnily zdoby komnat drahé,
ten brokát, hedbáv, řásné listy palem,
z nichž zářily soch řeckých krásy nahé,
ty kožešiny pestré dolem stlané
a lustry z křišťálových lesků tkané.

Jak vzácný květ svou plnou krásu jeví,
jsa vetknut v úbělovou vázu skvělou,
tak zjevily mně rysy sličné děvy
v tom třpytu teprve svou vnadu celou.
Ve hravých odlescích těch vůkol září
jak v živlu spřízněném se luzněj' chvěla
hra něžných linií v té krásné tváři
a jemné tvary štíhlounkého těla,
jež hlatí zrcadlovou zachyceny
tu z té se nořily, tu z oné stěny.
Ji všechen rozpak opustil té chvíle,
ret usmíval se v laškujícím slovu,
a posléz vyloudily prsty bílé
ze třpytných kláves hudbu Mozartovu.

Jsem členem rodu, který mnohé věky
žil v tuhé práci na zděděném lánu
a znal jen vesských jizeb skromné vděky;
jenž kloně šíji v těžké jařmo pánů,

jen plaše nahlédal v jich síně skvostné,
jen bájky o nich spřádal v mysli sprostné —
Já první vzlétl do jiného kraje
ze skromné vísky, ze hnízdečka dědů;
však také tam, v tom šumném města středu,
jen z pola pronikl jsem pyšné taje
těch domů hrdých, v jejichž okna skvělá
jsem z podkroví sesílal pohled snivý,
kde studentíka fantasie smělá
zář tkala báječnou a světa divy,
až i ten výtvor obraznosti zbledl;
a když jsem za pluh v dědinu se vrátil,
mrak nepaměti luzná vidma schvátil.
Leč v nádheře těch komnat znova vzhlédl
sen prchlý na mne pohádkovým zrakem
a žhavou tužbou prochvěl prsa moje,
dny prošlé zahalil mi nudy mrakem
a loudil k vlnám opojného zdroje —
jen jednou ať tou vlnou ret se zvlaží,
ten doušek celé žití práce zváží!
A v to jak zlaté ptáče z větví zkázky
mi pěla hudba rozkoše a lásky
z pod útlých prstů, které v tanci hbitém
lehounce hopkovaly přes klávesy,
jak za měsíce lesním nad pažitem
když zástup elfů slaví vzdušné plesy.

Tou hudbou zmámen, v poutech sladké mdloby
jak v opojení kouzelného vína,
jsem hájem, plným sasankové zdoby,
za soumraku se vracel do Třemšína.

✡ ✡

6.

(PÍSNĚ.)

Nechť dav se rodu, zlatu klaní,
  slaví reků meč —
já hrdě zmozolenou dlaní
  třímám prostou kleč.

Nad čela mocných pozlacená
  mohu skráně vznést,
neb jenom z práce pravá cena,
  pravá zkvétá čest.

A nejpřednější ze všech prací
  ta, již koná pluh:
jí pusté zemi ráje vrací
  žehnající bůh.

To sémě, které pilnou hrstí
  nořím v matku zem,
zářícím zlatem vyjde z prsti
  v rozkoš bratrům všem.

Jen z toho zlata klasů zroben
  Krésuv pyšný šat
i vínek nádherný, jímž zdoben
  vládčí majestát.

Jen ze zlatého toho moře
  s chrpy koralem
nám svitla vzdělanosti zoře
  s umĕn zápalem.

By přestal ňadra velké matky
  křísit dělný pluh,
svět v pustinu by klesl zpátky,
  ve tmu lidský duch...

Nuž, kove prostý, v černé líše
  hrdě blýskej dál!
Ten rodný lán je moje říše,
  v ní já volný král.

Jí dobyl předek ostřím rádla,
  jí můj hájí pot,
v ní poctivá vždy práce vládla,
  vzcházel dobrý plod.

———

Vzlét malý skřivan z černé brázdy
  a v nebes modro tíh',
tam zvučně jásal, dolů střásal
  perličky zpěvů svých.

Já hleděl za ním, jak mu zlatí
svit něžná křídla, jak se tratí
v těch tůních blankytných.

Již zanik' tečkou v modré výši
ten zpěvný role druh,
leč s hůry ještě zlaté deště
svých písní sype v luh;
tiš', tišeji se žalm ten lije,
až jeho libé melodie
již sotva vnímá sluch.

On plesá nad širokým krajem,
jenž jarním sluncem vzňat
ze svěžích luhů, setby pruhů
tká sobě vábný šat;
on hymnou slaví nivu rodnou,
rolníka práci blahoplodnou
a tiché štěstí chat.

On zpěvem vylévá jich city
v ty vzdušné peřeje,
jich libá zdání, sladká přání
a blahé naděje,
od lazurného nebes trónu
tichounký ohlas rajských tónů
jim nazpět snášeje...

Proč pojednou se vtírá divě
v mou duši jiný zvuk,
klid bere hrudi, srdce pudí
v nezvyklý burný tluk

a jako píseň mořské víly
mne k tajemnému víru chýlí
  snů, rozkoší a muk?

O, stiš se, brachu! Zaplaš z mysli
  ten svůdný, marný sen!
Dál konej čile práce milé
  jak v zašlý mnohý den,
kdy za svým rádlem v rodné líše
za skřivánčího žalmu s výše
  jsi kráčel spokojen!

Po práci nohou zemdlenou
jsem hájem kráčel domů,
kde v jarní náruč zelenou
mne jaly větve stromů,
kde podléštky a fialy
ze svěží trávy vzhlédaly
a zněla píseň kosa,
kde loudilo se do ducha —
cos jako ráje předtucha
a v oči sladká rosa.

Ó dotknula se ňader mých
svým kouzlem jarní krása,
jež s velkých křídel motýlích
pyl hvězdný na zem střásá;
svit lahodný a vonný vzduch,
much zlatých rej a poupat ruch,
vše divnou rozkoš věstí,
báj vane lístků šepotem
a srdce burným tepotem
ždá po neznámém štěstí.

•

Duch člověka se poddává
té kouzelnici zmámen,
jež poutem květův otkává
i mrtvý sluje kámen;
tu mlčí chladná rozvaha
a ruka tajná zasahá
jen v citů tklivé struny,
z nich láká divný ples i stesk
a v oči sype snivý lesk
jak stříbro jarní luny.

Mne petrklíčů zlatý vděk
jal blahou jarní tísní,
jež plodit bude věku věk
bez počtu starých písní —
tu jako jinoch blouznivý
v peň buku stříbrošedivý
jsem vyryl jmeno její
a zpovědí tou v němý peň
sám sobě vyznal zároveň
svou lásku bez nadějí.

Nadarmo rozum volá: zpět!
a mužný stud se vzpírá:
ta láska jako vesny květ
mne kouzlem obestírá,
tak bláhová jak jarní sen,
jenž z vůně, záře narozen
hrá duhou bez podstaty,
však také stejně líbezná
a nezdolná a vítězná
jak vesny pohled zlatý.

*

Mně splývají v rej mlhavý
těch tváří bledé rysy,
ty matné dívčí postavy,
jež poutaly mě kdysi —
to býval vždy jen plachý sen,
jejž novým směnil příští den,
jen hříčka krátké touhy;
však mezi nimi jedna líc
vždy zářila mi jasně vstříc,
ač byla přelud pouhý.

Teď ideál ten luzných krás
mi září v živém těle —
leč běda! propasť dělí nás...
Když k ní se náruč stele,
zas pouhý přelud obmyká,
jen vidinu, již snění tká
do stínu jarních stromů,
a v neúkojném toužení
zřím na hvězd jasné hemžení,
jež provází mne domů.

Zas rozhrnuji větve mladých buků dvou,
jež do stínu mne často na kraj lesa zvou,
kde listy hebounké mi ochvívají skráň
a průhled otvírají na Boreckou pláň.

Ta milá rovinka se sluncem zaskvívá
a jarní zelení se všecka usmívá,
v ní potoky se lesknou stříbrem rozlité,
jimž blatouch vroubí zlatem břehy točité.

Od zámku mnohou řadou do luk, do polí
se rozbíhají v dálku štíhlé topoly
a jako nadechnutý v nebes okraji
hor ladné obrysy se v zadu modrají.

Báň lazurná se bělá chmýřím oblačným,
vzduch nad krajinou září zlatem průzračným
a s rozkoší v něm koupá křídla bělavá
roj holubů, jenž družně výší pohrává.

Mé myšlenky s tím rojem krouží pospolu
tam nad tou rudou bání v kole topolů
a závistivě hledí na holoubků shon,
jimž ruka bílá sype drobty na balkon.

Ach, pro ně jediného zrnka není tam,
je zpozdilý tam vábí jenom srdce klam,
by s prázdnem, bez naděje odlétaly zpět —
a příštím jitrem znovu tam se daly v let!

Za pluhem vzpřímila se šíje;
dlaň suší skráně, z nichž se lije
proud velkých krůpějí —
Hle! oblak prachu tam se zdvihá
a v něm se pyšný povoz mihá
blíž starou alejí.

V tu chvíli mrzký stud mě sklíčil
za hroudy rmut, jenž tvář mi líčil.

a za chudobný kroj,
stud za to rádlo, za tu roli,
za čestnou práci, za mozoly
a horký potu zdroj.

Já, nízký červ, se prachem vleku,
co zatím ona v jasném vděku
jak motýl přeskvělý
kol uniká ve hravém letu,
zdob hrdých plna, plna květu
a záře, veselí.

Já stěží jen, jak mimo jela,
svuj širák hrubý stáhl s čela,
jsa k zemi přimrazen,
když ona hlavou kynouc živě
a zdravíc rukou přívětivě,
kol přelétla jak sen.

Můj pohled provázel ji v dáli
a myšlenky mou duší vlály,
tlum teskných dotazů:
Kam jede as? Do městské vřavy,
kde obklopí ji hlučné davy,
rej pestrých obrazů?

Kde vítat bude v síních skvoucích
tu perlu děv sto zraků žhoucích
a pochlebníků sbor?
Kde zapomene v šumném víru
niv rodných, venkovského míru,
luk, hájů, vod a hor?

Kam odjíždí? A kdy se vrátí?
O směšno topolů se ptáti
a jinde mlčí ret —
Co tobě dráhy panské krásky?
Svět dal by bloudu na ótázky
jen posměch za odvět.

Vy lesy modravé,
vy hory mlhavé,
co na mne volá z vás?
Co duši moji zve,
co srdce tužbou rve
za hvozdnatou tu hráz?
Zda nemůže mi plně kvésti
pod krovem rodným tiché štěstí,
zda nestačí mi dol ten známý,
kraj utěšený mezi vámi —
ó rcete, mlhavé
vy hory, modravé,
co znáte jiných krás?

Tu bílou cestu tam,
jež klikatí se k vám
a v mlhu zachází,
můj roztoužený zrak
v ten dalný modrý mrak
tak často provází.
A duch můj dále po ní chvátá
přes tisíc dědin, města zlatá,
kde život v bujný vír se mění,
číš sterých rozkoší se pění —

Jak často chtěl bych spět
v ten širošírý svět,
v tu dálku bez hrází!

Tu ve bláhovém snu
jak rytíř dávných dnů
vyjíždím do světa,
ve zlaté svobodě
a pestré příhodě
den za dnem přeletá;
tu v zápasech a slastech žiju,
kol čela vavřín, růže viju,
dál, dále smělý rek se řítí,
kde cena vítězná mu svítí:
Již dobyt zlatý hrad,
kde nyje plna vnad
princezna zakletá.

Pryč, liché bubliny!
Klín tiché dědiny
dán tobě za podíl.
Ne v dálkách mlhavých —
zde v roli předků tvých
je žití tvého cíl.
Té věnuj skrovné svoje síly
a v čestné práci, zdárné píli
zde hledej sobě žití vnady —
nech větrům v plen ty vzdušné hrady,
ta vidma daleká,
kde žádná nečeká
tě z jasnorouchých víl.

Vy lesy modravé,
vy hory mlhavé,
ty bílá cesto tam,
nadarmo kynete,
v mou duši vinete
svých slibů třpytný klam.
To, čím sen zpozdilý mne šálí,
bych nedostihl světa dálí —
spíš oblačnou bych lapil stvůru,
jež nad vámi vlá po azuru,
vy hory mlhavé,
vy lesy modravé,
ty bílá cesto tam!

7.

(SETKÁNÍ V HÁJI.)

O dni, buď veleben, buď navždy vryt
v mou paměť blaženou tvůj zlatý třpyt,
tvůj vlažný jarní vzduch, tvůj blankyt čistý,
jenž shlédal na mne zelenými listy,
tvých fial vonný dech, tvých tůní jas,
tvých mušek shon, tvých kosů libý hlas,
jenž hymnem jásajícím opěvoval
ty rajské chvíle, kterés pro mne choval!

Když nyní dávno v zamodralý bor
tvé slunko smavé kleslo za obzor,
a v nachu, zlatě na večera práhu
jsi skončil důstojně svou skvělou dráhu;
když jarní noc již vystřídala tebe,
hvězd rojem věčným zažíhajíc nebe,
a já zde v těsné jizbě zmaten zírám
na vetchý zpěvník, péro v prstech svírám,

jež pokouší se darmo v chudé řádky
cit zahrnouti nevýslovně sladký:
tu váhám uvěřit, že tolik štěstí
dnem jediným se může na zem snésti,
tu strach mne jímá, nejkrasší mých dnů,
že's pouhou stvůrou čarovného snu.

Já bloudil svěží zeleností luk,
v níž zkvetlým blatouchem se vily stružky,
jak stříbrné se zlatým krajem stužky;
vrb nakřivených, statných olší pluk
táh' středem lučin kolikerou řadou,
jak potoku by strážný průvod skytal,
jenž províjel se hustou travou mladou
a nad nímž vážek modrolesk se kmital.
A zářným sněhem kvetoucího sadu
mlýn šedostřechý prokukuje vzadu,
svým pilným kolem zveseluje dol.
Dál za ním krásný lupenatý les
vše halí údolí a stráně kol
v bříz, buků, jasanů a habrů směs.
Tam hustším bylinstvem se potok šatí
a leckde pod zeleným sítin tlumem
a listův okrouhlých se zcela tratí,
že tichým jen se vyzrazuje šumem.
Most vetchý z kmenů březových a latí
je minulosti svědkem zádumčivým,
kdy háj ten upraven byl parkem divým.

Teď stezky zarostly a není vzdechu
po stolech kamenných a lávkách z mechu,
kde asi mnohdy zníval šepot sladký.
Zbyl ze všeho jen můstek onen vrátký

a gloriet výš stráně na záhybu,
jenž podobu má obrovského hřibu;
kdys výhled skytal do širého kraje,
leč nyní zarost' kol do kola houští,
že zraky z šeré skrýše nepropouští,
sám po krov oblý v haluzích se taje.

Kol něho chodívám po stezce stinné,
již sotva vidné v bujném křovin shluku,
na místo drahé pod skupinou buků,
zkad výhled na lán Borecký mně kyne.
I dnes tam noha nedočkavá spěla,
než blízko hřibového pavilonu
jak ztrnulá na mechu poutkvěla.
Hled pronik' lupenů a větví clonu
a spatřil na sedátku, které vroubí
kol kolem stvol té gigantické houby,
tu, o níž ve dne v noci snívám s touhou.
Den zvědavý sem v úkryt polotmavý
vnik osamělou zlatou světla prouhou
a gloriolou věnčil krásu hlavy,
jež k otevřené knize nachýlena
svůj profil jevila mi divujemný.
Houšť měkkých vlasů volně rozptýlena
kol skláněla s ní mnohý prsten temný,
an klobouček jak hříčka roztomilý
sňat odpočíval na sedátku stranou;
kol něho zlaté primulky se vily
s viólek zdobou čerstvě natrhanou.
Klas bělozářky svoje hvězdy sněžné
za hříčku poskytoval ruce něžné.

Snad přece blízkým vyrušena krokem,
zrak pozvedla. Já v tom již před ní stanul.
Tu lehce vzkřikla, s lávky vzletla skokem,
nach broskve dozrálé jí v lících planul.
Já klaněl se a pomateně zdravil —
střet náhlý téměř rozmyslu mě zbavil.

Řeč dívka začala: „Aj, kde mě znova
hra náhody, můj pane, svedla s Vámi!
Mé kroky stará alej topolová
v ten úkryt zvábila, již dříve známý,
kde vanou dechy zašlé poesie,
kde tak se milo sní a čítá v tichu
a právě jaro v nejvábnějším pychu
kol této trosky tisíc šperků vije.“

„Týž kouzelník mne vedl jako Vás,“
já promluvil. „Klid nedělní mi přeje,
bych také pokochal se divy krás,
jež vesna po lukách a hvozdem seje.
Znoj všední práce neutlumil ve mně
cit pro přírodu, tiché vděky země,
ba leckdy okouzlí mne kvítek prostý —
Hle příkladem ta bělozářka krásná
ve Vaší ruce! Toť Vám něžná hlásná,
že kraj náš také plodí vzácné skvosty.
Kdo kráskou líbeznou by nenazval
to milé dítko našich brdských skal,
tu štíhlou lodyhu a květný klas,
hvězd nejsličnějších čistý bělojas!“

„Ach, ano, pane!“ potvrdila živě,
„jest mnoho půvabů na české nivě;

však také duch ji dražším květem zdobí,
než z dáli tušila jsem do té doby.
Ta kniha zde mi právě otevřela
sad vašich poetu, svět duchů nový;
v ní uchvácena tone duše celá,
v té básni o Jarmile, o Hynkovi,
tak plné stesku temného i žele
a přec i čarovného krásy pele.
Ta dívka na skále, ten večer luzný,
stín věže v hloubi vod, sen vězně hrůzný,
rej smrti nad líbezným jarním kvítím —
Ač chápu ledakterý verš jen z pola,
přec ve všem kouzlo poesie cítím,
jíž věru žádné srdce neodolá.“

„Ah, český poeta ve Vašich rukou?“
já zvolal knihu malou otvíraje,
jíž vdechl s raněného srdce mukou
náš Hynek vůni nesmrtelného máje.

„Až dosud řádek český v našem domu
byl hostem neznámým. Jen se rtů chůvy
znám jazyk váš a z prosté vesské mluvy.
Však ondy — ondy — přiznávám se k tomu —
mne podnítila Vaše slova vřelá —“
hlas její v rozpacích se chvěl a tich’,
zrak v zemi tkvěl, tvář ohnivě se rděla —
„že koupila jsem hrstku českých knih,
když ondy v městě návštěvou jsem dlela.“

„A začátek byl šťastný. On mi ručí,
že dále půjdete. Ó v našem sadě

již vedle skromných nezabudek pučí
i růže s liliemi v pyšné vnadě.
A kdyby třeba ku posměchu soků
jen hrstku chudobinek skytal oku,
já lnul bych přece větší láskou k němu,
než k pantheonu světa veškerému —
neb trudem nesčíslných drahých ruk
je zryt, je svlažen slzami a krví
a popel svatých ostatků jej mrví,
v něm cítím srdcí milovaných tluk,
dech vlasti své a lidu svého ducha,
v něm jasná, radostná mi vzchází tucha,
že květem čarodějným také nám
kdys otevře velebný slávy chrám — —
Leč odpusťte, že porušil jsem směle
sen poetický, sladké chvíle vám
svou řečí nejapnou a meškal déle,
než z laskavosti vlídné těžit sluší —
Jsem prostý rolník; neznám vašich mravů
a kladu slovo, jak mi vzniká v duši."

„Ó vzdálena jsem směšné pýchy stavu
a nemiluju hladkých třpytných frází —
mně vaše řeč i přítomnost je mila —
ó věřte, pane —"

Vpadla do nesnází,
krev znovu nachem ohnivým se lila
v líc pochýlenou, chvěly se jí rety
a třásla ruka, drolíc bílé květy.

Tu s prstů kvítek do mechu se smekl.
Já naklonil se, bych jej podal Stelle.

leč bezděky jsem vedle něho klekl
a rázem zatmělo se v oku, čele.
Cos pojalo mě jako závrať náhlá,
vše mlhou zastřelo se před mým zrakem
a jako hvězdička tím svitl mrakem
jen ručky skvost, jež po květu se vztáhla,
ten démant zářivý na proužce zlaté
kol prstu něžného. Já v této chvíli
jak smyslů zbaven uchvátil vděk bílý
a na ruku jí vtiskl rety vzňaté —
I zachvěla se, ale neprchala
z mých prstů lehounká ta ruka malá
jak hebké pírko andělského křídla,
však plna pružnosti a tepla spolu,
jež trysklo v hruď mou z rozkošného zřídla
a zažehlo mé skráně do plápolu.

Až ruka její z mé se vymkla jemně,
tu teprv rozmysl se vrátil ke mně
i vstal jsem zmaten. Stella couvla stranou;
zrak bázlivý jsem vznesl v její tahy,
zřel, jak se chvěje, jak jí líce planou,
jak pod řasou se kmitá zásvit blahý — —

Slov hledají má ústa bezezvuká.
Tu s bohem! kynula mi něžná ruka
a dodal ret — v tom pohledu a hlase
ráj vzešel pro mne —: „Spatříme se zase."

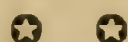
Jak přelud zmizela za houští lísek
a mladých bříz; já slyšel ještě chvíli,
jak pod nohou jí tiše chrustil písek
a větve šustily kol prchlé víly.

A pod kloboukem obrovského hřibu
jsem zůstal sám, jak rytíř zabloudilý
v říš pohádek; však dosud hlahol milý
zněl v uchu mém, zvuk blaživého slibu
a v mechu leželo zde kvítko zdobné,
s nímž před chvilkou si hrály prsty drobné.
Ten květ jsem pozvedl a v ňadrech schoval
jak něžnou zástavu a svědka štěstí,
v něž uvěřit se duch můj rozpakoval
a probloudil pak mnohé lesní scestí,
než soumrakem kol utichlého mlýna
jsem lučinou se vrátil do Třemšína...

Teď, bělozářko, ležíš na mém stole
u veršů zmatených. Leč hvězdy květů
kol kolem povadly na zpráhlém stvole
a nevzkřísí je polibek mých retů —
před chvilkou zářily jak padlý sníh
a teď jsou bledé jak ty moje rýmy,
v něž darmo chtěl jsem slovy plamennými
zář vdechnouti chvil oněch blažených.
Či zvadnou také, sotva rozkvetly,
ty skvoucí naděje, v nichž srdce jásá,
či na chvilku jen duší přelétly
jak vidin stepních potměšilá krása,
jež hroznějším jen činí pouště klín,
kde vykouzlila klamný palem stín?

Snad právě ona v pyšné komnatě
mou smělost kárá, chuďasu se směje,
jenž ruku vztáh' ve slepém záchvatě
přes širou hloub, jež mezi námi zeje — —

Ne! Ne! Zřím posud onen pohled její
a slova slyším: „Spatříme se zase!“
dál duchem světlé vidiny se chvějí —
Zde spočiň ve zpěvníku, květný klase!
Ač uvadl jsi, věřím srdce zvěsti,
že tebou věčné rozkvetlo mi štěstí.

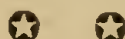
8.

(VYZNÁNÍ.)

Když pěvců lesních jásající hlásky
den uvítaly na obzoru zlatém,
já dlel tam opět, na tom místě svatém,
kde čarovná mi vzešla hvězda lásky.
A hle! tam na sedadle pavilonu
— jak včera mému pohledu se skryla? —
za sloupem zahlédl jsem knihu onu,
jež snící dívce společnicí byla.
Ve zmatku nechala ji zde a jistě
dnes přijde pro ni. Smělý záměr šlehl
mou hlavou. Na uzounkém bílém listě,
jenž vložen stránku nedočtenou střehl,
jsem tužkou v dopis plamenný, ač krátký,
své city vdechl, složil bouři nitra,
a prosbou skončil bezejmenné řádky,
že pro svůj ortel sám si přijdu zítra.

*

A přišel jsem. Nadarmo pátrám kolem
po knize, odpovědi. Sloup tu šedý,
jenž hřibu, besídky, byl statným stvolem,
na sebe rázem upoutal mé hledy;
jak runy čaruplné v jitřním svitě,
jenž listím vnikal, písmena se skvěla
do dřeva jeho vrytá: „Miluji tě“
a pod tím hvězda.
Miluje tě Stella!

9.

(FRAGMENTY)

Jak anděl v nadpozemské glorii
tam vedle hrdé matky klečela
ve starém šerém oratorii,
kde paprsk jitřní tkal jí do čela
skel různobarvých divné odlesky
a na líci sen dřímal nebeský.

Hlas varhan zněl a chvěl se vonný dým;
já pod kůrem se tratil v prostém davu
a hleděl vzhůru na tu krásnou hlavu,
jež klonila se k řádkům nábožným.
Než posléz dolů přes modlitby sletlo
dvé čistých hvězd, s mým pohledem se střetlo.

A znova, znova zaletaly dolů,
v nich oko mé zvěst divukrásnou četlo;
my v hudbě varhan hovořili spolu
tou němou řečí lásky — —

Již ústa spečetila sladkou zvěst
črt písma bledých, jasných líce hvězd.

Tam kde háj tichý, svatyň mého blaha,
nad stezku skrytou stinné loubí klene,
jsem ptal se: „Miluješ mne, Stello drahá?“
a ona šeptla: „Tvoje navždy, Jene.“

———

Oknem hledí do světnice
luna, bledá kouzelnice,
kývajíc mi na lučiny,
kde se chvějí v čilém spěchu
její stvůry, lehčí dechu,
ze stříbrné pavučiny;
hle! tu jedna tančí vzduchem,
za ní v patách jiný smíšek,
větrným se chvějí ruchem
jako chmýří pampelišek;
jedna dveřmi ke mně vklouzla,
druhá oknem, zevšad letí
do světnice luny děti,
upadám v síť jejich kouzla.

Vytáhly mne z jizby mocí
do hvězdnaté jarní noci
a tam z měsíčného lesku
stříbrnou mi kladly stezku
přes lučiny, lesa šerem,
přes osení rovným směrem
tam, kde hvězda nevysoko
zářila jak lásky oko.

Světlo její blíž a blíže
větvic oblakem se skvělo —
a již tisknu horké čelo
na studené parku mříže.

Ó vy dítka luny bledé,
ó vy divné, plaché stíny,
které jarní noc si přede
ze stříbrné pavučiny,
víl a šotků sbore něžný,
na motýlích křídlech spějte
do komnaty svojí kněžny,
snivou skráň jí obechvějte,
na ramena, krásnou šíji,
pod kadeře vonné, temné
usedněte do lilijí,
všeptejte jí v ouško jemné
moji touhu, prosbu vroucí,
ať mi zjeví přeletavý
jenom stín své krásy skvoucí,
jenom obrys drahé hlavy!

Ale hvězda rázem zbledla
a pak zhasla v okně stmělém;
jenom fantasie předla
obraz luzný horkým čelem...
Než, co tamo na terase
v měsíčním se míhá jase,
jaký stín se chvěje z domu
pod skupiny snících stromů,
zrychluje mi srdce tluky?
Pod zachvěním mojí ruky

povolila vrátka sadu,
bezděky se v houští kradu —

Roucho bílé kol se chvělo
a v líc luna svitla.
„Stello!“

Ulekla se, lehce vzkřikla,
leč tu zrakem v šero vnikla,
rozeznala moje tahy.

„Ty! Jak polekal's mě, drahý!
Tady! V noci! Nespí máti,
někdo zahlédnout nás může —“

„Chtěl jsem pouze rozkoš ssáti
tvého blízka, sladká růže,
vzdálen tebe tužbou hynu.
Ó jen chvilku podej ruku,
ať ji zlíbám, ať ji vinu
k bouřlivému srdce tluku!“

V náruč klesá žádostivou
a kol víří hravé stíny,
upředené lunou snivou
ze stříbrné pavučiny.
— — — — —

Jak ve snu žiju... Sotva věřit mohu,
že skutečností jsou ty božské chvíle
ve vonném soumraku, nad květem hlohu,
ve stínech nočních, v záři luny bílé.

že opravdu ty jemné dlaně svírám,
v ty oči temné blahem zmaten zírám,
a v ústa drahá, nad něž sladších není,
že plamenná smím tisknout políbení.

Můj život byl jak polní cesta všední,
jež plání střízlivou se nudně vije;
zná jenom drsný skřipot kol; den ke dni
jen mělkou kolej znova do ní ryje;
zří pouze jednotvárné vlny klasů
a svlačec chudičkou má za okrasu.
Teď moje dráha pojednou se noří
v houšť zakletého lesa, každým krokem
div nový budím, vílu s hvězdným okem,
a každá větev zlatým květem hoří.
Mé lásky růže kouzelná tam zkvítá,
stín tajemství jen sladší pel jí skýtá,
tam prchám tajně skutečnosti chudé,
sním božský sen a neptám se, co bude.

Má hlava štěstím závratným se točí,
v mých ňadrech šumí citů skryté moře,
kam hledím, vstříc mi planou krásné oči,
jak ve snu chodím po rolích a dvoře...

Jsem jako cizinec ve vlastním domu.
Dnes náhle stanul krok můj před chatrčí,
jež na mém dvoře v pozadí se krčí
za kvetoucími vršky starých stromů.
Mne překvapila netušená změna:
Pod kabřincem a štítem, černým lety,
jak padlý sníh se třpytí čistá stěna,
a v barvách pestrých malované květy

z té půdy bílé živě vynikají:
tu v rohu chrpa s pampeliškou svítí,
tam svlačce nevídané obmykají
dvě okénka svých divných zvonků sítí
a z blankytného podrovnávky pruhu
zříš pučet jiných drobných kvítků duhu.
Ta malba prostičká je, neumělá,
přec zamlouvá se srdci, oko baví —
jak divem omládla jí chatrč celá,
má svěží obličej a pohled smavý.
I zápraží je srovnané až milo
a pavlač opravena, bez mezery,
vše čisto kolkolem — To jistě dílo
jest Běty šedivé a její dcery.
Hle, jak z té vetešiny zasmušilé
si upravily bydlo prostomilé!

V čas dávno uprchlý má paměť letla,
v čas, babička kde chvějící se ruku,
jež zápraží to staré pilně metla,
vstříc láskyplně vztahovala vnuku
a na stupátka tato věkem hnědá
jej vzhůru vedla do náručí děda.
I nyní bezděky jsem vzhůru stoupal
a hle! jak druhdy, něžný domek ptačí
ze dřeva zroben pod štítem se houpal
a kořenáče řadou na pavlači
jak vzdušná zahrádka se tiskly k sobě,
ve květů rozmanitých pestré zdobě.
V tu chvíli obechvělo moje dumy
to kouzlo milé, které v sobě kryje
kraj domácí a lidu poesie,

jež ve zlatých mu klasech sladce šumí
a srdcích prostých. Jako zvony z dáli
mým duchem známé, krásné písně vály
a staré pohádky. Já viděl zase
ty divy všecky báječného světa,
jež kdys nám líčívala snivá Běta:
ty stromy ze skla, kněžky zlatovlasé,
jímž vlála nad korunou péra páví,
a znovu z démantů a perel splítal
své stěny palác pohádkové slávy
i hudbou zvonů stříbrných mě vítal.
Však nyní na prestolu jeho skvělém
pod nachem baldachýnu, pod korunou
tvář jiná zasvitla mi jasnou lunou:
dvé temných očí v lásky svitu vřelém —
Jen Stella všude, Stella! —
Bledne, hasne
síň báječná, ty tam jsou perly jasné,
kol dřevo s červotočí místo zlata,
štít s řezbou chudou zastřel trůnu skvosty
a místo paláce tu sešlá chata,
již vápnem, hrudkou nalíčil vkus prostý.
Sem nemohu ach! svoji kněžku vésti,
zde rajské štěstí nemůže mi zkvésti.

Ó sídlo předků mých, ty chato sivá,
jež pod omšenou střechou v tichém snění
jsi schraňovala mnohé pokolení,
jak mláď svou křídlem kvočna starostlivá,
ty's k blahu postačila prostým lidem,
jichž celý život lopotnou byl prací
a v těsném kruhu plynul všedním klidem.
Zde s dílem stejným každý rok se vrací,

vzlet ducha, citů jemný pel se ztrácí.
Ten selský dvůr, má trpasličí říše,
jak moh' by hostit perlu oněch světů,
kde duch jen rozkoší a krásou dýše
a ruka nezná všedních práce hnětů!
Sem nikdy nesklonísemoje Stella.

Až dosud mnil jsem, že v té líše chudé,
kde pouť mých otců tiše k rovu spěla,
i pro mé štěstí dosti místa bude.
Však nyní — co mi lomenice šedá,
kde nikdy skrovné hnízdo nevyvolí
můj ptáček zlatý, co mi hrstka rolí,
jež nikdy plodu sladkého mi nedá!
Sny jinošské mým čelem víří znova,
zas naděje ty skvělé pnou se k výši,
jež upřádala mysl studentova
zde pod tím štítem, v této právě skrýši,
kde o prázdninách tichý stánek míval.
Za dvojicí těch malých oken tady,
jež nyní plní balsamínek řady,
jak často nad knihami veršů sníval
o kráse, slávě, pestrošumném žití, —
o velkých metách, jež mu v dálce svítí!

Snů těchto příboj úchvatný se vrací.
Duch, který jednou křídla rozpjal výše,
již nehodí se v jarmo hrubých prací
a nemá zakrnět ve rmutné líše.
Proč opustil já bloud kolbiště duchů
a pohřbil dary své v tom selském hluchu?!

Zda možno zpět? Zda k oněm cílům vyšším
až dosud smělé naděje mi kynou?
Ať jakkoli, hlas mocný v nitru slyším:
Nech otky drsné, zbraň si obeř jinou,
pryč z těsných poměrů, ven z nízké chaty,
kam nepronikne blaha paprsk zlatý!...

Z těch myšlenek mě vytrh' švehol ptáčků
ve kleci pod štítem a kroků zvuk —
To dcera staré Běty na pavláčku
sem bystře spěla, vrátivši se z luk,
jichž kvítek leckde zbyl jí v rouchu, vlase;
na stupně skákala jak srna čilá,
až srp jí rozkolébán zvonil v pase,
a teď se překvapením zarazila,
kdy zočila mne před komůrkou svojí.
Pak pozdravila, kol se mihla spěšně
tvář její rdící se jak zralá třešně.

Já sešel dolů, zmítán dále v boji
svých myšlenek a citů —

Dnes bolestnou si zprávu nesu z háje.
Na místo drahé dívky její list
jsem našel tam: „Až toto budeš číst,
já polétnu již do vlašského ráje
po boku kněžny spřízněné, jež s sebou
tak náhle na cesty mě unáší,
že listem jen se mohu loučit s tebou.
Však nežli jeseň chladná zaplaší
vám vlaštovice s pohostinných krovů,
zde v milé skrýši shledáme se znovu.
Až dotud zdráv buď, vzpomínej, můj drahý!“

Ó řádky, naší nezvyklou jí řečí
tak pilně sestavené, jemné tahy
té drahé ruky — bodavými meči —
v mých prsou ryjete! Tak nenadále
má zapadnout mi v mlhu dalekou
to líčko, po němž nyju, prahnu stále!
Dni, měsíce se líně povlekou,
než zulíbám je zas! Tu dobu dlouhou
mám samoten zde dlíti s těžkou touhou?

10.

(PÍSEŇ.)

Vy lesy modravé,
vy hory mlhavé,
za vámi dlí můj duch;
on s tužbou vylétá
den každý do světa
za vlnitý váš pruh.
Tam daleko, v zem věčných růží,
kde vavřín s olivou se druží,
kde v cypřišovém snívá šeru
má krásná lilje ze severu —
Zda v touze její zor
za modro dalných hor
též míří v rodný luh?

Již od nás v teplý jih
roj vlaštoviček tíh',
les oděn v pestrý hav;
již nebem chmury jdou,

jak táhne duší mou
zlých dum a péčí dav.
Však marně v suchém vřesu sedám
pod žlutým bukem, darmo vzhlédám
přes lány smutné holých polí
na malý zámek pod topoly —
Ach, prázdno všude jest
a z dálky žádná zvěst,
ni lístek na pozdrav.

Či paměť rodných niv
jí urval jihu div,
ten věčný květů jas?
Snad láska ochladla,
či navždy uvadla,
můj obraz v duši zhas — —
Tak pochyb roj v mou hruď se vtírá,
zlá obava mi srdce svírá
a plamenná mě touha mučí,
vzduch prázdný chytám do náručí —
Kdy z hor těch modravých,
z těch lesů mlhavých
mé slunko vyjde zas?

✪ ✪

11.

(JESEŇ.)

V těch trapných pochybách i žhavé touze,
ve stesku zlém a v upomínkách blahých
jak letní doba míjela mi dlouze!
Čím déle postrádám těch lící drahých,
tím vábněji se z obraznosti hrouží,
tím nezkrotněji po nich srdce touží.

A nejistotou hruď má rozervána:
Zpráv od ní žádných. Tuchy nemám ani,
kde prodlévá. Kdys Boreckého pána
jsem vyčíhal na polích jako maní,
chtě vylouditi zvěsti za hovoru.
Ó schůzka nešťastná! Nás volba blízká
za chvilku svedla do tuhého sporu:
On doufal, že mne za spojence získá
svých záměrů, jež proti všemu čelí,
zač plane nadšením náš národ celý.

Jáť poznal, zášti odrodilské zmije
že pod maskou se světovosti kryje;
hněv můj se rozpoutal; já mluvil směle —
my rozešli se jako nepřátelé.

Jak trudné dumy tehdáž cestou domů
mne provázely! Jaké citů vření!
Jak moh' bych synem býti muži tomu!
Však šílenstvím to pouhé pomyšlení:
Vždyť otce toho, hrdopyšnou matku
by povržlivým smíchem rozesmálo,
že smím jen sníti o takovém sňatku.
Jak těžký boj a naděje jak málo!
Tak příboj temných myšlenek mě sklíčil.
Však brzy skleslý duch se znovu vztýčil:
Přec doufat musím! Život můj tu v sázce.
I v těžších bojích přálo štěstí lásce.

Sen bláhový v mou skráň se často krade.
Kdys román čet' jsem o princezně mladé,
již urval guillotině strážce prostý,
muž revoluce, vzdav se její kráse;
i prchli k moři; zbylé její skvosty
hruď obměkčily námořnické chase,
že v lodi skryla nebezpečné hosty
i zanesla je příhod směsí různou
na ostrov daleký, kde žili leta
ve skvoucích divech tropického světa
robinsonádu lásky čaroluznou.

Ten pošetilý román volá ráda
zpět moje paměť, fantasie vzňatá

ráj z lian skvostně kvetoucích si spřádá
a palmovými listy krytá chata
mne v łoktech kněžny unesené stíní —
té nejkrásnější, jaká zkvetla divem
kdy v hedvábí a zlatě skvoucích síní
a v parků vděkuplných loubí snivém.

V tom zmatku citů hledím sobě málo
svých rolí, dvoru. Co mi po všem nyní?
Nic není zde, co srdce mé by hřálo.
Ať stará Běta pohledy mě viní,
že statku nedbám. Marna snaha její,
by vrátila mne starých do kolejí.
Však musím vyznat: pomocnici platnou
jsem získal v ní; to léto sama skorem
vše řídila a vlastní prací zdatnou
i péčí rozšafnou všem byla vzorem.
Teď práce minuly a v pustém kraji
podzimní chmurou chladné větry vlají. —

Dnes opět hájem po všech drahých místech
jsem bloudil. Smutno bylo vše; mé nohy
šum teskný probouzely v padlých listech
a s hůry červenavý lupen mnohý
na hlavu moji klesal s tichým vzdechem,
jenž zdál se mojich vzdechů vlastních echem.

Leč v pavilónu slovíčka dvě malá
na šedém sloupci, vrytá ručkou milou,
ta slova: „Miluji tě", dosud znalá,
mě potěšila čarodějnou silou.

*

Já vroucně zlíbal je a pravil k sobě:
„Vám věřím! Vy jste heslem mého žití
a jestli všechny naděje se sřítí,
má láska nezhasne ni v temném hrobě.“

12.

(SANICE.)

Dopadla jsi, krutá ráno,
plnou tíhou z nenadání;
srdce moje rozerváno,
bouří tepny žhoucích skrání — —
Dosud ptám se, zda to sběhla
skutečnost se před mým zorem,
čili pekel jiskra zžehla
fantóm děsný v mozku chorém...
— — — — —

Konečně se navrátila,
kdy již zima v roucho bílé
kraj náš chladný ošatila.
A já spěchal, touhou šíle,
tam kde ojíněnou střechu
altán z bílých větví zvedal,
ale v závěji a mechu
marně drahý list jsem hledal,

večer kolem Borce křížil,
v zasněžený park se plížil,
darmo vzhlédal v oken záře —
nespatřil jsem drahé tváře.

Stejně uplynul den druhý;
i v den třetí, když se šeřil
soumrak zavátými luhy,
k zámečku jsem stezkou měřil.
Cestou vzpomínal jsem zase,
kterak tehdy, rok as tomu,
v zimním krásném lunojase,
z Podboří jsem kráčel domů
a jak poprve tvář její ——
zasvitla mi v jiskrách ledu
z pestrých saní nad závějí.

A co dál ty dumy předu,
náhle řada zdobných saní
jako ptactvo z bájných luhů
s pestrou směsí vozků, sluhů,
vyfintěných pánů, paní,
letí fábor na fáboru,
vlajný chochol za chocholem,
za cinkotu, za hovoru
po umrzlé cestě kolem.
V záři pochodní se míhá
sanice ta čaroskvělá,
pestrá loďka loďku stihá ——
v moři jiskrného běla.

Utajen sám v závoj šera,
rozeznal jsem v hostí sboru

pána Boreckého dvoru
i choť jeho — Kde, ach, dcera?

Poslední kol sáně letly.
Pochodeň, jež plála v předu,
do nich metala pruh světlý...
Ztrnul jsem jak útvar ledu.

Sáně, jež se podobaly
velké, pestré labuti,
vysoko příď lesklou pjaly
v lepotvárném vzklenutí,
s chocholem pér duhovatých,
s blýskavicí zvonků zlatých.
V nitru milokrásné hříčky
uviděl jsem Stellu zase
s nachovými mrazem líčky,
v sobolině měkkořasé,
krásnější, než do té chvíle
zářila kdy mému zraku.
Byla rovna luzné víle,
na labuti po oblaku
nesoucí se v letu plesném.

Uvnitř na sedátku těsném
jenom pro ni místo bylo;
ale mladý švihák za ní
trčel na výstupku saní.
Oko průvodce se vrylo
chtivě v úběl čela skvoucí,
v líčko purpurově žhoucí,
které k němu s vábným leskem
snivé oči obracelo —

a teď rychle jako bleskem
vtisk jí políbení v čelo...

Jako vidmo přelet' kolem
peřestý hon bílým polem;
zanik' hlahol; z dálky tmavé
rolničky jen tiše zněly —
Já stál posud zkamenělý.

Proto tedy v touze žhavé
lkal jsem po té drahé líci,
by ten rajský pohled spolu
zaryl v srdce zoufající
osten smrtelného bolu?!

Šílenství mou duši chvátí — —
Musím celou pravdu znáti!

13.

(POSLEDNÍ LIST.)

Konec všemu! Ortel smrti
slovy krutými mne drtí:

„Zaplašte sen bez naděje!
Propast mezi námi zeje.
Zapomeňte! Buďte s bohem!“

Ne již v milé řeči naší —
v cizí mluvě, chladným slohem
poslední mou naděj plaší
lístek hrozný, který vniká
v duši mou jak žhavá dýka...

14.

V OSUDNE NOCI.)

Již tmí se venku jako v nitru mém.
Svit poslední mé okno slabě zlatí
a větve lípy rozložité v něm
pozvolna hustším soumrakem se tratí.
Ó lípo stará, tebe ráno příští
zas oděje do září zlatistých
a tam, kde nyní jenom led se blyští
na kostrbatých větvích bezlistých,
čas brzký vrátí smaragdové řasy
i vonných květů tisíce ti dá,
včel bzučení a hnízda zpěvné chasy;
ty budeš slavit vzkříšení — Leč já?

Jest konec všemu. Jako lupen lesa
před časem urván bouří k zemi klesá
a bez památky v rudé směsi setlí
těch listů nesčetných, jež před ním sletly:

tak padnu v ohromný ten jícen němý,
kde mizí beze stopy den co den
sta, tisíce... Kdo vzpomíná jich jmen?
Můch jednodenních, mrvících jen zemi?

Co byl můj život? Práce ze dne ke dni,
jen hrubá práce pro to nízké žití
a k tomu myšlenky a city všední
těch millionů, jenž se prachem sytí —
A když jsem jednou k jasné výši vzlet',
ráz krutý do prachu mne srazil zpět
a hruď mi proklál bolu osten žhavý —
Ó, srdce, utichne tvůj trapný vír:
ta hlaveň lesklá, tento jícen tmavý
lék tobě poskytnou a věčný mír.

Či mám se vléci dále prachem země
s tou trýzní, která neutichne ve mně?
Dřív neznal jsem, že medem rajským dýše
i pohár zemských vnad a spokojen
jsem nesl skromný los, až oné číše
ret dychtivý se dotkl opojen.
A teď, kdy číš ta rozpadla se v kusy,
mám plahočit se dále v jarmu všedním,
dál žíti život, který se mi hnusí?
Ne, odhodím to břímě! Stiskem jedním
chci odemknout si tajeplnou bránu
v noc věčnou nebo k jasnějšímu ránu.

———

Nechť cokoli tam za tou hustou clonou,
chci roztrhnout ji. Knihu žití svého

chci zavřít cvakem článku kovového,
jak tento zpěvník zrezavělou sponou.
Jest dozpíváno. Sklápnu vetchou desku.
Vzdech zoufalý jest posledním tu slovem,
jak prvním bylo trpké slovo stesku,
když praděd můj se loučil s rodným krovem.
Nač žíti? Darmo čekat spásy zoru!
Jsme kovadlinou, do níž věčně buší
zlé sudby kladivo, a v marném vzdoru
jen síly naše neplatné se kruší.
Jen ponížení kolem, jho a muka.
Ta křivda surová, jež bila dědy,
nás bije stále, bude bíti vnuka —
O chtěl bych nésti srdce svého bědy,
dál žitím kráčet s duší otrávenou,
jen kdybych jeden blaženosti svit
moh' koupit bratrům nešťastným tou cenou.
Leč hněvem, hanbou bez moci se chvít
a denně zřít, jak zloba lid můj hubí,
a bez pomoci jenom skřípat zuby,
to raděj servat mrzká pouta žití —
Ō žel, že křivda, jež nám duši střebe,
hruď nemá jedinou, bych druhou v sebe,
však první kuli do ní mohl vrýti!

Zde mezi listy leží kvítko zvadlé.
Mým dotknutím se drolí, suchá tráva —
kde hvězdy květů jako sněhy padlé?
Ō krátká byla zářná jejich sláva!
Dlaň, krásnější jich, urvala je stráni
i spočinuly chvilku na rtu vnadném;

leč zhouba číhala v tom blahu zradném,
smrť přineslo jim něžné celování.
A stejně prchla mého štěstí chvíle.
Z té droliny se před mým okem křísí
zas květy svěží, hvězdy zářně bílé
a s nimi krasší ještě běl se mísí
těch ruček, šije, čela, svoji ruku
kol drahé vinu, slyším lásky slova
z těch milých rtů, hlas čarovného zvuku,
jímž zazní snad jen píseň andělova
v můj temný hrob, a cítím políbení
těch teplých ústek, nad něž sladších není —
Ó rajský vděku, slasti nevýslovná,
ó chvíle blaženosti svrchované,
co ze všeho mi zbylo? — Hrstka skrovná
sežloutlé trávy, k níž má slza kane — —

Zvuk starých hodin! Jejich drsný hlas
tu hlásal hodinu, kdy poprve
v mou kolébku se rozlil slunce jas —
a nyní v noc mě nekonečnou zve.
Jak mnohý měřil blahý, smutný čas!
Co vše mi jeho tikot vypráví!
Dny dávno prchlé kouzlí před můj zrak,
tvář sester malých, dětské zábavy,
ráj nevinnosti ztracený — tyk tak!
Ach, jak by náhle liliemi kvet
a zvonky nebeskými zvonil vzduch,
zas kolem vstává zapadlý ten svět,
sny líbezné, jež sníval dětský duch.
Zas vrčí kolovrátek, oheň praská
a po stěnách se míhá báje drak,

zas matka na lůžko mne klade, laská
a zpěvankou mě uspává — tyk tak! —
Ó matičko, líc tvoje dobrotivá
zas hledí na mne, stojíš zde jak živá —
snad láska mateřská tě pudí z hrobu,
bys při mně dlela v tuto těžkou dobu,
bys nežli zahalí mne věčná noc,
než usnu navždy, synu zoufalému
svou modlitbou zas přišla na pomoc,
jak druhdy večer dítku ospalému? —
Hle, otcova též postava se blíží
s tím okem vážným — tamo sestry moje
zas živy jdou, jak poupátka dvě svíží —
tam druzi dětství — jiných podob roje —
Co chcete u mne, stíny milých hlav?
Ach, ano, vetchá rafij v tichém ruchu
již ocitla se na hodině duchů
a vstříc mi přichází ten vzdušný dav,
by uvítal mě na práhu své říše...
Jen ještě vteřinu — jen prstu tlak —
a budu vidmem sám — Již na mne dýše
mráz hrobový — jen vteřinu — tyk tak! —
tyk tak! — Již ustaň, ustaň hrozné tikání! —
Či objímá mne šílenosti mrak?
Mně zdá se teď, že přímo ve skráni,
mám ono kývadlo, že v mozku divém
sem tamo lítá poplašeným kyvem
jak srdce zvonu třeskutými tepy,
div horoucí mé čelo neroztřepí —
— — — — —

☆ ☆

15.

(NOVÝ ŽIVOT.)

Ó kniho stará, otevřít se bojím
tvé desky spuchřelé! Ach, ano, tady
mé krve stopa rdí se listem tvojím
a zde těch divých veršu pusté řady.
Jak děsný přízrak v paměti se budí
noc osudná, kdy smrtonosná kule
zde zamířila do zoufalé hrudi.
Však jiná byla tehdáž sudby vůle:
To srdce, které chtělo ztichnout, bije
a zdrávo jest a nový život žije.

Ty's kniho, byla zpovědnicí mojí
v tom těžkém zmatku, bloudění a boji,
v tom scestí života. Nuž, příjmi spolu
i poslední tu krátkou kapitolu.

Můj výstřel tehdáž sídlo žití minul,
však do prsou mi třeskl těžkou ranou

a mdloby hustý závoj na mne splynul. — —
Dál nejasné jen rysy v duchu tanou;
však jitrem jedním z toho polosnění
jsem probudil se zcela. Tikot známý
jsem zaslech' opět, hodin starých znění
a zočil stropu domácího trámy.
Pak níž se pohled smekl, k oknu mířil.
Tam jako žhavý vlčí mák se pýřil
nad čelem jasně bílým šátek prostý,
v úhledných řasách věnče svěží tváře,
a kolem oblých ramen jitřní záře
po chudé roušce sila zlaté skvosty.

To Maruška tam, dcera staré Běty,
nad jakous prací seděla. Líc mladá
a ruměnná, ta jitřní záře, květy,
jež v okno tkala kořenáčů řada,
vše v obrázek se pojilo tak svěží
a jasný! Zdálo se, že na všem cosi
jak úsměv tiché veselosti leží,
lesk mládí zdravého, třpyt jarní rosy.

Já cítil velkou slabost; ale v duši
mně bylo volno, milo. V hloubi nitra
stín jakýs chvěl se jen, — jak člověk z jitra,
že sen měl strašný, neurčitě tuší
a při tom rád je, že se můry sprostil.
Týž pocit v duši pokojné se hostil.
Pak Maruška se přiblížila ke mně
a lék mi podala. Pod mojí hlavou
i lože na to upravila jemně
a těšila mne s lící ostýchavou.

Jak libá ukolébavka mi zněla
řeč její, sen zas na mé oči střela,
však nyní spánek tichý, volný, zdravý;
jen starou Bětu ještě v polospaní
jsem uviděl, jak vchází, jak se staví
nad mojí pelestí a ke mně sklání
svou hlavu sivou, vetchých tváří vrásky,
zrak plný tiché dobroty a lásky.
Tak mihla se ta líc; sen potom sladký
mně proměnil ji v tahy drahé matky.

Já slabostí byl poután k loži dále
a dlouho Maruška jak Marta pravá,
jak něžná sestra sloužila mi stále,
vždy plná péče, milá, obětavá.

Děj zašlých dnů mi táhl sice hlavou
a v srdci ryla upomínka bolná,
však nebyla již zoufalostí dravou,
a s ranou těla hojila se zvolna.

Když poprvé jsem z domu vyšel zase
a procházel se sadem, vískou, polem,
kde všechno v májovém se smálo jase
a zeleň kvítím pestřila se kolem —
v té chvíli radost, touha žití nová,
již cele zvítězila nad mým bolem;
tu poznal jsem, co krásy vzácné chová
ta země, rodný luh, že v tomto vděku
dost nových slastí kyne, žal se ztrácí,
že najíti zde mohu tisíc léků
a nové štěstí v pilné, zdárné práci.

A když jsem zahradou se vracel domů,
tu kouzlo domova, sen dětství zlatý
v mou duši vpředla, hledíc květem stromů,
ta stará pavlač výminkářské chaty.
Tam stála Maruška; kol svěžích lící
jí hrálo jarní slunko laškující
a jakás píseň moravská jí zněla
ze smavých, čerstvých retů vonným vzduchem
a milá něha zpěvem tím se chvěla.
Tu jiná postava mi letla duchem,
jak lilie štíhlá, v jemné, divné kráse,
a srdce bolně sevřelo se zase.
Však rukou máchl jsem a pravil k sobě:
Již ustup, vidino! Tvůj přelud čarný
mé srdce zajal v ideální zdobě,
co skutečným se zdálo, sen byl marný.
V mé hnízdo nehodí se rajka cizí,
leč skromná, prostá naše holubice,
byť neměla než lásku, srdce ryzí
a tiché cnosti domácí — nic více! —

Jen krátce připisuji: Měsíc tomu,
co z chaty, jež se třpytí v roušce nové,
jsem uveď žínku do předního domu.
Jsem šťasten. S bohem, kniho! Práce zove.

☆ ☆

16.

(U KOLÉBKY.

Sen křídly duhovými tebe
    již halí
a pod řasou ti kmitá nebe,
    můj malý.
Tvá ručka buclatá se vine
kol rolničky, jíž sen ti kyne,
rtík usmívá se blahodyšně
a zardívá se jako višně
    plod zralý.

V té kolébce své prosté, malý,
    spíš krásně,
jak by k ní hedbáv s nachem tkaly
    své třásně.
Jak robě knížecí máš tady
svět nejkrásnější, zlaté hrady
a sladkou hudbu bájných zvonů,
jíž nezná žádný mistr tónů,
    král básně.

*

Ó dřímej sladce na kolébce
 té prosté,
kde anděl pohádku ti šepce,
 můj skvoste!
Tvůj otec s polibkem se sklání
a žehnáním k té malé skráni
a sen jej obletuje blahý,
že v tobě dědic svaté snahy
 mu vzroste.

Ty nemáš slávy poznat výši
 a bědu,
pít rozmařilých slastí číši
 a jedu,
ty nepůjdeš za zlatou hrudou,
za hlučným rejem, línou nudou:
Ty budeš tiché práci žíti
a hájit, šířit, zdarem krýti
 lán dědů.

Ty budeš rodu, vlasti chovat
 hrsť půdy
a zlaté plody vyluzovat
 z té hrudy,
ty budeš potem svým ji smáčet,
však za to hrdě po ní kráčet
a vděků dost v ní najdeš vezdy,
jak mezi klasy modré hvězdy,
 mák rudý.

Buď lidu skromným, prostým členem,
 můj synu,

jen dobro ať je stále věnem
 tvých činů!
Los tichých práce bohatýrů
ti spokojenost chystej v míru,
a nebe těš mne tvojím blahem,
než zdřímnu pod kostelním prahem
 v lip stínu.

KRATOCHVILNÁ HISTORIE

O PTÁKU

VELIKÁNU VELIKÁNOVIČI.

Tato práce byla uveřejněna r. 1890: podávám ji beze změny i s narážkami na poměry doby minulé, jichž působením hlavně povstala.

S. Č.

IG HERMANNOVI.

I.

Muso nezvedená, vroucně vzývám Tebe:
Jdi svou cestou dále! Jiným nosíš s hůry
vidma čarokrásná, plná září nebe;
pro mne máš jen divné, fraškovité stvůry,
na něž hříchem věšet zlatou třáseň básně —
za takové dary děkuju Ti krásně!

Prohlédl jsem již Tvůj úsměv pokrytecký:
Smích si tropíš ze mne! Jsi jak ženy všecky:
Dokud mlád jsem býval, sama bez volání
slétala jsi ke mně, kol mých vzňatých skrání
věnec rosných květů helikonských kladla;
ale poznenáhla Tvoje přízeň chladla
a když pěvci čelo rozoraly vrásky,
vlas mu prokvet řídký — bylo konec lásky.

Teď, ó nevěrnice, zvetšelému brachu
vyhýbáš se pyšně, svoji náruč lepou
otvírajíc chásce mladých větroplachů,
že pak sbírky písní z rukávů jen třepou;

a když k mé se skloníš prosbě srdcejemné
jednou za čas dlouhý, tu mi nosíš dary,
jak bys jenom šašky tropila si ze mne,
rejem oblud směšných otáčíš mě — Vari!

Jaký hle! zas netvor v duši mé se líhne,
křídlem ohromným se měří s bájným Rokem,
hlavou fantastickou do oblaků tíhne,
shůry divně mžiká potměšilým okem
a svůj kolosální pazour v moje snění
nemotorně vtíná — Čisté nadělení!

Ale nechť si! Zůstaň, směšný ptáku obře!
Ty však, ježto kradmo usmíváš se v zadu
nad zlovolným žertem, Muso, měj se dobře —
neprosímť se tebe za pomoc a radu.
Neníť potřeba mi hippokrenské vláhy,
opojné ni vůně helikonských květů,
dobře vykonám již ostatek své dráhy
bez ohně a bouře, nadšení a vzletu.
Neboť u nás dosti střízlivých je lidí,
kteří básní vzletných, vroucích nenávidí,
nemilují, když jim poklid milý ruší
zbrklý pěvec v bujném Pegasově cválu,
odmítají vše, co rozechvívá duši,
a jen Tityrovi přikyvují chválu,
který doprovázen družných stébel zvukem
o kůzlatech pěje pod košatým bukem.

A mně samému již mladé, bujné šumy
vyvětraly z čela, světoborné dumy.
Zpěv můj nerad již se příliš rozehřívá,
nehoní se větrem za fantomů blesky,

raději klidně v okno z lenošky se dívá
na kraj, lidí ruch neb ledu arabesky,
vystřízlivěl, moudrou zachovává míru,
straní se i v rythmu třeštivého víru
a radš sousedskými metry po maloučku
Rokycanskou volnou tančí po lehoučku...
Avšak dost již o tom — posměchu se bojím,
že chci koketovat sšedlým vlasem svojím.

Jdi si jen, ó Muso! Kam Ti libo, létej!
Komu chceš, tam vavřín do kadeří vplétej!
Však jich dosti čeká v našem kraji českém
na tvůj vlídný pokyn, vzdychá divným steskem
po Tvém objetí — již statných čackých hochů
aneb mládců teprv, které touha zžírá,
aby dobyla jim slávy zvučná lýra,
že shon po laurech již nemocí je trochu —
hetmanů kdys národ a pak hudby pěstců,
brzy národem se stanem' samých věstců.

Jdi si jen, ó Muso! Však mi za odvetu
poslouží Tvé vlastní nedustojné šprýmy —
Fitvorného ptáka v masopustní cetu
zakuklím a zpestřím blyskotkami Tvými:
Navěsím naň semtam lesklou metaforu,
apostrofu, dotaz, zeugma, hyperboli
a v tom vyšňoření, fábor na fáboru,
huš! huš! vyženu jej na vlastenskou roli.
A tu sepne ruce v lítosti a hrůze
jistě každý přítel poesie ryzí
s dutkou spravedlivou: Běda naší Muse!
Hle, jak bídně sešla! Cáry božské řízy

půjčuje už za šperk pro maškarní reje!
Šašku za rolničky, by z ní tropil šprýmy,
volně přenechává rythmy své a rýmy,
z nichž tu všude na sáh čirá prósa zeje!

Takto na tebe se vlna hněvu shroutí,
autor však si bude v koutku ruce mnouti;
teď pak čtenářům jen svěřuje sub rosa:
Co chtěl psát, je vskutku pouhá v rýmech prosa.

———

II.

Nepovím, kde město mého děje leží;
dím jen: důstojno jest oslavného zpěvu —
velká minulost v něm shlíží s šerých věží
do peřestých malé přítomnosti zjevů
a sbor moudrých otců vede města správu,
množe neunavně jeho zdar a slávu.

Zásilku kdys divnou pohlaváru obce
pošta doručila: bednu převelikou,
z Kyjeva jež měla známku na záklopce
a kol počmárána byla cyrilikou —
marně na zmotané tyto klikyháky
věhlas magistrátu nasadil své páky.

Vezdy opatrný primas bez odkladu
do důvěrné schůze sezval městskou radu
a když z usnesení otevřeli schránu,
vybalili jádro vlnou zevšad kryté:
užaslému zraku purkmistra i pánů
zjevilo se — vejce, vejce obrovité.

Dlouhou chvíli zřeli, ustrnutím němi,
na zjev podivný. Pak znělo ústy všemi:
„Vejce jako svět! Aj, vejce! Co to značí?
Hory takové ký snáší obr ptačí?
Kdo to zasílá? Proč právě nám a k čemu?
Věřte, nerozumím za mák tomu všemu!"

Bavlněný obal pilně protřepali,
prohledali bednu do dna, proklepali,
ale nenalezli klíče pražádného
vniknout do tajemství vejce záhadného;
marně sbírali svou všechnu slavistiku,
by přec rozluštili temnou cyriliku,
načmáranou z venčí; darmo vejce samo
posléz obraceli pracně semo tamo:
čistá, bez poskvrny skořepina holá
jako padlý sníh se skvěla koldokola.

Starosta tu hořkou ulevil si řečí:
„Dost-li není jiných starostí a pečí?
Ke všemu nás vejci obtěžovat počnou?
Radnice-li kukaň, městská rada kvočnou?
Či snad magistrát je hokynářský závod?
Ač ta pomlázka ze svaté přišla Rusi,
věřte, ďábelský v tom jistě vězí návod.
Než co činit? Raďte! Něco stát se musí.
Však než pravé najdem', všechno budiž tejnost,
nikdo nevynes' ni slova na veřejnost!
To je vždycky dobré a v té věci zvláště:
tať je přelákavým soustem v každém směru
pro sběř demagogů, plnou slepé záště,
že by nebylo mi s podivením věru,

kdyby dokonce snad obžalobu vznesli,
že jsme my to vejce zpropadené snesli.“

Ale k poradám dnes málo bylo chuti,
neboť ve věci tak vážné, choulostivé
mohlo ukvapené škodit rozhodnutí,
a již hostinec je lákal, žádostivé,
důvěrně tam svěřit kmotrovi a strejci
zajímavou zprávu o titanském vejci;
protož obyčejem, oblíbeným tuze,
svorně odložena důvěrná ta schůze.

A když za týden se shromáždili znova,
slavený tu řečník, uchopiv se slova,
po citátu řeckém začav od stvoření
řeč měl dvouhodinnou, věcnou k umoření:
mluvil o pravejci, v němžto světa původ
našla báj; co vejce značí oku vědy;
Římanům že vejce bylo hostin úvod;
s dostatek že známo kluzké vejce Ledy;
mluvil o proslulém vejci Kolumbově;
o vejcích, jež v bajce rozbily se vdově;
o vejci, v němž skřítek pověry se líhne;
k vajíčku že zvláště dětská mysl tíhne;
kraslice že lid svým ryzím vkusem zdobí
a rád z pouchu pestrou holubičku robí —
zkrátka o všech vejcích báje, symboliky,
písně, historie, vědy, politiky.
A pak činil návrh, pilný jako vždycky:
„Páni, svolejme sjezd ornithologický,
ten ať obrovským si vejcem hlavy láme —
moudřejší my věci na starosti máme.“

Mnozí řeči té však nedočkali konce
a když mocný hlahol předsedova zvonce
pozůstalé zbudil z hlubokého snění,
shledáno, že málo hlasů k usnesení.
Protož obyčejem, oblíbeným tuze,
do příštího pátku odročena schůze.

A když sebrali se v radu do třetice,
mluvčí zpátečníků povstal k filipice,
na bezbožnou vědu, na zednářství laje,
ptakozpytců kongres ostře zamítaje.
Nehledě ni k tomu, že zisk malý kyne
městským obchodům z té hrstky professorů,
grešlí páchnoucích — zde forum platí jiné:
Věc ta náleží jen duchovnímu sboru,
neboť vajec zvící refektářských kamen
nezná příroda — toť Boží zázrak. Amen.

Liberál těm výtkám rozkvašeně čelil,
prudký rozpor zásad shromáždění dělil,
až pak rozvážlivý pán, jenž bývá všude,
prohlásil, že sice horlí za osvětu,
leč jen za tu pravou; nejlépe že bude,
přistoupiti napřed k volbě komitetu,
jenž by uvažoval předmět s každé strany,
by kvap nezplodil snad městu škody, hany;
pro dnes však, že doba pokročila tuze,
na tři neděle buď odročena schůze.

Po třech nedělích jim přály šťastné hvězdy
zvoliti ten odbor, tajný jako vezdy:
neboť důvěrně a tajně nejraději
v městě tom své velké cíle provádějí.

A když takto vejce odpravili zchytra,
oddechli si všichni z nejhlubšího nitra.

Nevím, měl-li tajně jakás zasedání
vaječní ten odbor. Však dím k jeho chvále:
Měli s vejcem pokoj purkmistr a páni
a již těšili se, že tak bude stále.

Ale zřídka nebe pohlavárům lidu
přává trvalého do skonání klidu:
Trousilyť se městem slechy různé v tichu,
národ po hostincích hlavy sestrkoval,
na ulicích divně na se pomrkoval;
pak již s úšklebkem se ptali bez ostychu
nahlas jedni druhých, zdali také vědí,
na vejci že tajně městská rada sedí?

Doletše ty zvěsti purkmistrova ucha,
novou starostí mu rozbouřily ducha.
A hned na to zpráva zděsila ho jistá,
že láj oposiční v plesu nepokrytém
do hromady valné ostrý dotaz chystá
po báječném jakéms vejci obrovitém,
kteréž hlavy obce zcela bez mandátu
při banketu tajném snědly na salátu.

Na ubohé čelo starosta si bušil,
trpce naříkaje: „Ó já dobře tušil,
že ta pomlázka nám uštědřena ďasem!
Několik jen dní jest do veřejné schůze —
kterak ústa zacpat oposiční lůze?!
Vejce zkazilo se jistě dlouhým časem —

*

Kdybych komissní moh' aspoň dobrozdání
hodit na pospasy rýpalskému lání! —
Ale kterak odbor svésti dohromady,
vynutiti z něho zdání dobré rady?"

Náhle myšlenka jej osvítila zdravá:
Konklave, jímž církve volívá se hlava.
Vesel prsty lusknul. Z takovéto léče
snad ni obecní se odbor nevyvleče!

Strážníky hned vyslal pro komissní členy.
Mocí občti jsou z bytů vyvlečeny,
v obecních je truhlách snesli na radnici,
zazdili je s vejcem radní ve světnici;
ponechán jen otvor, jehož bylo třeba,
k obědu jim podat vodu, pecen chleba.
A by dovršen byl tento nátlak mravní,
z obrovských tam kamen sálal požár pekla,
že jak ručejemi vláha s čel jim tekla —
tak se měli potit komissníci slavní
o chlebě a vodě, až by nebes přízeň
moudrým nápadem jich ukončila trýzeň.

Dvakrát slunce vzchází, dvakrát v bor se sklání —
řádné nevypotil odbor dobrozdání.
Ale třetí den když k večeru se chýlil,
strážce zazděných ku hlavě města pílil
a z úst bledých zpráva úžasná se chvěla:
„Slavná komisse, ach! vejce vyseděla!"

Když pak odezdili rychle branku síně,
jaký naskytl se obraz v jejím klíně!

Ajhle! v ustrnulých poradníků středu
ssuté skořepiny trosky valné leží
a z těch strmí netvor bizarního vzhledu;
čemu podobá se, rozhodnouti stěží.
Vypadá jak nahý břicháč nemotora,
veliký žok masa v drsné kůži holé,
s párem neforemných ptačích nohou dole,
hlavou ozobenou kýklající shora;
z této civí tupě oči kulovaté,
pahýly ruk tučných s obou stran se sklání —
Ach, v té výhni pekel, pro komissí vzňaté,
netvor ten se vylíh' místo dobrozdání.

Měšťanosta ruce spráskl nad výjevem
a skřek vydal divý lítostí a hněvem:
„Vejce prožluklé! Ó předtuchy mé žalné,
že nic dobrého se nevyklube z něho!
Teď snad abych přišel do hromady valné
s tímto strašidlem! Ne, mám již po krk všeho.
Po vaječním má snad zase odbor ptačí
v nekonečno přísti porady své račí,
a my máme zatím celý důchod obce
tomu spratku vházet do klatého zobce?
Nikoliv, než dnešní noc se schýlí k ránu,
bude vyřízena věc ta brevi manu:
Za tmy vyvézti dám tohle nadělení
mimo obvod města, vyklopiti v lese,
skořápka se smete, spálí bez prodlení —
tím ta hloupost bohdá navždy skoncuje se.
Vy pak nevyzraďte nikde ani špetem
krásnou historii o tom vejci kletém
a já příště spálím všechno bez okliky,
z čeho vyčouhne jen růžek cyriliky.

Tím se rozčilení vyhnem' nejednomu
a vděk slavné vlády získáme si k tomu."

V noci vyvezeno z města obří kuře,
vyklopeno kdesi v husté lesní chmuře.

III.

Příští den se usmál na dubnové luhy
prvním vesny vděkem. V libém slunka třpytu
poslední už tály v rolích bílé pruhy
a trav mladých smaragd zářil na pažitu,
smetanky kol cesty tkaly zlatou stuhu,
stříbrem blýskaly se proudy jarní vláhy —
a v ten úsměv jara, po obědě záhy,
Sláma vědec bral se do záměstských luhů.

S brejlemi a lupou, s pouzdrem na byliny,
s kladívkem a vakem na zkameněliny,
s náčiním v lov brouků vodních, řas a mloků
kráčel stezkami kol palouků a rolí,
až i v háj ho svedla touha volných kroků.
Les byl ještě prázdný, bezbarvý a holý,
ale temnou sítí větvic, pňů a suků
svítala již tu tam čerstvá zeleň puků,
nových lístků, stébel mláď se dobývala
z pod suchého listí, z šeré, vlhké prsti,
porůznu i vesna půdou rozsívala

sněhobílých, modrých, zlatých hvězdic hrsti
a své rozmanité sladké hymny lásky
zevšad rokotaly steré ptačí hlásky.

Učenec té hudby kouzlem opředený
kráčel snivě dál; leč náhle kroky stavil,
neboť mezi buků v omšenými kmeny
shlédl postavu a v duchu sobě pravil:
„Jestli nešálí mne oko krátkozraké,
hle! pan purkmistr si na vzduch vyšel také.“

Mýlil se. Jen z dáli obrysem a vzhledem
zjev ten připomínal pana primátora.
Jak se zděsil vědec, krev mu ztuhla ledem,
když v něm shledal z blízka obludného tvora
nevídané monstrum, nahé, vyšší chlapa!
Balvan masitý, jen koží holou krytý,
na nohou tu ptačích nemotorně capá,
sem tam kloní zobák velký, hákovitý,
na pravo i v levo divnou hlavou točí,
z nížto hloupě cíví miskovité oči.

Byl by jistě uprch' Sláma před ohavou,
ale v první chvíli děs mu spoutal tělo
a pak zvítězil duch vědy nad obavou.
Nadto monstrum pohled nehrozivý mělo,
zpitoměle poulíc ptačí zraky svoje,
prosto drápů, zubů nebo jiné zbroje.

Zápal vědecký teď bázeň všecku shladil.
Zpytavým již hledem kolem zjevu krouží,
bádaje, kam zvěř by nevídanou vřadil.
A tu z paměti se pojednou mu hrouží

obraz prapradávné doby druhohorní,
ještěrů kdy plémě, obři nemotorní,
prasvěta kdy žasné pelešily stvůry
v močálech a lesích předpotopní Jury —
Ó v těch lesích slavných, bájně fantastických,
kde duch jeho často v zanícení těkal
pod vějíři divných listů gigantických
a stád netvorů se obrněných lekal,
ba jak milé známé vítával je spíše,
ichthyosaury a jinou havěť různou,
plesiosaura, vod jurských labuť hrůznou,
a skvost děsněkrásný ještěří té říše:
Pterodaktyla! Ten ještěr obrovitý
netopýřích křídel, plaz ten ptákovitý
v jeho mysl živěj', živěji se vtíral,
čím dél, bedlivěji na obludu zíral.
I ta plazu půl, půl podobá se letci;
poloviční pták to s žabí kůží nahou —
Kdyby opravdu —! V tom pomyšlení vědci
hlava závratí se zatočila blahou.

Marně zraky jeho zakroužily kolem;
ale nad ním vějíř netká přespanilý
prasvětová kapraď stromovitým stvolem,
s pandany se nepnou divné pterophylly,
nebují tu jurský prales v kráse divé —
střízlivě tu stojí bez listnaté zdoby
jenom dubů, buků, habrů kmeny sivé...
Kdež by vzal se tvar tu předpotopní doby?

Ale přec —! Ta vábná představa vždy znovu
vrací se, když pohled utkví na nestvůře.

Pravda, odpočívá ve pravěkém rovu
Pterodaktylus, ve skalné zemské kůře;
ale snad — snad přec to v možností je říši,
že se zachovaly v lůně tajných skrýší
trosky praještěrstva do pozdějších věků —
Snad že okřídlené saně dávných reků,
draci mnohohlaví, s nimiž tuhé bitky
mnohý rytíř sváděl, byli prostě zbytky
Fauny předpotopní. — A snad z těchto jeden
až i našich časů dočkal se a nyní
šťastnou hvězdou právě v jeho náruč veden,
rázem jméno jeho nesmrtelným činí,
živého jenž temných pradob živočicha
světu představí — Ach, fantasie lichá!

Pterodaktylus chrup míval nehorázný
v mocných čelistích — zde zobák zeje prázdný;
kůže nahá zde — tam pancíř tvrdých plátů;
ten tam dlouhý prst na předním týčil hnátu,
od něhož se blána k zadní noze střela —
tu ten pahýly má bez blan, prstů zcela;
sánodlouhý krk měl onen — ten má krátký;
velkost rozdílná — Ach, všude základ vratký.

Božsky Darwine, ty náhle světlo skvoucí
liješ v pochyby — ó díky tobě žhoucí!
Rodů přeměna! Již stavba pevně stojí.
Ptakoještěr dávný, přeživ svoji dobu,
v útvaru a kroji, žití ve způsobu
po tisíce věků stálém u vývoji
přizpůsoboval se změněnému světu:
V dobách sušších nechal plování a letu,

proměnil v šíj krátkou dlouhé krku rahno,
jímž kdys hlavu zvedal nad bezedné bahno;
v pokojnějších časích, zbaven dravých soků,
odložil zbraň zubů, drápy, krunýř boků —
Pterodaktylus to v modním zakrnění,
civilisovaný, krotký, bez brnění.
Již to jisté, jisté! Dopřálo mi nebe,
sauriů ty perlo, v náruč stisknout tebe!

Vskutku rozpjal náruč — ale ucouf' hbitě;
neboť kladívko mu, nástroj zemězpytu,
povyčouhlé z kapsy, v rychlém zobce kmitu
netvor uchvátil a pozřel okamžitě.

Ale hned se opět Sláma vzpamatoval
nástroj oželel a vlídně zažertoval:
„Aj, i kladívko ti dobré, Otesánku?!
Hlad máš asi notný... Z drahých zdáš se hostí,
ale s jásotem přec do svého tě stánku
uvedu a poctím, bohdá, do sytosti,
nechť bys třeba dražší ještě žádal píce,
vedle kladiv chroupal stříbrné i lžíce.
Nuže pojď! — Ah, zimou též se chvěješ, drahý?
Ovšem, chladno dosud a tys čistě nahý.“

Něžně nestvůru svým plédem obestírá;
ač chlad večerní též v jeho hruď se vtírá,
přece učenec, míň váže vlastní zdraví,
dítě pravěku radš chrání, pěstoun vzorný,
a „Již pojďme, brachu!“ přívětivě praví,
rámě pod pahýl mu vsunuv nemotorný.

A host předpotopní, jakby vskutku chápal,
volně dal se vésti, přichoulel se krotce
k vůdci laskavému, jak syn k boku otce.
Krok měl arci špatný: kolébavě hápal,
šoural se a šoupal. Přece oba k městu
šťastně vykonali svízelnou tu cestu,
leda že syn pradob při tom druhu svému,
v dumy přeblažené zcela zabranému,
uzobnul a pozřel pouzdro na byliny,
drobnohled i torbu na zkameněliny.

Ale šťastný Sláma jenom plesal v duši:
„Ó jak rázem věčná ozáří mne sláva,
jak svět učený to po všech zemích vzruší,
až se rozlétne má po Evropě zpráva
o tom Mohykánu dávno zašlých tvorů,
až jim náhle podám živoucí a celou
nestvůru, z níž pouhou kostru zkamenělou
Britsko zakoupilo za sterlinků horu!
Pterodaktyla ve zvláštním druhu novém
předvedem jim přesně obrazem i slovem
a hned slušné jméno vědecké mu dáme:
„Pterodactylus inermis vivus Slamae.“

Byl by arci jinak o nestvůře soudil,
kdyby některý ten klep byl k němu zbloudil,
jež o bajném vejci šuškaly se městem;
ale veřejným byl nepřístupný zvěstem —
neboť v zemi, o níž moje píseň pěje,
každý stav jen pro svůj vlastní odbor dýše:
vědec nedbá, co se pod okny mu děje,

co se mimo vědu robí, mluví, píše;
politikou jen se publicisté sytí,
o vědu a Musy nic se nestarají;
básníci zas pranic o skutečné žití,
bydlíce jen ve svých vidin vzdušném kraji.

IV.

Blízko při obvodu města skvostné čelo
pyšné museum ku hvězdám vynášelo,
štíty nádherné a pozlacené báně;
v něm byl Sláma bytem, jeho sbírky chráně.
A tam večera již pozdním hustým šerem
nepozorován se vplížil s praještěrem.

Jeho družka ovšem k podivnému hosti
s ustrnutím vzhlédla; ale choť jí v pýše
představoval krále druhohorní říše,
poroučel ho něžné její pečlivosti.
Sám pak začal ihned ohledávat zvíře,
lupou zkoumat, měřit šíř i délku všecku,
a brk jeho bleskem lítal po papíře,
sepisuje knihu, ovšem po německu:
neboť planul touhy vlastenecké vznětem,
vědu domácí vším proslaviti světem.

A zvěst úžasná o petrefaktu živém
vskutku rozlétla se po Evropy šíru,

na mžik v časopisech před tím velkým divem
coufl v pozadí sám Bismark s ligou míru,
listy domácí vše pilně překládaly,
glorií vždy novou muže opřádaly,
jehož závidí nám k Andám od Urálu,
kterýž slaví se i mezi antipody;
ba, i veršem Slámy velikého chválu
pterodaktylické rokotaly ódy.

Blahem zářilo mu čelo pod vavříny,
ale brzy v zářtu plížily se stíny.
Předně: mladistvá choť pana professora
méně náviděla převzácného tvora.
Neboť pro čistotnost smyslu neměl špetku,
za to pilně dbaje, kde co bylo k snědku,
a byl nenasyta choutek zvláštních věru:
s jedlým nejedlé — vše hltal bez výběru.
V síni nejprve jak pravý Otesánek
sezobal kde jaký smeták, vích a džbánek
a pak, bez ostychu vniknuv do kuchyně,
smlsal šňůru puklic, forem na bábovky,
zářících jak slunka, chloubu hospodyně;
ba, i v salóně roh uštíp' od pohovky
a schrup' album skvostné s parádního stolu,
chochol Makartův i s vázou z karneolu.
K lítosti a hněvu z tolikeré škody
žárlivost své tajné přimísila hlody,
neboť Sláma pro zvěř Jury divotvárnou
zcela zapomínal, že má žínku švárnou,
mladistvou a svižnou, hodnou lásky spíše,
nežli všecka havěď druhohorní říše.
A že panťoflíček její, stužek ružných,
něžný sic jak hříčka, nepostrádal váhy,

pterodaktylus náš z kruhu larů družných
do musejní síně vyhostěn byl záhy.

Horší stín, jenž kalil vědci triumf sladký,
byly ve výpočtech jeho různé zmatky.
Nechť den po dni měřil plaza-netopýra,
vždycky jiná byla a vždy větší míra;
jedva patrně sic šinula se dále,
ale rostla přece, rostla neustále.
Ach, měl k šerednému znát se přehlédnutí,
že tvor, jímž si dobyl slávy vědce skvělé,
pterodaktyl není v plném rozvinutí,
ale mládě teprv, páskle nedospělé?!
Smutnější však ještě byly jiné změny
na pravěkém tvoru: jeho kůže holá
zvolna začala — Než: v boj! teď Musa volá;
protož zůstaňte ty změny utajeny
do chvíle, než v burném převalí se ruchu
divohrůzná bitva na bojišti duchů.

Zřídka v oné zemi vědec vědci přává
pochvaly a zdaru. Byla solí v oku
soupeřům i Slámy velikého sláva,
až Kmín professor vstal zřejmě proti soku,
objev praještěra směle popíraje
a stať polemickou příkře zavíraje:
„Slaměný jen mozek zrodit mohl věru
fossilní tu hloupost o ptákoještěru:
úcta k vědě brání, mluvit o tom šíře.
Ba též pochybujem', že to vůbec zvíře —
lžiučenců smělost nezná žádných mezí — —
Kdož ví, co v té kukle předpotopní vězí?!“

Běda, v zuřivém když rozpoutá se víru
válka učená! Jak na bojišti meče,
spousta dravých pér se kmitá po papíru,
vztekle bodá, seká, inkoust proudem teče,
v spolcích vědeckých sok soka lítě rubá,
bašty katheder se chvějí bojem zlobným,
ze článků a statí hřímá střelba hrubá
s hvězdiček a křížků kulobitím drobným,
důvod buší v důvod, jiskry vtipu srší,
však i kamení a bláta hojně prší,
neb kde nestačí a tupnou vědy zbraně,
chutě mnohý sahá po klepu a haně.
Leckdy na praporech ryzí pravdy svity
ustupují lichým četám autority,
leckdy přehlušuje hlasy přesvědčení
buben šarlatanský, lichá fráse denní,
zášť a závist osob v oheň sporu dmýchá,
marná ješitnost a nedutklivá pýcha
neb i nižší chtíče. Leckdy v tyto ryky
též se mísí hlučná hesla politiky —
O jest velebné, když vážná, ryzí věda
vedle pravdy čest a prospěch vlasti hledá;
ale směšné jest, když okuláry svoje
barví trikolorou národního boje,
nechť pak jména slavská kroutí na keltštinu
aneb ve všem všude vidí slovanštinu.

Děkanové fakult, slavný senát celý,
zástup mimořádných, řádných professorů,
docentů a jiných drobných vědátorů,
všechen auly voj až pestré po pedelly
i škol nižších všechny sbory učitelské
rozstoup'ly se ve dva šiky nepřátelské.

Kmín je hlavou jedněch; druzí s vůdcem Slámou
za pterodaktyla kopí břitké lámou.
Prudký vzrůstá boj a v učenou tu vřavu
mísí se i váda profanního davu —
pro ptáko-ještěra brzy národ celý
ve dva rozlícené tábory se dělí.

V oné zemi sice, jak jsem napsal výše,
každý stav jen pro svůj vlastní odbor dýše,
ale kde se strhne jaká řež neb mela,
ať by očkoli pak ryčná bitka vřela:
o politiku neb úspěch premiery,
o plyn obecní neb literární směry,
o tvar supina neb o pravěkou stvůru —
tu jsou bez rozdílu ihned všichni vzhůru,
každý bleskne okem, nozdry chtivě vzdýmá,
jak oř válečný, když polnic břeskot vnímá,
a vše, v ruce péro nebo klacek, běží
účastnit se v řeži veselé a svěží.
Ať kdo rozumí, oč spor, či nerozumí —
bušit do bližního všichni dobře umí.

A tak z professorské hádky o přírodě
rvačka překrásná se strhla po národě.
„Hlupci", „padouši" tu lítali až milo,
vlastizrady hojně na výběr tu bylo,
deštěm urážek se častovali štědře
v žurnálech a knihách, spolcích, na katedře,
z ulic vnikla seč i pod rodinné krovy,
trnala i choť a děti soupeřovy,
o překot se stíhal skandál za skandálem;
ba, již bylo svědky dokázáno málem,

že „náš“ Sláma krade po jarmarcích boty
a „náš“ Kmín je vůdcem loupežnické roty.

Na Kmína sic více sypalo se hany,
že chce vlasti urvat z nízké záště čiré
drahocenný skvost, jí Slámou darovaný,
jenož závidějí v Evropě nám širé;
Kmín však heslo „Pravda“ psal si v panýr smělý
a v jed pochybností namáčel své střely:
pročže Sláma pouští k svému praještěru
pouze přátel kruh a to jen v pološeru,
proč ho neokáže v plné záři denní
také těm, kdož právem hostí podezření?

Sláma dlouho váhal, nežli odhodlaně
zbavil odpůrce té jedovaté zbraně,
svoliv představiti smíšenému sboru
přátel, nepřátel zdroj bouřlivého sporu.

A tu v tíseň uved' soky podezřivé,
neboť přesvědčit se mohli zrakem, hmatem,
že tvor vzácný není klamným automatem,
ale v pravdě zvíře skutečné a živé.
Posléz' Kmín se vzpřímil pod osudnou ranou,
však jen stěží vzmoh' se na vytáčku planou:
„Dejme tomu — hm — že tvor to z masa, krve
— pokud možno věřit zběžné zvídce očí —;
leč ta otázka — hm — není v řadě prvé:
o praještěra náš spor se hlavně točí!
A tu, kdo zná vědy pouhou abecedu,
ptáka zjistí zde po prvním, spěšném vzhledu.
Ano, pták to čirý; k řádu běžců patří;
pštros a kasuar jsou krevní jeho bratři.
Na mysl mně vstoupá maně dalná země,

Nový Zéland krásný se svou divnou zvěří,
převelikých ptáků vyhubené plémě,
neletavých, s havem žíní místo peří,
Dinornis, pták Moa, kterýmž jménem slaví
báj ho Maorů, jich předků soupeř dravý,
olbřím Palapteryx... Po tom obřím rodu
krsek Apteryx žeť slední zbytek živý,
věda učila — teď zřím, že bez důvodu:
zde brat jeno statný, obrovský to Kivi!
Důkazem jsou tato křídla zakrnělá,
této lebky tvar a stavba trupu celá;
záhadou jen tato čistě holá kůže —
Než, buď jakkoli: Kdo plaza hledat může
v běžci tom, ten strádá hrozným pojmů zmatkem,
ne-li dokonalým mozku nedostatkem!"

Ale Kmín přec zůstal valně pošramocen,
neb had podezření dokona byl zhrocen.
Proto svoji lest bral všechnu ku pomoci,
aby silnějšího soka chopil v týle,
slídil za ním všude, číhal ve dne v noci,
až pak výsledek té vyzvědačské píle
jako puma vpadl v tábor praještěra,
vše tam v tříšť a cáry lámaje a dera:
„Správně soudil jsem: Jest ptáko-ještěr lživý
v pravdě pouhý pták, druh obří z rodu Kivi.
Jako jeho bratřík na Zélandě dalném,
nahotu svou kryje v žíňovitém havě
a jen proto v onom shromáždění valném
objevil se holý od nohy až k hlavě,
poněvadž — to stvrdí důkazy mé jistě —
Sláma vždycky přes noc oškubá jej čistě!

V.

Bylo pravda, z čeho soupeř Slámu vinil;
leč, ten z vědecké tak nezbytnosti činil —
neb kdo jakživ slyšel, že by měli peří
plazi nějací, nech třeba praještěři?!
Ach! a pterodaktyl, zprvu nahý cele,
začal bráti na se chmýří podezřelé.

Však teď bylo konec plazu-netopýru!
Sláma ustal na čas od učených prací,
vystoup' z museje a jiných korporací
a jel na venkov, by po zimničném víru
tichou samotou a snivým lesním klidem
mezi horami a nezkaženým lidem
vyléčil své valně rozrušené čivy.
Za to vítěz Kmín teď přejal v sinecuru
úřad v museum a dohled na nestvuru —
nyní obrovského ptáka z rodu Kivi,
kterému, co nad ním jiné oko bdělo,
vskutku hávem žíní obrůstalo tělo,
a jenž vědecké si odbyl druhé křtiny:
„Apteryx enormis omnivorus Cmini.“

Však i Kmínovi jen krátce blaho kvetlo;
hníst jej začalo, co dříve Slámu hnětlo.
Zpozorovalť brzy divný úkaz mnohý
na ptáku, jenž stálou, ponenáhlou změnou
postavu bral na se valně zjinačenou:
Jeho krk se dloužil, dloužily se nohy,
podobat se začal obrovskému čápu;
dravci však se rovnal zbrojí ostrých drápů;
divný chochol z lebky pučel nenadále
a pták celý rostl všemi směry stále,
rostl denně o vlas, jedva o poznání,
ale rostl, rostl, rostl bez ustání.
Však co nejhůř' bylo: Chmýří žíňovité,
Kiviů a pštrosů roucho osobité,
měnilo se zvolna v brky na prst tlusté,
v řádné peří dlouhé, široké a husté;
rukou pahýly — teď křídla — šíř a šíře
začaly pér mocných perutěmi mávat;
vzadu rozpínal se ocas do vějíře — —
tu již těžko bylo ptáka oškubávat!

Má-li Kmín se přiznat, že i jeho Kivi
patří tam, kam Slámův pterodaktyl živý,
že i on se zmýlil v potměšilém zmoku?
Má-liž v pospasy se vrhnout smečce soků?
vědě domácí zas škodit před cizinou,
dost již poškozené pterodaktylinou?
vznítit nový boj? — Teď vlastenectví velí,
ututlati radš ten ptačí zmatek celý.

Na štěstí již bylo k nudě přesyceno
obecenstvo sporem o zvířecí rody

a zas jinou kdesi řeží zaníceno —
praještěr i Kivi zcela vyšli z mody.
Protož chytrý Kmín se svými přívrženci
snadno mohli skrýt, co v museum se kutí,
přístup zatarasit k záhadnému ptenci.
Nejdřív bylo třeba oprav na klenutí,
pročež museum přes léto uzavřeno,
potom schodiště tam nové opatřeno,
nato Kivi chuďas dlouho tipcem strádal,
samoty a klidu k vyléčení žádal
a tak mohli smýšlet výmluv na tisíce.
Ale nikdo nedbal o ptačisko více,
nikde neslyšel jsi o něm ani sluvka;
a když přece někdy prostořeký mluvka
o věc zavadil, hned okřiknut byl rázně,
aby mlčel o tom z vlastenecké kázně —
Zdálo se, že klénot musea i vlasti
navždy nepaměti klesl do propasti.

Ale zasvěcencům v čelo přece ryla
denně hlubší vrásky starost zarputilá,
strach je mučil tajný a kde dva se střetli,
na líci druh druhu stejnou tíseň četli,
marně oko v oku hledalo si těchu
a pak pozvedlo se k nebi v těžkém vzdechu.
Byl sice dobře ukryt devaterou stěnou
vzácný pták, stem zámku pevně uzamčenou,
v největší jsa vězněn museální síni,
která již jen s těží stačila mu nyní,
vyrostlému k děsné velkosti a síle
(při strávníku takém pro své pravé cíle
ustav zavírati musel splasklý sáček;
štěstí ještě, že pták nebyl vyběráček,

tak že krmiti jej mohli z nouze také
pergamenty, které rozhlodaly krysy,
brakem vycpávané zvěře všelijaké,
střepy popelnic a musejními spisy) —
ale ach! v tom vězel pramen péčí hlavně,
že vždy ještě rost, rostl neunavně!
Ne již vlásek denně, ale pídě dobrá
přirůstala přes noc k výšce, šířce obra,
již jak v lisu v síni prostranné se krčil;
až si proklov otvor klenbou přiléhavou,
do druhého patra dlouhý krk jím strčil,
tam se ještě stropu dotýkaje hlavou.

Utrápený Kmín již neví sobě rady,
ve starostech těžkých za hlavu se chytá,
na níž stříbro šedin před časem se kmitá,
děsné představy ho provázejí všady,
klidu neskýtá mu lože, spánku prosté —
A pták roste, roste, bez ustání roste!

A tu jednou...
Zvyklým, všedním obyčejem
městský ruch se pestřil, vlnil před musejem:
jako na záhoně různobarvé květy
míchaly se dam tu pyšné toiletty;
lvové promenad tu v šatě, vousech, kroku
pachtili se pracně za pařížským vzorem,
kvítek na kabátě a sklo třpytné v oku;
sem tam kmitaly se lesky uniforem,
do nichž času směr nás brzy zapne všecky,
bychom znakem rabství pyšnili se dětsky;
mladík blouznivý tu z dáli stíhal stopy
dívky s mapou not a zářivými copy;

boháč zlatý řetěz na mohutném břiše
na odiv tu nesl a nos rudý vínem;
chuďas ošumělý nesměle a tiše
těsně při domech se plazil matným stínem —
A směs jiných zjevů, z nichžto podle zvyku
chodník sobě skládá živou mosaiku.

Ale pojednou jak náhlou hromu ranou,
všechno ztrnulo, zrak uděšený pjal se
na věc nevídanou, nikdy neslýchanou,
na veliký div, jenž z nenadání stal se:

Pyšné museum, jež v ozdob hojném třpytu
na odiv své tvary mohutné a sličné
v ladné velebnosti vzpíná do blankytu:
stavení to skvostné, širé, nebetyčné
s četným sloupořadím, pozlacenou věží —
nad základ se zdvihá, nohy má i běží!

Chvilku hleděl zástup v kámen ustrnulý,
jak se náhle utrh' od sténavé země
oživlý ten kolos z mramoru a žuly,
k výši závratné jak vypjal skvoucí témě,
jak se objevily pod ním velké chůdy,
rovny dvěma sloupům, náhle vzrostlým z půdy,
na nichž postál chvíli, podoben jsa hradu
na slepičí noze z pohádkových sadů.
Než kdy stavení pak, oživené divem,
utíkat se jalo v běhu potácivém
na svých obřích nohou, tu ret tisícerý
vydal hrůzy skřek a pestré chumle davu
mžikem rozlétly se v útěk všemi směry,
šířice dál, dále zmatek, děs a vřavu;

o překot vše pádí, strká se a tlačí,
že šíř ulic jedva prchajícím stačí
a bouř hlasů kvílí: „Hrozný div se děje —
duch a život náhle vjely do museje!“

Museum však zatím sem tam slepě lítá,
v domy kolem vráží divokými skoky,
boří průčelí a střechy jejich smítá,
samo při tom zdobné otlouká si boky:
sloupy, sochy, římsy v bohopusté změti
mramorovým deštěm zevšad k zemi letí,
z oken rozbitých v to prší střepy skelné
s deskami, jež kolkol ovíjely stěny
slavných země synů zářivými jmeny
— jediný jen chyběl v řadě nesmrtelné
a to náhodou z nich nejslavnější právě,
snad, by nepobledli druzí v jeho slávě —
však teď do prachu se všechny sypou desky,
již se rozpadává samo hrdé sídlo,
z něho gigantické dobývá se křídlo,
zdivo rozbíjejíc hromovými třesky —
již i druhé venku — prolomeným krytem
pne se hrozná leb na krku obrovitém
a tvor kolosální prudce střásá s plece
pustou zříceninu kamenné své klece,
rozmítá ji v mocných křídel burném vzmachu —
s děsným rachotem již v troskách k zemi klesá
celá budova — vše halí oblak prachu,
jak dým požáru se zvednuv po nebesa…

Než, kdy zjasnilo se v hustém tomto mraku,
na musea rumech pták se zjevil zraku,

stvůra okřídlená zvýší strmé hory,
jaké nespatřily dosud lidské zory.

Nyní s děsným skřekem, při němž zbledli strachem
lidé v městě celém, šíro pod oblohou
rozpjav křídla obří, jejichž pouhým vzmachem
vítr vzbouřený zas odvál střechu mnohou,
velepták se vznesl nad ulice města.
Než jen krátká byla jeho vzduchem cesta:
Na věž radnice, na hrdé města týmě,
jejíž pevné zdi se mnohým věkem šeří
— zachvěla se sic, však snesla hrozné břímě —
v cimbuří se spustil, čistil sobě peří,
v kolosálních brků rozježeném hávu
shledávaje pilně zobanem i drápem
zbytky říms a sloupů, konsol, architrávu —
Kdy krov který takým honosil se čápem?

VI.

Kde mám vzíti sílu, skvělost obraznosti,
abych, obře ptactva, znázornil tě dosti?!
Musel bych mít péro, kterým Dante tvořil
Satanovo líce v bezdnu ledovatém,
péro též, jímž Byron pro Juana šňořil
sídlo odalisky rubíny a zlatem,
a já, písmák všední, k pozdních veršů tvorbě
místo korálů mám šípky v chudé torbě
s nouzí sháním hrstku metafor, jichž třeba,
bych si vypsal skývu vezdejšího chleba.

(Nebojte se, páni, není cíl mé řeči,
abych zasednul vám některé to místo,
teplé, pohodlné, bez práce a péčí,
jež svým úsilím již máte skoro jisto
pro zásluhy různé na vlastenské líše;
bych vás upokojil, v žebrácké dím pýše:
Dokud bude čelem zdravý duch mi hráti,
dokud ruka k práci špetku sil si schrání,

nikdo nespatří mne před národem státi
s nahrbeným týlem, s nataženou dlaní!
Zásluh nemám hrubě, a bych měl jich kopu,
neždám ničích odměn: Za písní se bera,
jen své touhy vlastní sledoval jsem stopu
a kde kvítek zdaru prosvitl mi z šera —
kvetly pořídku, však přece jenom kvetly —
dosti odměnil mne okamžik ten světlý. —
Takto pravím nyní s plnou mužnou vulí,
ale člověk v ruce osudu je třtinou:
Snad že přijde čas, kdy sudba zláme v půli
sílu duše mé i budu housti jinou:
Invalida sešlý, protektorů prahy
oblehati budu, škemrat u národu
za odměnu vroucí vlastenecké snahy,
klobouk v jedné, v druhé katalog svých plodů.
Neb i přijde doba, v dětinském kdy stáří
sloniti se budu ve „svých zásluh" záři,
a den svitne slavný, kdy svých stříbro skrání
aneb spíše hlavu čistonitě holou
ctěno jubilanta opnu gloriolou
a naslouchat budu v blahém usmívání,
kterak někdo z kruhu slavících mě druhů,
třeba Thomayer snad, vědec šedobradý,
vzletně bude líčit cností mojich řady,
rada Sládek připne řádovou mi stuhu,
Heller přečte báseň kmetu oslavenci —
a číš zlatou podá s lýrou v lauru věnci,
poháry v mou poctu budou kolem zníti
nad tabulí dlouhou — couvert po desíti —
a já vstanu posléz, blahé slzy v líci,
k srdci vložím ruce pohnutím se chvící
a rty třesoucí se v utlumeném vzlyku

stěží vypraví: „Jak v lidské řeči chudé
líčit slast, že dočkal jsem se okamžiku — —“
Nedočkám-li se ho, ještě lépe bude.

Však již promiňte, že všechny slušné meze
přesahuje tato nudná parenthese.
Vždyť rád každý autor aspoň na okraje
děl svých sebe kreslí, svoje cnotsi ryzí,
jako já zde činím, hrdě odmítaje
sinekury, jichž mi nikdo nenabízí.)

Nuže, ohromný byl rozměr toho tvora:
Nohy jako sloupy, tělo jako hora,
krk jak anakonda nevídané délky
neb had moře bájný, hlava koráb velký,
nad ní fantastický chochol zčepýřený
jak smršť nebetyčná z duh a zlaté pěny,
křídla obrovská jak dvojí oblak šírý, —
každý jeho úd byl gigantické míry.

Však ne velkostí jen, krásou také čárnou
pták ten honosí se. V dálném jižním kraji
leda takovouto vnadou barev žárnou
západ, východ slunce na okamžik hrají.
Myslete, že oblak nesmírný se šíří
po úklonu nebes, hruď má sněžné chmýří,
promíchané proužky řeřavého zlata,
křídla jeho skvostným šarlatem se pýří,
jehož obruba je bleskův ohněm vzňata,
vrchol oblaku plá rubínovým svitem,
s něho vlají hnědé, fialové třásně,
oranžem se skvějí, hrají divukrásně
v jiných vzácných barev tónu rozmanitém — —

Takou nádherou plá veleptáka peří
a když rozestírá ocas v polokruhu,
titanský ten oblouk stěží oko změří,
sotva snese blesků různobarvých duhu,
v nížto velká oka, safírová kola,
žhou jak modrých sluncí valná aureola.

Páva připomíná tento vějíř vzadu,
krocana zas laloch, který v předu tvoří
pod zobákem dlouhou, bachranatou bradu,
v níž zář rubínu a karneolu hoří,
brnění též hlavy z pestrých kovu tkané,
z něhož bystrý zor jak samo slunce plane,
délkou třpytných nohou podobá se čápu,
supu zobcem svým a zbrojí ostrých drápu —
Rozmanitých ptáku podoby a zvyky
Noh ten fantastický, Rok ten převeliký
v sobě sdružuje — Ach, pochoutka to vzácná
pro básníka naší staromódní školy,
jemuž proti srsti studia jsou pracná
všední skutečnosti a jenž raděj' volí,
nechť se realistum vlasy nad tím ježí,
do modra své zvule letět bez otěží.

A též hlahol toho ptákuv ideálu
objímal snad celou ptačích hlasu škálu.
Tu skřek jeho divý zazněl hromu třeskem,
tu zas lekal nivy ohlušivým vřeskem,
jako čáp i klapal časem, však to znělo,
v kovadlin sto jakby tisíc kladiv hřmělo,
že až málem ušní bubínek se trhal,
a když pozdrav slunci z jitra zakokrhal,

mněl jsi slyšet tisíc trub a kotlů břeskných;
však byl také schopen zvuků sladce teskných,
jakby slavíků sbor nesčíslný dával
koncert v jeho zobci; skřivánčích i trilků
chorál nesmírný mu z hrdla vytryskával —
Takto ptačí zpěv svůj měnil každou chvilku,
ba, i neptačích znal tisícero tónů:
nářek Meluziny, hlahol varhan, zvonů,
zvuky dud a bubnů, mečů, štítů řinkot
a ten celý halas, tartas, cinkot, klinkot,
kterým líčívají k omrzení krásně
hlomoz bouří, bitev moderní nám básně. —

Pták ten ohromný měl různých ptáků cnosti,
však též necnosti a nevýslovné škody
městu působil svou zvláštní přítulností.
Nevykročilť krokem jeho za obvody:
Za hnízdo dům radní jaks taks postačoval,
městský okrsek měl k tomu za rejdiště,
z ulic do ulic kde hravě překračoval
střechy nejvyšší jak hrbky mraveniště,
a kam sklonily se nohou jeho sloupy,
všechno drtily jak železné dvě stoupy.
V první den již zašláp' Kmína professora,
radních třetinu i sama primatora,
tucet lékařů a kopu advokátů,
mnoho měšťanů a peněžníků židů,
k tomu hetakombu všelikého lidu,
jehož méně škoda: herců, literátů,
žurnalistů, hudců, výtvarníků různých,
zpěvákův a jiných darmochlebů nuzných.
A co bylo nejhůř: Pohřeb tolikerý
šerem skrytých ulic, bez pompy a hluku

chvátat musel z města nejkratšími směry,
bez průvodu spolků, veteránských pluků,
bez praporů, hudby, bez šumného davu,
leda přátel skrovným následován sborem —
neb ach! každý v městě z bázně před netvorem
sotva vystrčit si troufal z domu hlavu.

Hrozilať jim všude nejen obří tlápa,
než i žravý zobák titanského čápa.
Nenasyta zobal z jitra ku večeru,
co se namanulo, všechno bez výběru:
S chodníkův on zobal jako mravenečky
švih※áky a dámy; z obchodnických skladů
zobal jako zrnka sudy, pytle, bečky;
sezobal kde jakou bud a kotců řadu,
pomníky a sochy, kašny, vodotrysky,
kiosky i jejich svůdné odalisky;
a kde třpyt se mihl panské ekypáže,
z nížto za vějířem bleskly krásné oči,
bělalo se v krajkách pružné, svůdné páže:
jistě panstvo, povoz, koně, lokaj, kočí
místo v koncertního domu podjezd skvělý
do ptačího břicha z nenadání vjeli.

Marné také bylo pod střechu se schovat;
příbuzenť byl kurám pták ten v nezpůsobě
popelit se v prachu, smetí rozhrabovat —
jen že za smetiště volil město sobě.
Začátek byl arci oduvodněn cele:
Dalť se opeřenec do městského ghetta,
nad nímž zdravotní a jiní činitelé
lámali si hlavy marně dlouhá leta —
Bez komissí, porad, bez překážek s hury,

bez trudného plánu, bez přípravných prací
provedl tam rázem slavnou regulaci.
Oj, což zajely teď drápy obří kury
v divný labyrint těch ulic těsných, křivých,
v temných zákoutí a krámků dusnou tíseň,
v pusté mraveniště davů brebenčivých,
ve staletou špínu, červotoč a plíseň!
Oj, což vybouřily hrabající nohy
z rumu vetchých staveb téměř do oblohy
čpavý oblak prachu, veteše a škvárů,
rezavého kovu, zplesnivělých cárů,
z něhož na vše strany valné roje molů
s peří sněžnou spoustou sypali se dolů.
A pták křesťanstvo i židy v jednom tlumu
jako zrní kloval z rozhrabaných rumů.
Hůře bylo však, že neměl úcty špetku
ani pro památky vzácné, drahocenné,
neušetřil svatých minulosti svědků:
tam, kde v bujnosti bez halil nezkrocené
místo, na němž věky v nerušeném snění
spočívala židů valná pokolení
pod kamenů vetchých přemalebným davem
s písmem podivným a zvětralými znaky,
na něž vnuk a pravnuk tklivým židů mravem
kaménky klad' v úctě, s ovlhlými zraky,
nejednou kde básník jiné víry, krve,
uchvácen byl očí velkých, tmavých mocí,
zářících z pod řasy dlouhé, černobrvé,
jak dvě skvostné hvězdy nadjordanských nocí —
ani toho místa poesie tklivé
zloboh neušetřil: kámen na kamenu
zpřerážen se kupil ve směsici divé
s tříští rozsápaných šeříkových kmenů.

Však i na křesťanské potom došlo chrámy;
tu zeřl mnohý měšťák s tajným plesem v duši,
kterak ptačí pazour bez okolků kruší
klenby zčernalé a ztrouchnivělé trámy
svatyň gótických a staveb historických,
kterých pro vrtochy lidí nepraktických
rýč se nesměl dotknout, by dle lineálu
k ulic moderních se nesl ideálu.

Bohužel však při tom vandal okřídlený
nešetřil ni věcí opravdové ceny:
pustošil a loupil chrámů skvosty ryzí,
monstrance i kříže stříbrné a zlaté,
madonn koruny a drahocenné řízy,
malby, drahokamů věncem obepjaté.
Neboť v dlouhé řadě pudů zlých a citů
krkavčí měl chtivost po všelikém třpytu.

Stejný pud i v lidské dávno sídlí hrudi
a náš věk se zvláště touto vášní trudí.
Vše se musí lesknout, pyšným zářit skvostem,
byť jen s pozlátkem to byly skelné střepy,
na domy a v koby, k neřestem a cnostem
aspoň kočičího stříbra kmit se lepí,
zlatým reflexem se všechno vukol mihá,
třpyty skvostné zdobí křeslo, nuž a sklínku,
čalouny a lampu, ba i každá kniha
bezmála se mění ve klénotní skřínku:
zvenčí plýtvá knihař nádhernými blesky
na ořízku, na hřbet, sametové desky,
dovnitř štědře sypou ruce básníkovy
hrstě démantů a perel, drahé kovy,

že až přecházejí oči z této záře —
někdy arci jsou to skvosty filutáře.

Hojnou žeň pták nosil v loupeživých spárech:
Zlata žoky sbíral v bankách, ve směnárnách,
skvosty po salónech, v damských budoárech,
avšak nejvíce jich nabral v zastavárnách;
vydrancoval všechny klénotníků krámy,
všechny pasířské a modních tretek sklady,
sbírky obrazů pro nádherné jich rámy,
skříně knihkupecké pro děl skvostných řady,
a vše sobě snášel chtivě do pelechu
na věž radnice a prolomenou střechu.
Dům, kde dříve stálé slýchaly se stesky
na důchody skrovné, divným sudby zvratem
pokladů teď září báječnými lesky,
jako Inkův palác obsypán je zlatem,
s dešťových rour dešť mu dukátový prší,
ve dvoře až na sáh klénoty se vrší.

Ale jinak získal málo ozdobnosti
ctihodný dům radní ptáka působností.
Věc ta ovšem dosti rozpaků mi plodí,
neb jak Pilat v Credo do básně se hodí.
Však co naplat? Muso, vnukni slova květná,
jimiž obeplul bych bradla ošemetná!
Dosti znešvařují holubí nám roje
sochy, paláce a dómy, basiliky —
ale trudno líčit, do jakého kroje
obláčel je teprv pták ten převeliký!
Oblouků a fiál velkolepé sady
s kamenného listí, kvítí zdobou hustou,

na baročných štítech váz a sošek řady
vrstvou guana se kryly na sáh tlustou.
Ale nejvíce ten obří nemrav hyzdil
ubohý dům radní, na němž netvor hnízdil:
Nakupilať po něm, po náměstí vůkol
tolik neřesti ta mrzká ptačí láje,
že ni Herakles by nebyl zmohl úkol,
aby vyklidil ty augiášské stáje.

Vrcholem však bylo útrap neskonalých:
Každý velikán má průvod tvorů malých
— ať si čmelíci neb přívrženci slují —
kteří přítulně se na něm přiživují.
Tak roj čmelíků měl, spíše obrů čmelů,
pták ten, přiměřených jeho veletělu.
A ti čmelíkové rozlezli se brzy
po radnici všude; do všech kanceláři
vnikl pasořitců těchto chumáč drzý,
zaujal i křesla předních hodnostářů.
Jako trubci líní medotvorné včely
vypudili zástup pracovníků celý.
Dosti po čmelících kuřích svrbí kůže
a ti sotva hlavu špendlíkovou měří —
soucitná tu duše považiti může,
jaká teprv obtíž byla s onou sběří,
s davem obrů čmelů, málem chlapa větších!
Před tím nešvarem, jenž více ztropil psoty
nežli výtržnosti oposiční roty,
celá správa obce vzala do zaječích.

VII.

Strach a hrůza s žalem vládly všemu městu
k východu z té bídy nikdo neznal cestu.

Když se z omráčení mysli povybraly,
k moci státní nejdřív o pomoc se vzpjaly.
Ale vláda řekla: „Máte samosprávu!
Není věcí státu potýkat se s ptáky —
malou by tím získal po Evropě slávu
a teď práci jinou máme pro vojáky.“

Svolána jest rada v této tísni kruté
a tu náměstek, jenž řídil starších schůzi
místo hlavy města ptákem zašlápnuté,
hořce toužil z hlubin zármutku a hrůzy:

„Břímě strašlivé ach! osud na nás vložil,
běda, že jsem dnů těch neblahých se dožil!
Městu zářícímu po Evropě vnadou,
v jehož zdech a věžích, šedých věků řadou,
všeho národa se děje velké zračí,

neslavný teď konec hrozí nohou ptačí.
Smetištěm se stane pýcha celé vlasti
a náš vlastní hřích ji sklátil do propasti!
Důvěrně jen šuškat, vždycky dobré není,
a zlo tutlané jen rozmáhá se hůře —
v ruchu veřejnosti, v jasné záři denní
nebylo by klaté vylíhlo se kuře
a věc nebyla by k vědcům zabloudila,
jimžto víc než pravda, lichá česť je mila.
Není pták ten zloboh praještěrů zbytkem
ani Kiviem — V tom opět důkaz jistý,
že ne všechna moudrost v umu vědců břitkém
a že chyba hrdě nečíst belletristy.
Bylť by se páni rozpomněli asi
na českého pěvce, Ruské na Ohlasy,
na zpěv o Čurile slavném Plenkoviči,
ptáku Velikánu Velikánoviči.
Rod těch ptáků nebyl plodem fantasie,
ale posud živ jest, obří vejce snáší
v Rusi široširé, kde se lecos kryje,
o čem nesní ani v Pešti velikáši.
Ó že nevnukla nám pravdu cyrilika,
ó že nesnědli jsme, třeba bez mandátu,
nešťastné to vejce vskutku na salátu,
než nám z něho vzrostla bída převeliká!“

Povzdech souhlasu se truchlým sborem kradl
a tak hnětl všechny města osud bídný,
že dnes dokonce i vděčný návrh padl,
aby odročili schůzku na dva týdny.

Usnešením řádným zakončili radu,
ba i provedli je — div to! — bez odkladu.

Město pyšnilo se bohatýrskou četou,
švarných ostrostřelců pestrolesklým sborem
ve válečném kroji s hojnou zlata cetou,
s chrabrým pohledem jak vojsko pravé skorem.
Ti hle! obsadili vikýře všech domů
kolem náměstí a jedním rázem všici
zamířili pušky k obru na radnici,
výstřel hromadný se rozleh' třeskem hromu,
za ním druhý, třetí — spousty střel se ssuly,
až jich zásoba jest do dna vyčerpána —
leč ach! z krupobití nesčetných těch kulí
žádná nezastihla ptáka Velikána!

Marně sostředili také na ptačisku
— zaplašit ho aspoň — spoustu vodotrysků
z nesčíslných hadic; koupel nenadálá
hostu strašnému spíš lahodit se zdála,
klidně stál, v tu vláhu křídla prostíraje
a jak blažeností oči přivíraje,
až pak s perutí střás' všechnu vpitou vodu
na krov radnice a širém po obvodu,
náměstí se v rybník proměnilo pod ní
a sbor hasičů se rozprch' před povodní.

Jiná mnohá věc ach! marně podnikána:
Darmo snažili se chytit velikána
obřími, z lan lodních spletenými oky,
marně líčili naň prudkých jedů žoky,
darmo vyčerpala všechny vtipy svoje
lučba s mechanikou na pekelné stroje,
proti nimž jen hříčkou byly všechny pumy,
jež kdy nihilistů našly strašné umy —

Všechny pokusy — žel! — byly bez užitku:
Netvor lano trhal jako slabou nitku,
jako mandle zobal pumy beze škody,
pytle utrýchu mu slavné byly hody.

Až tu náměstek sbor starších svolal znova
a v leb sobě buše, promluvil ta slova:
„Slepotou nás bozi ranili, ó bratří,
a mně samému ta důtka předem patří.
Vzpomněl jsem, jak básník opěval kdys krásně
ptáka Velikána Velikánoviče,
ale zapomněl, jak bohatýr té básně —
zemi rodnou zbavil strašlivého biče:
Dal se zašíti do tuří kůže zchytra
a když dravý netvor sezobnul ji s lánu,
rek se dobyl mečem ze ptačího nitra
a tím učinil též konec Velikánu.
Teď i k naší spáse prostředek je pravý.
Nuže, ohlédněm' se, bratři, po jonáku,
jenž dá sezobnout se obrovskému ptáku,
břich mu rozpáře a tím nás bídy zbaví!
Turů nemáme; však místo tuří kůže
naše volská též nám posloužiti může.“

S velkou chválou návrh přijat celým sborem
a svit naděje zas bleskl každým zorem.
Prohlášku, ve květném sestavenou slohu,
dali nalepit na každém ulic rohu,
všechny časopisy přinesly ji v čele,
slavíce již napřed města spasitele.
Slibováno v ní, že obce vykupitel
za odměnu přijme plný zlata pytel,

adressu též díků s věncem vavřínovým,
Curilou zván bude Plenkovičem novým,
jeho podobizna ku paměti stálé
zavěšena bude v primátorském sále,
slovník naučný mu vyhradí dvě stránky,
v čítankách jej budou slavit básně, články,
a byť stalo se, že někdy v příští době
zvratem štěstěny se octne ve chudobě
a též jeho sláva rozprchne se v páru,
městský chudobinec pojištěn mu k stáru.
A hle! k získání té ceny skvostné stačí
chvilka nepohodlí ve vnitřnosti ptačí.
A kdo strach by choval, zcela bez důvodu,
že by uvízl tam v pasti bez východu,
pensí královskou se město ujme vdovy,
sirotkům dá skvělé platy do výchovy,
jemu samému pak bude za odměnu
pomník s ulicí po jeho zvanou jménu
a vděk nesmrtelný, jaký reku patří,
jenž se vydal na smrt pro spasení bratří.

Bouři šumných pochval, nadšenosti žárné
probudilo v lidu provolání švárné —
jen že nehlásil se ze všech města synů
žádný k vykonání vznešeného činu:
nevábilať je ni oběť za lid svatá,
ani slávy vavřín, ba ni pytel zlata.

Marně vyčerpala provolání nová
vzletné apostrofy, nejtklivější slova,
darmo svolaly za bránu obce hlavy
valný tábor lidu, divy výmluvnosti
konaly tam, rázně hřímajíce v davy.

Potlesku sic při tom utržily dosti,
ale nevzbudily kýženého reka;
ba, kdes ozvala se výtka prostořeká,
ze by za vzor měly samy hlavy obce
odvážit se pro ni do ptačího zobce.
Řádně odrazil tu zákeřnickou ránu
mluvčí z radnice: „Jen padouch žádat může,
aby náměstek neb někdo z radních pánů
městu k potupě do volské vlezl kůže
a snad zbavil obec vzácné v radě síly,
svého věhlasu v tak těžké právě chvíli.
Zdaž má voje štáb se vydat v nebezpečí,
dokud prosté mužstvo neoctlo se v seči?!"

Starší zdráhali se z péče o rodiny
a že mládcům sluší bohatýrské činy.
Mladí práli zas: Vždy přednost mějte staří
a jest menší škoda, když se život zmaří,
jehož obzor již již k večeru se smráká,
než my, naděj' vlasti, budoucnosti čáka;
pro nás není závod hlučném na kolbišti,
ale tichá práce pro svůj úkol příští.
Prosté davy lidu na vzdělance láły,
ti že mají stále v péře, na jazyku
lásku k národu, cnosť, dobro, ideály,
kážou, učí, básní, řídí politiku —
nuž, ať na důkaz, že řeč jich není licha,
za nás cestu váží do ptačího břicha.
Vzdělanci zas na to: My jsme lidu svíce,
jeho květ a duch, z nás každý stokrát více
ceny má než dav, jenž hmotou jen se kojí.
Děli boháčové: Město námi stojí,

my zde máme domy, musíme z nich platit;
však tu luzy dost, jež nemá čeho ztratit
a jíž konečně by škoda byla malá,
kdyby nestvůra je všechny pozobala.
Chudí říkali: Ať starají se páni,
ať si domy své a zlato sami chrání!
Pro nás nechť si netvor město v rumy změní,
vypáčí kde jakou pokladnu a schránu:
my jsme bez starosti — neboť, kde nic není,
marné hrabání i ptáků Velikánů.
Strana vládnoucí zas oposici zvala,
aby činem tím svou ráznost dokázala,
jížto vychloubá se, ochablosti hanu
kydajíc vždy štědře na protější stranu,
radikálům počin smělý patří zvykem
a pták po takovém soustu zhyne mžikem;
ti pak odvětili vtipem stejně špatným
o volské cos kůži, málo delikátným,
většina si ve všem osobuje přednost,
nuže, měj i nyní sama odpovědnost —
zkrátka, mnoho bylo vytáček a šplechů,
ale po rekovi vidu ani slechu.

Mužům ušlechtilým v srdci žhavě ryla
tato nestatečnost, studu červeň kryla
tvář jim nad lidem, jenž sešel v bídné mdlobě,
a kde dva se sešli, ulevili sobě
steskem, slzou v bolné vlastenecké tísni,
až kýs poeta ve hněvu vylil svatém
tyto city burnou kárající písní,
která nadchla vše a rozebrána chvatem:
„Rode můj, ó běda, kam jsi sklesl s výše,
kde tvých předků chrabrost hrdopyšné říše

drtila. jak bouře suché láme třtiny,
kde zval titany svět čacké tvoje syny?!
Ach, teď trpaslíků zbabělé jsi plémě,
národům terč smíchu, ošlapek vší země.
Ty, jenž's na útěk hnal kdysi vojska valná,
jak jen z dálky zpěv tvůj zavzněl před cizákem,
ty, jenž's Evropu kdys děsil šírodálnou —
babsky teď se chvěješ před jediným ptákem!
Jinde celý národ s nadšením se řítí,
hotov krev svou plesně za vlast drahou líti;
zde však z tisíců to zotročilé plémě
(studem rdím se, že jsem také z jeho synů,
žalem slzy roním a žluč kypí ve mně)
nemá jednoho, kdo chtěl by za otčinu
bídný život vydat v nebezpečí malé,
ani jednoho — té hanby neskonalé!“

VIII.

Tak již město velké, slavné, starožitné
žertvou záhuby se zdálo neodbytné
a již chystaly se jeho dítky s žalem
vyhledat si jiné místo za bydliště
a své staré sídlo, spuštěné již valem,
zustaviti ptáku obru za smetiště.

Však tu ještě nápad hlavou čísi kmitl,
národ tonoucí se toho stébla chytl.
Zevšad přinášeli, vezli vozy plné
knih a brožur, archů potištěných rysy,
po ročnících všeho druhu časopisy,
a z těch stříhaly hned nůžky nesčíslné
proužky větší, menší, odstavce a stránky,
kapitoly, zprávy, poznámky a články;
pracovali takto krejčí, postřihači,
vlásenkáři, šičky, kteřís žurnalisté,
tvůrci nových vtipů, svěží humoristé,
poučných též článků pilní spisovači —
a kdo cvik měl vůbec ve střihačském díle,
konal tehdáž divy zručnosti a píle.

Jiní výstřižků těch spousty chvatně cpali
v nenasytný jícen ohromného žoku —
když byl vyplněn, tu v šířce, ve vysoku —
s domem závodil ten bachor nabobtnalý,
a to ještě čtverou takou na uzenku
zbylo nádivky té papírové venku.

Žok ten obrovský, když temno vládlo v kraji,
na náměstí pod věž dopravili v taji,
a než zkvetly nebem první růže ranné,
číhali již kolem, co se dále stane.

Na věži pták hrdlo s gigantickou lebí
z pod perutě vypjal do jitřního šera,
zatřepotal křídlem, protáhl se k nebi,
zobanem si tříbil kolosální péra.
Než tu maně zraky na městiště sklopil,
dolů protáhl svou dlouhou šíji hadí
a žok ohromný se v jeho nitru ztopil —
otřásl se trochu a dál péra hladí.
Ale po chvíli se otřás' prudčej znovu,
zkroutil oči k nebi, krkem divně kýklal,
křídlem bil, až věže vrch se pod ním viklal,
s děsným skřekem skákal po radnice krovu,
že již základ chvěl se obecního sídla;
však teď umdléval, již těžce zvedal křídla,
sem tak potácel se chabě zpilý,
posléz hlavu svěsil, zrak mu mázdry skryly
a spad' nenadále jako sražen bleskem
na tržiště dolů s hromovitým třeskem,
naposled škub' sebou, nohy vzhůru týče —
tenť byl konec ptáka Velikánoviče.

* * *

A jakž neměl zhynout, dostav do žaludku
sousto vhodné leda ďáblu za lahůdku!
Slyšte jen, co bylo v osudném tom žoku:
Vecpali tam horu potupy a hany,
jimiž vespolek se po dvacítku roků
častovaly jejich rozmanité strany,
jejich různé frakce, koterie, cliky
na kolbišti uměn, věd a politiky,
v každém stavu, městě, oboru a sboru,
ale nejvíc v osob malicherném sporu;
kritiky, kde zlobně klackovými pery
nelibé se tloukly osoby a směry,
statě učené, kde pod pláštíkem vědy
řevnivost a záští stříkaly své jedy,
novinářské články, zprávy, referáty,
směsi, hovorny, ba snad též inseráty,
sloupce žluči, jedu, zuřivého lání,
mrzkých pošklebků a na cti utrhání
a lží perfidních — — Jsouť všechny, všechny zbraně
dovoleny v boji strany proti straně,
majíce tu jméno polemiky svižné,
v níž lid onen dospěl výše nedostižné.

Zápolení stran se všude světem nítí,
kde proud volný tryská veřejného žití,
všude občas burným vyvěží se valem
vlna promíchaná rmutným ze dna kalem;
ale nekypí snad nikde kraji všemi
boj tak veselý, jak v oné krásné zemi:
Předci udatní kdys bojovali slavně
na bojištích sterých palcáty a cepy,
vnuci na papíře rvou se neunavně
spíláním a hanou, pomluvou a klepy,

vysocí a nízcí, učení a prostí,
a snad nejhůř ti, kdož kážou o svornosti;
a tak uvykl již národ pusté vřavě,
nadávek a klevet každodenní stravě,
že se nezardívá, nechví ošklivostí
nad tím bahnem rmutu, lží a jizlivostí,
jehož nesnesla ni žaludková blána
všechno trávícího ptáka Velikána.

IX.

(Epilog.

Oj, což bylo v městě jásotu a plesu,
že již navždy konec ptačímu je děsu!
Jak se velikánům padlým vždycky děje,
všechno sápalo se valem po mrtvole,
aby vyškublo si péra za trofeje,
tak že za chvilku jen tělo zbylo holé;
ba, i toho vztekle vyhladili sledy
k nenabytné škodě rodné ptákovědy.
Celý týden byla slavnost za slavností
za hlaholu zvonů, za hmoždířů třesku,
pestré průvody, hra divadelní v lesku,
skvělý posléz banket pro nesčetné hosti,
na němž přípitků se vzneslo tisícero,
a — což nezbytným jest koncem pro pohádku —
já tam kvasil také a též jedno péro
ptáka olbříma jsem vzal si na památku.

Ale zlosti víc než radosti mně plodí
nešťastné to péro. Krásou sice stejnou

žádné na světě s ním péro nezávodí,
rovnou barev hrou a změnou čarodějnou:
tu plá ohněm zlatým z něho odlesk slunný,
tu hrá stříbrným zas čarosvitem luny,
chvíli bílé jest jak sněhy padlé právě,
chvíli zelení se rovná jarní trávě,
v černo bouřných mračen obrací se v mihu
a zas modré jest jak čistý blankyt jihu,
někdy červánkově všecko růmění se
a hned v sedmibarvou duhu promění se,
motýlů pel stře si v samet širých třásní —
Ach, to péro samo hotovou jest básní!

A hle! ve svém středu chmýří jeho řásné
jako páví péro jeví oko krásné;
však to oko není mrtvá barva čírá,
ale jako živé z jemných třásní zírá,
líbezná i divná z něho hledí duše:
často zamženo jest jako sladkým steskem,
teď plá vznešeně jak v nadehvězdné tuše,
teď zas rozkoše se jiskří smavým bleskem,
jakýs luzný taj mi vyjeviti práhne,
jako hvězda v tůň mi svítí přehluboko
do duše a v dál ji divuplnou táhne —
snad to samo báje kouzelné jest oko.

Takto péra prapor nádherně se skvěje,
když mně pišícímu nad hlavou se chvěje;
ale jinak mnohou neplechu mi kutí
pírko veleptáka — krásné pírko, bože:
brk jak bambus tlustý — k jeho přiříznutí
bylo zapotřebí kuchyňského nože,

podle toho arci má též nožek špičku:
sotva by se vešla dívce do střevíčku.
Chtějte pak, bych psal vám po moderním vkusu
švihem graciósním, s lehkou elegancí!
Divte se, že někdy spíše slona klusu
sloh můj podoben či medvědímu tanci!
Těžko ciselovat takovýmto dlátem,
čárka vlásčitá se v notný provaz mění,
každá písmena se stává kolohnátem,
stopy něžnosti a jemnosti tu není,
všecko neurvalé, hrubé, drsnohranné
a když padne kaňka, ta již vydá, Pane!
Kaňkou takovou snad tato báseň celá.
Ale což? I výprask někdy pěvci zdravý
a snad publiku vhod přijde nová mela —
z nouze kritická i štvanice ta baví.

A té tíhy! Brk svůj udržuji s těží,
jako hrubý kůl mi na rameně leží,
a jak pomalu se vleče po papíře —
co mne trudu stojí, nepodobno k víře.
Jiným arci hej! Těm snadno se to píše,
když svá písadla ve dlani jedva cítí
a brk letem sloky na papír jen dýše —
však by nepěli o sladkém pěvce žití,
kdyby ramena jich byla obtěžkána
centovými péry ptáka Velikána.

Kdyby aspoň díla velká pravé ceny
brk můj za odměnu dal mé práci perné!
Než, co črtá stožár tento opeřený,
vše jak na posměch tak všedně malicherné!

Ale nejhůř jest, že není místa dosti
pro brk ohromný v mé malé domácnosti.
Zatím, co jím píšu v jizbici své skrovné
báje nevinné a zpěvy nebojovné,
kolosální péro za mnou oknem čouhá
a svým koncem bůh ví kde se v dálce plouhá;
tu pak snadné jest, že mimo moje chtění
leckoho tam pod nos zašimrá neb švihne —
Jestli tak se stalo — básník vinen není,
prožluklé jen péro nechať důtka stihne!

Kolikrát jsem chtěl se sprostit jeho tíže!
Ale jakýs očar zlý mne k němu víže
a tak nechť si třeba smích a hanu zkusím,
péra toho kříž dál trudně nésti musím.

O ČAROVNÉM PAVOUKU.

Veršovaná povídka pro mládež.

Pro úplnost kladu sem také tuto práci, která vyšla roku 1898 s illustracemi Viktora Olívy a s následující předmluvou:

»Již tomu delší čas, co vznikla ve mně myšlenka napsati knihu pro mládež, a to souvislý cyklus veršovaných pohádek a povídek asi po způsobu básně »Ve stínu lípy«; avšak z různých příčin nedostal jsem se ku provedení svého úmyslu a snad se již nedostanu.

Zde podávám toliko jednu z pohádek, které jsem hodlal vřaditi do onoho cyklu; kdo by tedy chtěl na můj pokus klásti přísné kritické měřítko, nechť uváží, že teprve v celku a obmyšleném střídání látek i formy jednotlivých povídek a pohádek v něm seřaděných úplně by vysvitla tendence, s jakou jsem chtěl k tomuto odboru literárnímu přistoupiti, jakož i způsob, jakým jsem hodlal vytčený úkol řešiti.

I jinak má asi tato malá práce rozličné vady: možná že snaha po jasnosti a prostotě vedla mě k suchosti a všednosti — nebo že naopak snaha, abych se uvaroval pouhé veršované prósy, oddálila mě od žádoucí prostoty a jasnosti atd.

Avšak zbytečně bych šířil předmluvu a omluvu dílka tak nepatrného; podávám tuto knížku právě jen malým čtenářům, a jestli se jim nezalíbí pohádka sama, potěší se alespoň z obrázků.«

S. Č.

Kdysi kdesi — dávno tomu —
tkadlec bydlel v nízké chýši
s manželkou a synkem Janem;
žili s málem spokojeni,
jenom Jeník toužil často
po krásnějším žití jinde,
nežli ve světnici chudé
za stavem, kde člunek přízí
házeti jej učil otec.

Často malým oknem v dálku
pohlížel přes luka, pole,
mezi nimiž kmitaly se
vesnic kostely a sem tam
věže měst, až na obzoru
vše se v modro rozplývalo.
A jak z modrého též stínu
tkán, žes rozeznal jej stěží,
na vrchu tam v nebes klínu
hrad se míhal s mnohou věží;
ale když kruh slunce z rána
vynášel se, za ním právě,

bleskem jitřním obetkána
jevila se v plné slávě
každá věž, jak rudě vzňaté
hroty na koruně zlaté.

Mnohdy roztouženým okem
Jeník pohlížel v tu stranu,
mysle si: Ó kéž bych mohl
silnicí, jež v dál se vine,
jíti, jíti, pořád jíti,
těšiti se stálé změně
krajin, lidí, nových zjevů,
až bych došel k tomu zámku
a moh' spatřit jeho divy,
pokradmu jen třeba mohl
nahlédnouti v komnat krásu
jejichž oken dlouhé řady
jako z rubínů a zlata,
časem vídáme tam svítit,
když se slunce opře o ně!

Takto Jan si přával, vida
v duchu nádherný zas průvod,
jenž kdys bral se mimo chatu
z toho hradu dalekého:
Na ořích, s nichž stuhy vlály,
jeli švarní pacholíci
v šatech skvostně premovaných,
v čapkách s péry měňavými,
každému na lokti seděl
sokol s malou zlatou přilbou,
nad níž chvěl se pestrý chochol;
za nimi pak v roji děvic,

nesoucích se na bělouších,
v řízách bílých, stříbrem tkaných,
vůz se třpytil zlatý zcela —
jako velká šperků skříně;
v brokátových záclon stíně,
kněžička v něm sličná jela,
na níž vlny šatů řásných,
měnících se barev krásných,
klénoty jen obsypány,
kmitaly se duhovitě,
jako z rána v rosném třpytě
stobarevné tulipány;
za povozem jiná četa
jela s oštěpy a luky,
dujíc časem v postříbřené,
zatočené lovčí rohy,
že jich břeskným hlaholením
širá dál se rozléhala.
Za té vřavy plésající,
za dusotu četných kopyt,
za štěkotu chrtů bystrých
přeletěl ten průvod skvoucí
jako vidění, jež ve snu
v čarovných se mihne barvách,
jakých nezná oko bdící. — —

Jednou opět na ten průvod
vzpomínal sám doma sedě:
Odešel kams otec s matkou,
vykázav mu dílec příze,
by jej utkal do večera.
Ale Jeník místo plátna
pásmo bláhového snění

snoval za mlčícím stavem:
„Ó proč nepřáno mi také
býti švarným panošíkem
se sokolem na rukávě,
projíždět se s četou lesklou
vesele po nivách, lesích
za honem a kratochvílí —
každý tam živ jako motýl
v šatě skvostném létající
z jitra k noci kolem květů,
kdežto já zde sedám denně
nad lopotnou nudnou prací
u své příze omrzelé
jak tam v šerém koutě pavouk.
Jaký život neradostný!
Proč, ach! nejsem také bohat,
abych poznal jiné žití,
volné, rozkošné a skvělé!“

V tom, hle! před Janovy oči
se stropu se spustil pavouk,
sem tam kolébal se vzduchem
na hebounké svislé niti
a kýs hlasek pratichounký,
jako komáří jen píseň,
ale přece slyšný zazněl:

„Předu. předu,
šedý v šedu,
předu, předu,
předu jen;
za večera, na úsvitě
bez člunku a stavu hbitě

předu tenké, dlouhé nitě,
předu celý den.

V síť je sberu,
lehčí věru
nad páпěru,
pouhý dech;
a přec moucha, jež tam vlétá,
marně bzučí, po ní veta,
naposled se zatřepetá
v mojich tenatech.

Předu bledá
vlákna šedá,
na něž sedá
mutný prach;
ale najednou se mění
moje příze v okamžení:
duhy zář a perel skvění,
červánkový nach.

Ne vždy v šedu
šedý předu,
časem svedu
lepší nit:
umím tkát i zlato ryzí
v nejvzácnější světa přízi,
před jejímiž lesky mizí
sama slunka třpyt."

Podivil se Jeník, slyše
jemný hlásek, tichou píseň,

kterou nemoh' nikdo zpívat
nežli pavouk, jenž tu visel;
a byl podivný to pavouk,
jakých dosud neuviděl,
velký neobvykle, v zádech
muří noha svítila mu
jako z drobných drahokamů,
že hned poznal Jeník hosta
z krajů čarovných, kde mluví
zvířata též lidskou řečí.

Proto již se nepodivil,
když pěl dále pavouk divný:

„Pokyň pouze,
zmizí nouze,
vše tvé touze
splním v ráz:
v látku zlatou umím plésti
stříbra květ a ratolesti,
vábnějších že nevypěstí
v okně zimní mráz.“

Odpověděl Jeník na to:
„Kdož by nechtěl stříbro, zlato?
Lepšího co možné dát?
Leč, bych věřil svému sluchu,
ukaž skutkem, tkalče vzduchu,
zdali umíš zlato tkát!“

Hle! tu mžikem zablyštělo,
změnilo se v ryzí zlato

vlákno, na němž pavouk visel,
a hmyz divný na vratidlo
stavu prázdného se spustiv,
hbitě křížil semo tamo
soukaje a setkávaje
zlaté nitě v hebkou přízi,
provázeje svoji práci
tichou písní, jedva slyšnou:

„Předu, předu
třpytnou bědu,
předu, předu
zářný klam;
než se nadáš, zlaté nitě
ovinou tě, uvězní tě,
nezbavíš se skvostné sítě,
bídně zhyneš tam.“

Neslyšel však Jeník písně,
jenom žasna pozoroval,
kterak pavouk zlato snoval
ve tkaninu lehčí dechu,
přejemnou a prosvitavou,
právě téměř pavučinu,
ale zářící jak slunce,
prodechnutou stříbrnými
květy, jakých země nemá,
že až zraky přecházely
z toho lesku a duch tonul
zmámen tolikerou krásou.

Pavouk ukončil své dílo
a řek': „Nuže, tvou ta příze!

Chceš-li, budu dál ti sloužit,
na tvuj rozkaz tkáti zlato —
dvou jen věcí žádám za to:
Nesmíš nikdy prozraditi,
jakého máš v službách tkalce,
a pak musíš bez váhání
poslouchat mé každé rady.
Však ti dobře budu radit,
abys bohatším byl stále,
abys užil do sytosti
světa rozkoší a lesku.
Jestliže však vyzradíš mě
aneb rad mých neposlechneš,
rázem pozbudeš zas všeho,
čest a jmění rozprchnou se,
jako když let větru zvíří
pampelišky hvězdné chmýří.

Uvažoval Jeník, hledě
na pavouka, který seděl
v lemu blyštící se příze —
— ohyzdný, nechť v šerých zádech
svítily mu bradavice
žhavou září karbunkulů —,
nechtělo se hochu spolků
s šeredným tím hmyzem divným;
ale pak zas uváz' okem
v pavučině zlatoskvoucí
a jat kouzlem její záře
odpověděl: „Služ mi tedy,
boháčem bych stal se velkým!
Místo sivé s mechem chaty
vystavím zde palác krásný,

aby v něm se radovali
bez práce a bez starostí
otec s matkou do své smrti.
Já však do světa se vydám,
poznat jeho všechny krásy,
v rozkoších a dobrodružstvích
vesele svou prožít mladost.“

Pavouk na to: „Dobře, hochu!
Já ti budu stále blízek
a jak řekneš, byť jen v duchu:
Pavoučku, hbitě!
Pavoučku, hej!
Čarovné nitě
soukej a tkej!
hned ti utkám zlatohlavu,
kolik si jen budeš přáti.
Stavu nemám zapotřebí,
každý kout mi vhodnou dílnou,
každý šípek nad úvozem.
Ty však nikdy nezapomeň
podmínek dvou naší smlouvy!“ — —

Když se vrátil otec s matkou
a chtěl synovo zřít dílo,
Jeník rozestřel tu před ním
pavoukovu zlatou přízi,
planoucí jak bájný oheň
posledními slunce svity,
které padly právě v jizbu.
Rodiče tu oslněni
chvíli stáli, až pak máti

lehounko se příze dotkla,
jakby chtěla přesvědčit se,
je-li skutečností hmotnou
čili pouhým zraku klamem
tato záře pohádková.
A když ucítil prst látku
lehkou sic jak pára skorem,
ale přece hmatatelnou,
v ustrnutí spjala ruce:
„Bože, totě div a zázrak!“

Ale otec pravil vážně:
„Rci, jak zde se příze octla,
kterou mohla snad jen víla
utkat prsty mlhovými
z hořícího zlata báje?“

Rozpačitě Jeník mlčel,
nevěda, jak odpovědít.
Ale v tom se k jeho uchu
na tenkém snes' pavouk vláknu,
pošeptal mu první radu:
„Na cestě's ji venku našel.“

Váhal Jeník uposlechnout,
neboť hoch byl pravdomluvný,
neselhal až do té chvíle.
Leč co říci? Vše-li zjeví,
nebude mu pavouk sloužit,
snad i vzácná příze zmizí,

veta bude po slíbeném
bohatství a blahém žití.
Proto posléz (však již soumrak
skryl mu žhavou červeň líce)
přelhal otce, že ji našel
na silnici před chatrčí,
a že z radosti pak nechal
tkaní všeho, neb ta příze
víc jim vynese, než pilné
lopocení celoroční.

Avšak otec řekl přísně:
„Zdali toto Jan můj pravil?
Cizí podržel by statek?
Zapomněl's mých naučení?
A nechť třeba s nebe spadlo
toto zlato — není tvoje!
Tobě patří jen, co prací
získáš pro potřebu žití.
Co máš bez práce, tvé není,
a co z práce nad potřebu,
i toť bratrů chudších jmění,
jež jim vracíš v lásky chlebu.

Přízi tu kdos cestou ztratil,
z onoho as nejspíš zámku,
jenž se bělá v modré dálce;
neboť nikdo v širém kraji
nemůž' nosit věc tak vzácnou
nežli kněžny nejbohatší.
Protož zítra za svítání
na cestu, se vydáš, synu,

k tomu hradu vzdálenému,
bys tam odevzdal, co's našel.
Tři dny pujdeš, než tam dojdeš,
ale jsi už velký, hochu,
neztratíš se mezi lidmi.
A že čtu ti také v duši
touhu po širokém světě,
z hradu dál jdi na zkušenou
v jiné země, k mistrum cizím,
a vzácnějším uč se prácem,
nežli zná tvůj prostý otec —
seč um lidský je, zde vidíš
na tkanině divuplné!
Po roce pak vrať se domu,
cvičenější, zkušenější,
ale s nezměněným srdcem,
čistým, upřímným a dobrým!"

Hluboce byl Jeník dojat
a již na rtech se mu chvělo
vyznání, že otce zklamal;
ale stud mu zavřel ústa.
Za to umínil si v duchu,
že lhát nebude již nikdy,
s pavoukem se zřekne spolku,
kouzelnou mu přízi vrátí,
aneb donese ji na hrad,
nechť jí neztratil tam nikdo.
Při tom radostně však dychtil
po všem novém, po všem krásném,
co tam spatří v širém světě,
v noci pak sen div mu k divu
řadil pestrém ve tkanivu.

Ale když mu z jitra otec
žehnal na dalekou cestu
a když stiskala jej v loktech
matka za polibků vroucích,
nemohouc se odtrhnouti:
tu stesk naplnil mu srdce,
a zrak v slzách častokráte
ohlédal se cestou k chatě,
před níž oba dosud stáli
a zkad ještě matky ruka
poslední mu kývla pozdrav.

Teprve když za pahorkem
ztratil se mu rodný úval,
setřel slzy s obličeje,
jasnějším se rozhléd' okem.
Jak tu krásně bylo kolem!
Z vysokých již stébel žita
vyhlédala chrpa polem,
zjevna blíž, dál poloskryta,
jako v mlze zelenavé
modré hvězdy mihotavé.
Všechno v rose sluncem plálo,
jakby slzami se smálo:
Koberec luk pestrokvělý,
máku vlny červánkové,
jetely, bzuk jeden včelí,
z nichž se nesli skřivánkové
výš a výše, v modru tamo
plesajíce neviděni,
jakby celé nebe samo
jásalo ve sladkém pění.

Poutí rozkošnou Jan cele
zapomenul svého žele.
Těšil se na každou huru,
s níž zas viděl nové kraje:
Zde člun vodstva po azuru
letěl, bílou plachtou vlaje,
tu mlýn větrný zas točil
dlouhými na skalce křídly,
jinde těžké chmelem zočil
tyče před selskými sídly,
les tu, v dálce hory siné —
a tak stále zjevy jiné.

Také silnice pruh bílý
pestře oživnul co chvíli:
tu hoch potkal vozů řadu,
na nichž z plachet, z pod rohoží
vyhlédalo různé zboží,
s malovaným sítem vzadu;
tu zas jezdec letěl kolem,
obrněn od šíje k patě,
s hrdou lící pod chocholem
pavích per na přílby zlatě;
jinde spatřil medvědáře
v pestrém hloučku světem jdoucí,
jimžto slunce jihu žhoucí
zbarvilo do hněda tváře, —
dívka štíhlá v jejich davu
do bubínku rukou bila,
zdvihajíc jej nade hlavu,
s níž vln černých změť se lila,
a jak na cymbál ten vzhůru,
hleděla, ve tváři stmělé

bleskly smíchem zuby skvělé,
zářící nad perel šňůru.

Den tak minul v pestrých změnách
a když slunce zapadalo,
usedl na kopku sena.
Povečeřel vzpomínaje
na matičku dobrotivou,
kterak v uzlík vázala mu
laskavě tu skrovnou spíži,
a zas oko jeho zvlhlo.
Ulehnuv pak v trávu vonnou
hleděl na dvě hvězdy krásné,
vzešlé na ztemnělém nebi,
a sen zvolna blížící se
proměnil je ve dvě oči, —
v oči matky láskyplné
něžně klonící se nad ním,
a v jich milé záři usnul. —
I den druhý chutě kráčel
pohlédaje roztouženě
k modravému vrchu pásmu,
na strmé kde na homoli
ostřeji a zřetelněji
kreslily se v modru nebes
věže dalekého zámku.

Veselá zas cesta byla,
ale došla skrovná spíže,
a když sklánělo se slunce,
hlad již trápil znaveného.
K tomu rozvalil se nebem
ohromný tlum černých mračen,

prudkým vichrem prach se zvířil,
zasvítily oslnivě
temnem kmitající blesky
a ráz na ráz třesky hromu
stíhaly se, ohlušivě,
rachotily krajem širým.

Jeník urychloval kroky,
ale vesnice ni dvorce
neviděl; a s hůry ještě
liják náramný se spustil,
že až praštěla jím země.

Posléz' Jan přec dostih' vísky,
všecek promoklý a schvácen
zaklepal na první chatu,
prose o chléb, o přístřeší;
ale s láním otevřené
zabouchli zas před ním dvéře.
Zaťukal na druhou chatu,
však i tam byl nevlídníkem
drsně odbyt: „Vedle krčma!"

Stál tu ve tmě, v dešti, hladov
před hospody jasným oknem,
váhaje bez peněz vjíti.
Než v tom tichounký mu hlásek
zapěl u samého ucha:

„Jmění celé
v přízi skvělé —

vejdi směle
jako pán!
Předivu, jež zlatem skví se,
krčmář k zemi pokloní se,
natočí hned k plné míse
medoviny džbán."

Ještě chvíli váhal Jeník,
ale posléz vešel do vnitř,
prose o pokrm a lože.

Krčmář otylý jen zrakem
změřil oděv jeho nuzný
a dál toče palců mlýnkem
posměšně mu odpověděl:
„Za peníze máme všechno."

„Peněz nemám," Jeník na to,
„ale přízi velké ceny,
zlatou s květy stříbrnými."

„Aj aj! Zlatá příze —! Ukaž!"
krčmář zvolal s nedůvěrou.

Jeník vyňal ze záňadří
matčin prostý jehelníček,
v němžto byla příze skryta —
neboť hebčí byla ještě
nežli šaty Popelčiny,
jež se vešly do oříšku.

Když teď rozestřena blýskla,
jakby čarovný vzplál oheň,
krčmář rázem nechav mlýnku
vyskočil a v ustrnutí
hleděl na ni se svou ženou.

Potulný též kramář z kouta,
kde byl seděl u své krosny,
přistoupil a v suché tváři,
ohyzdné a potměšilé,
zasvitly jak žhavé uhly
lakotivé oči jeho:
„Prodej mi tu přízi, hochu,
celé šaty dám ti za ni,
šaty nádherné a krásné
jako pro pachole hradní.“

A hned z krosny vytahoval
kus po kuse, vychvaluje:
„Hle, tu čapka sametová
s pyšným peřím dvojí barvy
střevíce tu kordovanské
s růžicí a lesklou přeskou,
hedvábné zde nohavice
a zde skvostná kamizola,
všecka zlatem premovaná,
ba, i pás k ní, sestavený
ze stříbrných zdobně článků!“

Jeník radostně se díval
na ten oblek vyšňořený

a již vydati chtěl přízi,
leč tu pavouk tajně šept' mu
a hoch nahlas opakoval:
„Za pás plný měšec patří."

Poškrabal se kramář v týle,
ale vyňal měšec pěkný,
zazvonil jím, podával jej:
„Slyš tu svudnou stříbra píseň
o rozkoších tisícerých,
které poznáš, boháč rázem!"

Po měšci již sahal Jeník,
ale pavouk ještě zašept'
a hoch nahlas opakoval:
„Panošovi čipernému
sluší za pás také dýka."

Vyhledal i dýku kramář
s filigránskou rukojetí
v pochvě, stříbrem vykládané,
a hoch ihned převlékl se
ze svých mokrých šatu chudých
v rozkošný ten třpytný oděv,
jenž naň padl jako ulit.
Zatím kramář zlatou přízi
do své krosny ukryl chvatně
a pak se zrcadlem v ruce
úlisně si chválil hocha:
„Jaká krása! Nyní věru
panicem jsi nejkrásnějším,

hleď jen, kterak proměnil tě
zázračně ten lepý oděv,
jakby ze škaredé kukly
vylét' motýl duhokřídlý!“

Snášeli též krčmář s ženou
hned co měli nejlepšího
a hoch po večeři hojné
uleh' do prachových peřin.

Z jitra ubíral se dále
a s ním kramář se svou krosnou,
neboť stejnou měli cestu.
Putovali směrem k zámku,
kterýž stále zřetelněji
na vrchu se jevil strmém,
že již mladík rozeznával
každou v těsném shluku věží,
okrouhlé i čterohranné,
s arkéři, jež sem tam v rohu
visely nad hloubí strašnou,
cimbuří a podsebití —
i střech špičatých kryt pestrý
z cihel tuto lazurově,
zeleně tam polévaných;
ba z nich jedna jako v ohni
plála všecka plechem zlatým.
A již vynikaly zvolna
z mlhy, valící se dole,
pod hradem i věže města,
ležícího u pat hory.

Soudruh nelíbil se hochu
ponurým a plachým vzhledem,
ale pěkně mluvit uměl
o příhodách rozmanitých,
které zažil na svých cestách,
o bouřlivých plavbách mořem,
o dalekých cizích zemích
a jak divný lid tam žije.
Také město pode hradem,
kam se brali, vychvaloval,
jak je velké, mnoholidné,
jaké hoch tam divy spatří
a jak se svým plným měšcem
rozkošně tam bude žíti.

Hoch se zveselil tou řečí
a dnes chrp již nevšímal si
ani skřivánčího zpěvu,
nýbrž radostně se stavil
u vod, z jejichž jasné hlatě
jako třpytný květ ho zdravil
vlastní obraz v pyšném šatě,
shlížel k cetkám zlaté ruže
na střevíčku z rudé kuže,
k dýce za stříbrným pasem,
schválně narážeje časem
o měšec, by slyšel znovu
píseň drahého v něm kovu.

Ale za poledních žárů,
k velkému když došli lesu,

žízniv ohlížet se začal
po pramének někde svěžím.
A tu soudruh nabídl se,
že ví v rokli o studánce
vody čisté jako křišťál.
I veď hocha od silnice
dále do lesa, kde brzy
hluboký je objal soumrak.
Co živ dosud neuviděl
Jan tak převeliké stromy,
jejichž kmenů sloupy strmé
ztrácely se převysoko
ve zmatené spoustě větví,
jako v mračnech zelenavých,
měnících den v temno málem.

Zprvu poutal Jana pohled
na zelených jehel třásně
klonících se v každém směru,
z pod nichž svítil divukrásně
muchomůrek purpur v šeru;
avšak náhle stesk ho pojal
v šeru tom, kde zapletené
kořeny se zdály měnit
ve příšerných plazů reje;
strach jej sklíčil ve hrobovém
tichu kol a před soudruhem,
který přestal vypravovat,
k chůzi dál jen pobádaje.
Ale bál se Jeník také
zprotivit se jeho vůli
a tak bral se maně dále,

kam jej onen chvatně vedl,
kam ho nutkala i žízeň.
V posled úzkou rozsedlinou
vešli v místo obstoupené
skalami, jichž černé stěny
v závratnou se pjaly výšku,
že svit denní jedva vnikal
dolů sem, kde šero bylo
jako na dně staré věže.
Kapradí jen převysoké
vějíře své rozpínalo
po balvanech kolem slizkých.
Ale ze štěrbiny skalní
zvučně tryskal čistý pramen
v hustě nakupené listy
miskovité vodních rostlin.
Jeník nastavil tam dlaně
a rty zprahlé ihned vlažil
dychtivě tou svěží vláhou;
ale kramář zadržel ho:
„Počkej! Mám zde číši v krosně.“

Odpínal hned krosnu s beder,
leč kdy břemene byl sproštěn,
skočil náhle k Jeníkovi,
za hrdlo jej prudce chopil
a křik', divoce jím třesa:
„Měšec vrať mi, chceš-li žíti!“
Ač byl Jeník polomrtev,
přece zaslech' vedle ucha
šepot pavučího hlasu:
„Pamatuj na dýku v pasu!“

Avšak hoch se neodvážil
zápasu a prosil s pláčem:
„Sáček vem, jen život nech mi!“

Zatím loupežník mu sáček
vyškubnul již prudce z pasu
a teď hrozivě mu velel:
„Ještě vrátíš oděv drahý
a pak nahého tě svážu,
zavážu ti také ústa,
o pomoc bys nemoh’ volat;
nebe vzývati pak můžeš,
by tě našel zabloudilec
v této rokli osamělé.
Nuže, chutě již se svlékej,
jinak zhyneš bez průtahu!“

S hrůzou pomýšlel tu Jeník,
kterak bude ležet svázán
v pustině té zasmušilé
a snad zhyne dravou zvěří
aneb v mukách hladu zvolna
a již poslechnout chtěl hlasu,
jenž zas šept: „Chop dýku' z pasu!“
ale v tom zrak jeho sklouzl
k rozsedlině, jíž sem vešli,
pomyslil hned na prchnutí
a když vrah mu hrdlo pustil,
zhurta vele: „Svlec se tedy!“ —
mžikem letěl k rozsedlině;
avšak na balvanu slizkém
v běhu sklouz’, kles’ do kapradí

a zlý lupič, pádě za ním,
klopýtnuv oň padl také.
Však již kramář, kleče na něm,
povypjal se, krk mu sevřel
a pln divé zloby sípal:
„Nuže, hádě, zhyneš rázem!“
A již také pro nůž dlouhý
sáhal za pás; ale Jan teď
v bázni hrozné do třetice
poslech' pavoukova hlasu,
dýku rychle vytrh' z pasu
a ji vrazil plnou silou
lupičovi v bok; ten vzkřikl
bolestí, krk jeho pustiv
za krvavý bok se chytil
a v dél převalil se naznak,
svíjel se a sténal děsně.
Jeník však se rázem vzchopil
a pryč prchal jako šílen
rozsedlinou a dál hvozdem
neohlédnuv se, jen slyšet
domníval se ještě chvíli
stony bolestné tam v sluji —
bez dechu tak pádil stále,
jak by běs mu v týle seděl,
lesem pádil a pak poli,
kam ho nesly nohy v letu,
bez cíle a bez rozmyslu,
až pak uštván klesl ve stín
lískoví a planých růží,
nad svahem jež rostly polním.
Tu jej teprv opustila
bázeň šílená, neb shlédl

za sebou zlý les již v dálce,
před sebou pak pode svahem
blizoučko již bránu města,
nad nímž strměl pyšný zámek.
Z hloubi oddech', radost velkou
pocítil, že ušel smrti;
leč v tom uviděl, že dosud
nevědomky svírá v pěsti
dýku tasenou, jež celá
zardívá se lidskou krví — —
S hrůzou odhodil ji stranou,
dlaněmi své zakryl tváře
a v drn zarývaje hlavu
hořekoval: „Běda! běda!
co jsem učinil, ó bože?!
Lidská krev lpí na mých rukou,
vrah jsem, vrah! Čím vinu smířím?“

V tom se spustil s lísky k němu
pavouk na vláknu a káral:
„Pěkný's panoš, na mou věru!
Naříkáš, jak stará žena
nad zlosynem, jehož skolil's
jmění své a život háje —
spíš buď hrd, že ruka tvoje
prvním činem udatenství
zbavila svět vyvrhele,
jenž by zlo jen steré páchal!“

Jeník bez útěchy na to:
„Zle sic jednal; avšak otec
říkával mi: ‚Nad svým bližním
nejsi ustanoven soudcem,

neprohlédáš jeho duše,
nevíš, vedle temných stínu
nejsou-li tam světla jasná.
A vzít život nemáš práva
nikomu, ni tomu, lotrem
nejhorším jenž se ti jeví.
Za zlé nesmíš zle mu činit,
spíše útrpnost měj s takym
a hleď spláceje zlé dobrým
lepší probouzet v něm city!
Pravda, život svuj jsem chránil,
ale nebýt zlata tvého,
zlou bych žádost nebyl vzbudil,
nebyl bych své ruce ztřísnil
krví člověka — ó hoře!"

Pavouk na to: „Naučení
ona tomu jen se hodí,
kdo se nedbá vyšinouti
nad nuzotu, nad lopotu,
strádati chce život celý,
chuďas bídný, povržený.
Leč kdo rozkoší chce užít,
v bohatství a slávě žíti,
pevně musí své si chránit,
odrážet a trestat krutě
každého, kdo chtěl by zúžit
třeba píď jen jeho práva. —
Vrtochu již zanech směšných
a spíš uvažuj, co dále:
prohloupil jsi, u mrtvého
nechav přízi svou i sáček,
ale za chvilku ti spředu

přízi oné ještě dražší
a pak do města s ní vejdeš,
tam ji prodáš na tržišti,
peněz dostaneš zas hojnost.“

A hned začal pavouk tkáti
od lískoví k růžím planým
drahocennou pavučinu.

Zatím Jeník stále ještě
v duchu viděl obraz děsný
ubitého v rokli muže,
ale přec již omlouval se,
že svůj bránil pouze život,
a čím déle jeho zraky
smekaly se k městu dole,
tím ten přízrak blednul více,
ustupoval do pozadí.
Za to s obdivem zrak jeho
poletoval mořem krovů
různotvárných, různobarvých,
z něhož čněly staré věže
s cimbuřími zubatými,
s kamennými pavlačemi,
z jejichž rohů trčel mnohde
kamenný nad hloubí netvor.
Branami do města zevšad
i ven z něho pestrým pásmem
po silnicích vlnily se
vozů, jezdců, chodců proudy,
směs pak různá zvuků různých
dolétala semo z ulic,

bzukot ohromného oulu.
Šumem tímto jakby hlasy
proznívaly čarуplné,
lákající hocha dolu
v náruč slastí nepoznaných.

Však tu po divokém běhu
hlásila se znovu žízeň;
hoch ji ve studánce hasil,
poloskryté pod lískovím,
od níž potok plynul dolu, —
a hle! v jasné jeho vodě
na oblázcích pestrobarvých
dýka leskla se, již prve
odhodil tam Jeník maní;
však teď již ho neděsila
krví, kterou spláchly vlny,
čista třpytila se opět
ocelová čepel břitká
s vykládanou rukojetí.

Pavouk zatím svoje dílo
ukončoval s tichou písní:

S leskem zlata
ocel spjata,
svého brata
věrná druž;
zlatého bys došel zdroje,
nesmíš lekati se boje,
paže, sval i srdce svoje
v ocel tvrdou ztuž!

Jeník přízi novou přijal,
dýku zatknul v pochvu za pás
a pak sestupoval k městu.
A když začernalou branou
v hemživé se mísil roje,
v tíseň pestře pomíchanou
lidu různého a kroje,
zrak a sluch mu přešly málem
v ruchu tom a hluku stálém.
Ohromen byl domů výškou
divných výstupků, jež s hůry,
štíhlou zakončeny stříškou,
shlížely jak vzdušné kůry,
kterým z kružeb, věkem stmělých,
plála okna maleb skvělých
za pletivem zdobných mříží;
malby také zašlé, svěží
pestřily se na průčelích
a z nich čněla do ulice
na žerdích směs různých znaků,
mnohobarvá chumelice
čápů, lodí, hvězd a draků,
trpaslíků pestrošatých,
lilií a jablek zlatých.

A jak řeky šumnou vlnou
unášen byl množstvím dále
vřavou města divů plnou,
měnící se neustále:
Co tu bylo krámů, kotců
s rozličného zboží spoustou,
nádob tvarů nevídaných,
šperků pohádkové záře,

pamlsků a hříček divných,
ovoce, jež svítí asi
listím zámořských jen sadu.
Místy prosmykal se množstvím
jako hádě mrštný kejklíř,
v běhu rolničkami zvoně,
jež se kmitaly kol něho
na strakatých šatu cípech;
v divném taláru zas jinde
mastičkář své léky chválil
za hlaholu trub a šprýmu
pitvorného pomocníka;
vedle oknem otevřeným
v pyšnou síň moh' nahlédnouti,
v nádherném kde věnci hostu
nad lahůdek plným stolem
pečený páv duhu chvostu
rozestíral skvoucím kolem —
Po mnohé tak podívané
došel náměstí, kde hustě
slévaly se davu proudy
v jediné hlav moře šumné.

Jeník postavil se směle
do skupiny prodavačů,
pavučinou drahocennou
mávnul vysoko a zvolal:
„Kupte přízi lehčí páry,
skvělejší než slunka žáry!"

Jako bleskem oslněni
nejbližší se rozstoupili.

obdivu pak zazněl šumot:
„Ach, té krásy! Vizte! Vizte!"
a vše hrnulo se k němu;
zadní dav na špičky stoupal
a již zevšad po náměstí
hlavy sem se obracely,
zdvihaly se mnohé ruce
a prst mnohý ukazoval
na vlající prouhu záře
v pozdvižených rukou hocha.
A tak vzácnou jevila se
každému na první pohled,
že ni ptát se neosmělil
nikdo kol po její ceně.

V tom ruch jiný v lidstva tlumě
zavanul, blíž trhem šumě.
Jako člun se skvostným krytem
damašku a zlatohlavu,
nosítka se s divným třpytem
houpala nad vlnou davu,
a již k hochu na zem staví
sluzi stan ten blyskotavý.
Jakby jasnou vodní vlahou
leknínové květy vzpluly,
stříbrotkanou clonu drahou
bílé ruce rozhrnuly,
z temných kučer shlédla k němu
tvář jak luna jarní z šera,
nad níž z perly diademu
pjala se tři páví péra,
a v zem sklouzla s čilým chvatem
noha ve střevíčku zlatém.

Kněžičku Jan spatřil znova,
jako kdys ve skvoucím voze,
však teď roucha červánková,
operlená, s hrdla k noze,
halila ji; tak jen svítí
máku nachy divukrásné,
když po ranní pršce nítí
jisker sto jich květy řásné.

Stojíc před ním tleskla v ruce
obdivem nad jeho přízí,
že jí hlasně zazvonily
zvonky na náramcích zlatých:
„Jaká krása, jaká záře!
Kdo tu jako v lehké páře
uměl spřísti bleskot slunný
s čarosnivým kmitem luny?“

A jak děcko chtivě sáhla
po kouzelné pavučině.

Hoch tu klesl na koleno,
tkaninu jí podávaje:
„Vezmi ji, ó jasná děvo!
Peněz nechci, jenom prosím:
V panošů svých sbor mne přijmi,
dovol, bych ti s nimi sloužil,
vlečku nosil tvého roucha,
nosil palankýn tvuj skvoucí,
všude následoval tebe
na vyjížďkách, o slavnostech,
na lovech a kratochvílích.“

Chopila se látky děva
a zrak jiskřící se blaze
ztápěla v ty krásy znovu,
až pak hocha tázala se:
„Sám-li znáš té příze tkaní
a kde béřeš zlato na ni?“

V rozpacích Jan odpověděl:
„Utkám ti té vzdušné záře,
kolik si jen budeš přáti,
nepátrej však po tajemství,
které nesmím vyzraditi:
odkud na ni beru zlato,
jakým uměním ji spřádám.“

Kněžička mu řekla: „Nuže,
nebádajíc po tvém taji
přijímám tě do svých služeb;
avšak nebudeš jak panoš
nosit vlečku mého roucha,
ani palankýn můj skvoucí,
nýbrž budeš tkáti, tkáti,
tkáti jen div tento zlatý
na báječné pro mne šaty,
v jakých nepyšní se žádná
cařice ni světovládná,
před jejichžto krásou jasnou
všechny skvosty země shasnou! —
Ty pak budeš za to žíti
jako velmož v našem hradě,
měšec plný stále míti,

bydlet v pyšných komnat řadě,
nejvzácnější krmě jídat,
nejkrásnější roucha střídat,
všemi v úctě velké chován,
sluhů rojem obletován.“

Ostýchavě used' Jeník
do nosítek, kam jej zvala,
proti kněžici té sličné
a svým štěstím všecek zmaten
jako ve snách zíral kolem
na hlav nesčíslných spoustu,
klanících se přehluboko,
jejichž vlněním se chvěla
nosítka, jak loďka skvělá.

Cestou vinoucí se vzhůru,
po zvoditých dále mostech,
branami, s nichž vytesány
sošky shlížely a znaky,
kolem strmých hlásných věží,
bělavých neb věkem černých,
výš a výše stoupal pruvod
na hrad rozsáhlý, kde posléz
schodů bludištěm a chodeb
hrdolepých, mramorových
uveden byl služebnictvem
do komnaty, jakou dosud
ani ve snách neuviděl:
V podlaze ze skvoucích dlaždic
strop se shlížel klenby čtveré,
jejíž svorníky a žebra

zdály se jak vysekány
z jediného ohromného
křišťálu čtyř barev různých,
a kde sbíhaly se prostřed
konce žeber ve svorníku
dolů visícím jak hranol
zářivého stalaktitu,
spouštěl netvor okřídlený
zobcem na řetízcích zlatých
lampu zlatou, která měla
člunu tvar a jejíž světlo
(neb již soumrak nastal venku)
čarovnými hrálo třpyty
po stěnách, kde svítily se
drahokamy různých barev,
drahocenné vykládání.

Na stůl pod tou lampou svislou,
za nímž used' na polštáři
křesla zdobně řezaného,
pacholíci v krásných šatech
přinášeli zlaté mísy
plné krmí nejvzácnějších,
ovoce též překrásného
nevídaných tvarů, barev,
cukroví a pyšných dortů.
An pak Jeník chtivě jedl,
čich mu opájela vůně
květů neznámých, jež z vázy
křišťálové rozkláněly
růžné, bílé, modré, zlaté
zvony, motýly a hvězdy;
a v to zněla hudba sladká

ukrytých kdes hudebníků,
jako z jara v háj-li vejdeš,
slyšíš libé šveholení
ptáčat, po nichž marně vzhlížíš
v čerstvou zeleň mladých listů.

V ložnici pak stejně skvostné
uleh' na hebboučké lože
pod nebesa damašková
se stříbrnou těžkou třásní.
A hned usnul po večeři
bohaté a sladkém víně,
avšak celou noc jím v loži
zmítaly snu živých reje,
z nichžto poslední byl hrozný:
Zdálo se mu, že je opět
v zasmušilé sluji lesní
uprostřed skal temných, srázných,
a hle! kramář probodený
z kapradí se těžce zdvihal,
krváceje z rány strašné,
s rysy mukou strhanými,
s vytřeštěným okem sklenným;
prchnouti chtěl Jeník před ním,
ale běda! marně hledal
rozsedlinu, jíž sem vešli,
kamkoli se točil kolem,
neprostupná čněla skála
bez nejmenší průrvy, spáry,
jako slitá ze železa,
chmurnou stěnou na všech stranách
kolmo čněla k žasné výši,
kde jak chomol hadů visel

mnohý kořen nad propastí
a shluk sosen pochýlených
slunci bránil proniknouti
paprskem svým do hlubiny...
Na dně slizkém této sluje
Jeník běhal kol dokola
podél stěn těch bez průchodu
hrozným strachem štván a za ním
mrtvec příšerný se nesl
jako v divé honbě kruhem,
stále blíž a blíž mu v patách
a již ledovou se rukou
hocha dotýkal — — Tu vzkřiknuv
Jan se vzbudil, potem skropen.

Slunce svítilo již v kobu
a hoch na chvilenku myslil,
že jen ze snu strašlivého
přešel v jiný přerozkošný,
který zanesl jej kamsi
v divy zámku zakletého;
ale hned si připomenul,
že je skutečností blahou
nádhera, jež září vůkol,
a vstal vesel, ustrojil se
do krásnějších ještě šatů,
nežli koupil od kramáře,
za jichž pasem vedle dýky
měšec dukátů zas našel.
A pak obsluhován hejnem
vyšňořených pacholíků
usedl za spoustu mlsek,
jež mu snesli v mísách zlatých. — —

Takto trávil Jeník v zámku
rozkošně den za dnem každý
bez práce a v hodech samých.
Vždy jen ráno osamotněv
tiše řekl průpovídku:
    Pavoučku, hbitě!
    Pavoučku, hej!
    Čarovné nitě
    soukej a tkej!
a hned s drahokamů stropu
odkudsi se pavouk spustil
a v mih utkal skvoucí přízi,
jinou každý den, však stejně
vzácnou pokaždé, že znovu
kněžička vždy zaplesala
nad kouzelným novým vzorcem.

Pak hoch míval den již celý
na hru jen a na veselí.
Tu hrad naplnila hlukem
pestrošumná kolba dřevci,
tu zas šprýmem, loutny zvukem
bludní kejklíři a pěvci,
tu jel na hon v panstva řadě,
tu se toulal v hradním sadě,
kde kol stromů cizokrajných
houšť se vila sličných zvonků,
kde květ mnohý, tvaru bajných
s vysokého zářil stonku
a plod svítil v skrýši stinné
růžový neb zamodralý,
jaký vám jen ve snu kyne,
moji čtenářové malí.

Zpanštilé hoch přijal mravy,
velitelsky sluhům kýval,
na skloněné kolem hlavy
hrdě s vysoka se díval
a rád četl v milcův oku
závisť k mocnějšímu soku.
Neb jej přízní zasypával
i sám kníže šedovlasý,
jehož duch, již matný stářím,
znal jen slepou k dceři lásku.
Rozhýčkána otcem slabým
kněžička pod libým vděkem
kryla duši nespanilou,
plnou vrtochů a zloby
marnivé jen chtiva zdoby,
neboť nitro mrzké rádo
zevnějším se leskem pyšní,
jak to zříte na kloboucích
muchomůrek, lilka višni,
na oměje přilbách skvoucích.

Proto hořké míval chvíle
krejčů valný sbor a švadlen,
který z čarodějné příze
šít jí musil roucha sterá
po návodu nejpřednějších
umělců, již napínali
obraznosti vzlet a důvtip,
aby tvary vybásnili
půvabnosti nedostižné —
neboť tehdáž ještě módy
v šatech nebylo (ni v jiném),
která prostě rozkazuje,

jaký vkus je v každém roce
správný jedině a dobrý.
Akademie tu celá
umělců a krásovědců
rokovala v četných schůzích
o stuze a krajce každé
a kam jaký střapec patří.
A přec — jak to vždycky bývá —
vyhověla málokomu,
nejmíň princezně, jež ráda
zpět jim na ctihodné hlavy
metala, co vymysleli,
deptajíc plod mnohých porad
zlostně pantoflíčkem zlatým.

Jenom Jeník hřál se stále
na výsluní její přízně
a v den každý vedle lože
nalézal vždy s novým šatem
nový měšec zlatem plný.
Vida jiskřícím se okem
zvolna stoupat skvoucí vlny
ve své šíré pokladnici,
v myšlenkách se těšil dobou,
až kdys nad ní vrchem plnou
pavouku dá navždy výhost,
bohat již na život celý.
Ale chvěl se o svůj poklad,
železnou tu těžkou truhlu
přikouti dal ku podlaze,
silným ke zdi připoutati
řetězem a klíče od ní
na prsou vždy nosil skryty,

v noci pod hlavu je kladl.
Venku-li si vzpomněl na ni,
s nepokojem chvátal domů,
doma pak ho nezbavily
starostí ni mříže v oknech,
ani pevné zámku hradby,
stráže, zástup služebnictva,
plnící mu širou předsíň.
Myslil: právě mezi nimi
snad se skrývá zlosyn smělý,
snad se spiknou všichni jednou,
smrtí mou ten poklad získat.
Ke dveřím tu křesla stavěl,
pod hlavu ke klíčům kladl
uléhaje ostrou dýku;
ale přece v bázni bdíval,
každý mžik se domnívaje
slyšet podezřelý šepot,
plížící se kročej vraha.

Mnohdy však též nočním tichem
v měsíční se bledé záři
míhal před ním děsný přízrak
mroucího ve sluji muže,
ztrhaných dvou očí sklených —
a tu zaryl do podušky
hlavu v úzkostech a hrůze,
výčitky mu žhavým hrotem
pronikaly celé nitro,
až i v slzách sliboval si,
že již zítra ujde z hradu,
zůstavě tam všechno zlato,
v chatu otcovskou se vrátí

a tam kát se bude z viny
v chudobě a práci krušné.

Ale jitrem rozplynul se
jeho úmysl vždy znova;
zas jen komnat lesky vídal,
nádherným se těšil rouchem,
pokladu se těšil v truhle.
Nemožným se mu pak zdálo,
že by měl vše opustiti,
zřeknouti se poct a lichot,
panošů, jimž mohl velet,
a zas navrátit se, chuďas,
k lopotě a suchým kurkám.

Slasti též se nemoh' zříci,
jíž ho plnil všechněch obdiv
nad výtvory čarovnými
jeho tajné umělosti,
jakých nedovedl žádný
mistr tkaní, jejichž kráse
umělci též kořili se,
rýsující nejvzácnější
okras pletiva i květů
pro koberce drahocenné.
Leč i v sladké číši slávy
byla hořká jedna krůpěj:
bálť se, aby nevyslídil
nikdo pravý zdroj těch divů,
neboť zajisté by obdiv
rázem v pošklеb obrátil se,
kdyby zvěděli, že Jeník
pranic neumí a pavouk

šeredný je vlastním tvůrcem
oné příze divulepé —
pavouk, v jehož čarodějných
sám on tenatech se třepe.
Proto vždycky úzkostlivě
v komnatě své zavíral se,
zalepoval kliční dírku,
zacláněl též hustě okna,
pavouku když kázal přísti —
a přec ještě v teskné bázni
ohlížel se po všech koutech,
každého se lekal šustu.

Že kol nemá přítelíčka,
dobře viděl na všech lících:
záští šlehalo z pod víčka
očí sladce mhourajících,
pod hlubokým sklonem čela
závist k povýšenci vřela.
Kněžičky pak přízeň byla
pouhým plodem marnivosti,
neboť z jeho tkanin zářných
zdobiti se mohla rouchy,
že jim rovných v divném skvění
nikde nebylo a není.
Jako jitřenka vždy ráno
vycházela ze svých komnat
v lesku překrásném a jiné
každý den jí plály zdoby
na ušitém jinak šatě.
A dne půli přecházela
kobou šírou, mnohohrannou,
zrcadlem jež byla celá,

obrážejíc v křišťálových
plochách stěn a na skle stropu
její třpytící se postať
v odlescích a změnách sterých.

Pověst pak o její kráse
a těch divech její zdoby
rozlétla se po všem světě,
a král mocný ze zámoří
obraz její spatřiv pouze,
poselstvem hned četným, slavným
požádal o její ruku,
i byl svatby den již určen.

Což tu teprv perných trudů
zakoušeli hradní krejčí,
švadleny i čalouníci!
Ba, sám pavouk čarodějný
jedva stačil tkát a přísti:
Neboť ženich s davem hostí
měli v nevídané slávě
spatřit nevěstino sídlo,
družinu i hradní všecku,
jejíž lesk však ona sama
měla přece zastíniti
jako šperk své skřínky zdobu.

Když z hor slunka terč se zdvihl
v jitro ženichova vjezdu,
září svou div nepředstihl
s městem hrad tu denní hvězdu:
Látky skvělejší než zora
cestou byly rozestlány,

chvěly se a plály shora
s městských cimbuří a brány,
na všech věžích, štítech, krovích
vlály s žerdí praporových
a zřít na hrad moh' jsi stěží,
tak jich spoustou oči slnil,
jakby kolem jeho věží
plamenný se oblak vlnil.
Nádvorní tam prostor celý
krojů nádherou se svítí,
jediný jak čaroskvělý
záhon převzácného kvítí,
jež se v husté věnce splítá
vzhůru na práh pod sloupoví,
že z rouch zlatých jedva svítá
schodů mramor liliový.
Drahý baldachýn tam stíní
knížete ve třpytném hávu,
po němž splývá vlasů jíní,
a dceř jeho v děvic davu,
zářících ve zlatě samém —
ale jas ten všecek mizí,
hasne před čarovným plamem
nevěstiny skvoucí řízy.
Tak se jitřní nebe rádo
zdobívá: sto mráčků hoří
jak ostrůvků žhoucích stádo
v červánkovém jeho moři,
ale cos plá v jejich středu,
že tam těžko zříti hledu:
to žár slunce z mlh se noří!
Takto svítila v jich kolu
kněžička; leč závoj zlatý,

jenž jí s hlavy splýval dolů,
byl jak dech jen sluncem vzňatý,
jako pouhá vzdušná záře,
že's jím viděl jasně zcela
každý záchvěv spanilé tváře
a moh' číst jí pýchu s čela,
pod nímž oči s dychtivostí
vzhlédaly, kdy hradní branou
vejda, ztrne zástup hostí
před nádherou nevídanou.

Než v tom k Janu vztáhla ruku,
zvouc jej k sobě z pážat shluku,
a když klek' jí k roucha lemu,
tiše promluvila k němu:
„V tento den, té slavné chvíle
všechny moje sny a tužby
došly zářivého cíle —
nuž, měj díky za své služby!
V chotě svého mocnou říši
půjdu pod korunou třpytnou;
však že's k té mi přispěl výši,
čest a moc i tobě zkvitnou:
Otec můj co větrem třtina
schýlen již a klidu ždaje,
za svého tě zvolí syna,
hradu dědice i kraje.
Leč ty nyní zjev mi za to,
kterak vzdušné předeš zlato!“

Jan tím náhlým štěstím zmaten
chvíli trval beze slova
a pak pamětí se mihla

zápověď mu pavoukova;
avšak řek' si: Nechať rázem
pavouk ustane mi přísti,
nechať pokladny mé zlato
třeba změní v suché listí —
málo z toho zkusím trudu:
hradu pánem jsa i kraje,
bez čar jeho bohat budu.
Protož zjevil neváhaje:
„Mojí příze tkadlec tajný
pavouk jesti čarodějný.“

Než v tom hlahol trub a bubnů
zazněl hostům v uvítanou:
s komonstvem aj! ženich valným
procházel již hradní branou.
V zápětí ten průvod skvělý
stanul jako zkamenělý —
ale neztrnul to žasem
před báječným skvostů jasem,
neb v tom právě okamihu,
kdy taj kněžce Jeník svěřil,
v kouzelné jak hůlky švihu
všechen lesk se kolem zšeřil.
Celý hrad byl změněn rázem:
Zlato praporů kde vlálo
s krovů splývajíc až na zem,
koberců kde stříbro plálo
a šperk blýskal z řízy steré,
zlaté vpředen do tkaniny — —
nic tam, nic, než hnusné, šeré,
potrhané pavučiny!
Pavučiny prachem stmělé

jako mračna se zdí visí,
pavučin též spousty celé
s prachem na zemi se mísí
a děv zlatorouchá tlupa
s knížecí kde stála dceří,
šedivá tam nyní kupa
cáru ohyzdných se šeří;
ale nejhustěji halí
místo blyštivého šatu
pavučin shluk začernalý
nevěstu od hlavy v patu,
ba i v líc jí tříseň sivá
šeredný jak závoj splývá.
Však již skrýt se v zámek letí
a s ní děvy v pusté změti,
zahanbené, ustrašené,
v pavučin svých šedém víru,
jako světlem vyplašené
šeré hejno netopýrů.

Také brokát baldachynu
proměnil se v pavučinu,
a z té zasmušilé tkaně
viděl's níž se vzduchem chvíti
pavouka na šedé niti,
velikého nevídaně,
jenž pěl v ucho tiše hochu,
který stál tam ztuhlý v sochu:
„Konec čaru,
cti a zdaru,
mizí v páru
zlatý sen,
zase tkám jen šedý v šedu

a ty vrať se v starou bědu,
předˇ tam zas jak já tu předu,
předˇ tam celý den!“

Z ustrnutí vzbudil Jana
zástup biřiců, jenž ruce
v těžké okovy mu sevřel.
Jako ve snách, řinče pouty,
potácel se Jeník s nimi
ku zčernalé staré věži,
kde byl vržen v temný žalář
a tam k železnému kruhu
přikován u vlhké stěny.

Po den celý ve tmě husté
na chladné tam ležel zemi,
pohlížeje kalným okem
k okénku, jímž za večera
teprve sem na chvilinku
paprsk vnikl, zjasnil mříže,
v nitě zlacené též měně
předivo, jež mezi nimi
rozetkával šerý pavouk.
Nešťastný tu vzpomněl Jeník
na kouzelnou zlata přízi,
jejíž třpyt ho krátce vábil
a pak zhasl, jako zhasne
za chvilku ta záře v oknu.
Na samý jej vrchol štěstí
vynes’ pavouk potměšilý,
by tím hloub jej náhle srazil
v propast zoufalství a bědy:
To tam jeho všecko zlato,

za šat vzácný kytli režnou
oblékli mu a v tom hradě,
jehož mnil se již již pánem,
za úděl má temný žalář,
chléb jen tvrdý s vody džbánem,
a snad zítra biřicové
vyvedou ho na popravu...

Hrůzou zachvěl se a v pláči
hlavou bil o vlhkou stěnu.
A tu s lítostí si vzpomněl
na chýš prostou otce svého,
schvátila ho moucná touha
po matičce láskyplné,
po tom žití třeba skrovném,
ale klidném, prostém bouří.
Otázal se sama sebe,
je-li vskutku pravým štěstím
ono zlato, které stále
plnilo jej péčí, strachem,
žízní po větším vždy jmění;
ony rozkoše, jež brzy
všedním se mu staly chlebem,
že zas lačnil neukojen
po vzácnějších ještě slastech;
ona čest a povýšenost,
které dobyl jiným v úkor
a jež budí zášť a závist —
zda-li vše to hodno ceny,
kterou platil nepokojem
duše vinou potřísněné
a teď zaplatí snad skonem
potupným za jitra žití.

Trýzněn myšlenkami těmi
beze sna noc trávil Jeník.
Pojednou šust venku zaslech'
a když vzhůru vznesl oči
k okénku, jímž svítil měsíc,
spatřil za železnou mříží
tvář tím svitem divně bledou,
jež mu zastavila rázem
tlukot srdce — tvář to byla
kramáře, jejž skolil v lese!

Rukama zrak sobě zastřel
a pak vztáh' je k oknu prudce,
že pout řinkot přidružil se
k jeho slovům: „Strašný duchu,
přicházíš mou vinu ztrestat,
před smrtí mne děsit ještě?“

Ale zvenčí hlas mu šeptal:
„Ticho! ticho! Nejsem mrtvec,
aniž chovám k tobě záští,
přicházím tě vysvobodit.“

Jeník, dosud ustrnulý,
hleděl, kterak onen venku
jal se tiše, opatrně
pilovati pruty mříží;
když pak okno bez nich zelo,
kramář podal spoutanému
do vnitř pilník, pobízeje:
„Nyní přepiluj též pouta
a pak oknem — těsnýť sice
otvor ten, však stačí přece

pro tvé útlé mladé tělo —
protáhni se obezřele —
ticho však — již ani šeptu —
cestou všechno vysvětlím ti.“

Jeník, z vězení se dostav,
po lanu se za ochráncem
spustil do závratné hloubky
k patě hradní skály srázné;
odtud pustou úžlabinou
pospíchali v temnu nočním
a když na rovinu vyšli,
měsíc pak, z pod mračen vypluv,
již jen z dáli věže hradu
v záři stříbrné jim zjevil
jako bledý noci přízrak —
osvoboditel tu hochu
vypravoval, ani dále
zmírněným se brali spěchem:

„Potrestán tvé dýky ranou,
svíjel jsem se hroznou trýzní
v lesní sluji; hlas můj slabý
marně sténal o přispění.
Posléz' mrákoty mne těžké
objaly jak temno smrti.
A přec procitl jsem znova
v chatrči, kam chudý dřevař
odnesl mě milosrdně;
a tam mnoho, mnoho týdnu
proležel jsem, blízek hrobu,
v obtíž chuďasu, sám chuďas:
neboť omdlelému v sluji

kdosi opasek mi urval,
odnes krosnu s přízí zlatou.
Náhodou jen měšec přehléď,
o nějž oloupil jsem tebe —
avšak přisáhl jsem sobě,
nedotknout se těchto peněz.
Ó můj hochu, za chvil oněch,
kdy smrt skláněla se ke mně,
zjevil se mi zašlý život
jak sen divý, plný mátoh,
líhnuvších se z horečného
shonu jen po mrzkém kovu.
Hrůza jala mne i lítost,
nicotnost jsem poznal toho,
v čem jsem vídal všechno štěstí, --
ba, tvou dýkou skolen ve mně
starý člověk nešlechetný,
by se nový k dobru zrodil!

Když se vrátilo mi zdraví,
odplatil jsem dřevorubci
hrstkou peněz, kterouž kdysi
v šat jsem zašil pro příhodu,
a pak do města jsem zašel
vyhledat tě, lup ti vrátit.
Ale zvěděv o tvém štěstí
a že toneš v samém zlatě,
pravil jsem si: Tento měšec
paď by teď jak v moře krůpěj,
bez užitku — raděj počkám:
Vrtkavá jest mocných přízeň
a snad přijde čas, kdy víc mu
bude splátka má než drobtem

v nenasytnou zlata lačnost.
A hle přišla z nenadání
chvíle ta, kdy moh' jsem lepší
prokázati tobě službu.
Zde již hranice jsme došli,
k níž moc sahá pána hradu,
za níž prost jsi nebezpečí.
Nuže, s bohem buď, mou vinu
odpusť mi a nazpět přijmi
měšec svůj — snad nyní lepší
ovoce ti z něho vzejde."

Avšak Jeník odpověděl:
„Nevezmu ni haléř z ceny
dané za satanskou přízi,
jež mi přinesla jen bědu!
Nechceš-li těch peněz také,
dobrými z nich naprav skutky
částku viny své i mojí.
Chci dál skrovně jen svou prací
žíti, jak mi otec říkal:
Co máš bez práce, tvé není
a co z práce nad potřebu,
i toť nuzných bratrů jmění,
jež jim vracíš v lásky chlebu."

Na to onen: „Vidím, hochu,
že i ty jsi získal ztrátou.
Budiž s bohem! Šťasten budeš
najisto — tím štěstím pravým,
jemuž zlata třeba není."

Tak se spolu rozloučili.
I šel Jeník dále před se,
svižným kročejem a lehkým,
jakby se sebe byl střásl
tíhu zlou a dusnou můru.

Jas a svěžest v jeho nitro
linuly, jak v luhy kolem
zvolna budící se jitro,
v jehož dechu pružným stvolem
každý kvítek blažen chvěl se,
rosou — slzou štěstí — skvěl se.
Nad obláčkem uzardělým
poslední ve snivém třpytu
hvězda bledla na blankytu
a žár zašleh' nebem celým.

Vesele jak tehdy zase
kráčel Jan, ač píseň luznou
měšec nezvonil mu v pase,
ač jen halenou kryt nuznou.
S rozkoší zas hledem stíhal
hvězdic modrých zásvit hravý,
jímž se vánkem zvlněn míhal
stébel zástup zelenavý,
a víc okouzlen byl hlasy
skřivánčími pod azurem,
nežli harf a fléten kůrem,
jenž mu zníval v panské kvasy;
ba líp chutnal chléb mu holý
poskytnutý cestou v chatě,
nežli pamlsk jakýkoli
na mis hradních skvoucím zlatě.

Sladce snil pak v loži trávy,
hlavou opřen o mez vonnou,
jak tam nikdy na hedbáví
stříbrotkanou pod záclonou.

A když zítra dále spěchal,
kterak toužně zíral v dálku
na pahorky, v jejichž lůně
kryla se mu rodná chata!
Přál si míti křídla bystrá,
by jej letem nesla v domov,
do náručí otce, matky.

Když pak za posledním vrškem
v podvečerních tichých lesích,
jakby zářic v usmívání,
chýš jej známá pozdravila,
zázračně tu vzpružily se
nohy únavou již vratké,
že div neletěl tam k chatě,
kde si matka na zápraží
dlaní přistínila oči
pátrajíc, kdo blíž to spěchá.
Náhle ruce třesoucí se
sepjala nad sivou hlavou
a jak mladice již spěla
na ústrety miláčkovi —
což tu bylo objímání
i slz radosti a lásky!

Když pak Jeník v chudé jizbě,
avšak útulné přec, milé,

kde jej vřele vítal otec,
kajícně a podle pravdy
pověděl svůj příběh celý,
vážně řekl starý tkadlec:
„Napravil jsi těžkou vinu,
spokojen jsem s tebou, synu.
A věř, co si neseš z pouti,
pro život má ceny více,
než bys uměl z prázdna snouti
zlatou přízi za tisíce.“

Z VERŠŮ PŘÍLEŽITOSTNÝCH.

*

Na konec posledního dílu svých veršů kladu proslovy a jiné básně příležitostné, pokud jsem je uchoval; seřaděny jsou po většině dle doby sepsání.

S. Č.

DIVADELNÍ PROSLOV

k 25letému jubileu Akademického čtenářského spolku.

(1873.)

Sen.

(Minulost, Přítomnost a Budoucnost vznášejí se nad spícím jinochem.)

Minulost.

Kouzelníku sne, mým budiž sluhou!
Nad propastí času pestrý most
mládci vystav obraznosti duhou,
ať mne spatří — hrdou minulost!
V loktech mých ať zapomene stesku,
přítomnosti zjevů nechutných,
nechať okřeje v mé slávy blesku,
v lomozu mých dějů mohutných!
Nech se zamihne mu kolem čela
králů bohatýrských řada skvělá,
starci vážní, libé krasavice,
hrdých mužů davy železné,

divokých tu bitev blýskavice,
obrazy tu míru líbezné;
sluch ať naplní mu zpěvy hlasné,
zlatých strun a číší zvuky jasné,
rachocení bubnů, ořů depty,
kmetů v radě shromážděných šepty,
mnichů žalmy, hlahol sedání,
mistrů důvtipných se hádání —
Až pak náhle bouře neslýchaná
v ucho jeho hromem udeří,
zrak mu zastře tíseň pomíchaná
kol a zbraní, hřív a kadeří,
divou spoustou kalichy se blyští
a řad vozů rozmetá a tříští
návalem svým prudkým národy;
na něm tlupa hrdin v prosté říze,
s mečem lesklým na odrané knize,
prozpěvuje píseň svobody.
Naslouchá svět celý — jedva dýše —
této písni, jejímž hlaholem
obrovské se zachvívají říše,
národy a země kolkolem;
před níž vojska skvělá, neobhledná
prchají jak ustrašený brav;
před níž césar hrdopyšný bledna
v neplatný se choulí zlatohlav;
před níž hrdá tiara se třese.
Drahnou dobu vítězně se nese
krajinami všemi, plní zem,
zčeřuje až dalných moří lem;
ale žel! již slábne blíž i dále,
smutně doznívá i tichne v mále
tam, kde v jezerech se obzírá

šerých Tater zástup velkolepý,
ještě v dalné ukrajinské stepi
zazněla — pak navždy umírá.
Viděla jsem, běda! jak se vrhli
na zem tuto vrahů zástupy,
a jak s čela korunu jí strhli
oděvše ji v roucho potupy,
jak jí v posměch do sirého klínu
pohodili lebky velkých synu;
slyšela, jak v její pád a ston
zakvílel posvátný týnský zvon.
Všechno pokleslo. Já sama čněla
z rozvalin těch skrání přeskvělou,
píseň slávy tichounko jsem pěla
nad pradědu lebkou zetlelou,
v níž duch velký nedosnil svou dumu,
nedolétl v cíl svuj vysoký.
Však tou písní ve staletém rumu
vzbudila jsem věštce, proroky,
mluvila k nim slovy kamenu,
bílých kostí řečí drkotavou,
že se zdvihli s ozářenou hlavou
v nadšenosti svatém plamenu,
hlasem velkým volali v tu dobu
a lid uslyšel i povstal z hrobu.

Přítomnost:

Díky za báseň, již veršem plynným
pěješ do větru! Můj střídmý věk
pěkně vázanou ji k básním jiným
v zaprášený hodí výklenek.

K čemu platna žebravému vnuku
dědu závěť, zlatem napsaná,
když mu dědictvím z té slávy hluku
zbyla jen ta blána zedraná?!
Nech je tlíti na rezavém meči,
lebky pradědů! Jich němé řeči
nerozumí věk náš střízlivý;
útrpně jen rety zakřiví
nad tím, co si do praporů psali,
a zač válčili, zač umírali.
Hleď! Já přítomnost mám jiné tahy,
jinou povahu a jiné snahy,
střízlivější dumy skráň mi plní,
bledší prapor nad hlavou se vlní.
Nebaví mne třpytné hračky tvé,
kalichy a meče, korouhve,
tužby plamenné a jaré vzlety,
nadšení, jímž zrak tvůj plápolá, —
poesie blýštivé ty cety
se sebe jsem strhla do kola.
A teď bledá, bez touhy a snění,
ve hrobovém klidu přesycení,
okem chladným, přimhouřeným líně,
nepřístupným jiskře nadšení,
na svém šedém, suchopárném klíně
v trpasličí zírám hemžení
lidstva chabého, jež na rtu chlubném
právo majíc, lidskost, svobodu,
za verbýřským potácí se bubnem —
opojeno vraždou národů;
kteréž hlavu spokojeně níží
pod otročím bičem ke své rýži;
jehož pustý hlahol, ryk a šum

sobectví slyš! evangelium —
v tento velký trh, kde všechno zbožím:
mužů síla, dívek lahoda,
družba, láska, vlasť i svoboda,
nebes říš i s věčným trůnem božím;
v tyto davy s lakotnými hledy
šarlatánů víry, práva, vědy,
smějících se sobě augurů;
jak ty loutky kývají se, vrtí
tancem požitku, až ruka smrti
navleká je řadou na šňůru,
jak se vše to bídně třepetá
na nitkách, jež cuchá, rozpletá
zlata démon drápem bleskotavým —
zívajíc tím divadlem se bavím.
A to pusté, neuchvatné Nyní
v poetické jímáš otěže,
sestro blouznivá? Kdy prósy jíní
pokrývá i hlavu mládeže?
Marná snaha! K těmto nepřicházej
se snem slávy, ctnosti, svobody,
zvučný kov jen do dlaní jim házej,
těžká věna, tučné důchody.
Nadšení již zhasly krby žárné
a svět šedý obestírá dým;
blátivý ten kolos chladne, stárne,
člověčenstvo chladne, stárne s ním.

Budoucnost.

Umlkni již, prorokyně lichá!
Necítíš-li svěžích vánků dech,

příští vesny pozdravení tichá,
jejíž květ mi pučí na ňadrech?
Ovšem roztříštila's svými šípy
stromy báječné, posvátné lípy,
v jejichž stínu mnohý sníval věk;
nyní v poušti, bez vůně a chladu,
klesáš prázdna útěchy a ladu
pod břemenem trapných myšlenek.
Avšak mineš, ochablosti chvíle,
kdy duch lidstva trudem unaven
spustil s oka vznešené své cíle,
víry v ně i v sebe pozbaven —
vstaneť zase v jarobujné síle,
uchvátí zas odložené kopí
a svých jasných praporů se chopí.
Záhy již v to mrtvé vedro tvoje
bouře zaburácí, prudké boje,
svět se zatřese až do stěžejů
tisícerých zbraní třeskotem,
pádným krokem velkolepých dějů,
ženoucích se divým překotem:
ale z toho zápasu a varu,
úžasného duchů rozkolu,
vyjde lidstvo v očištěném tvaru
v krásnějšího slunce plápolu,
nová světa báseň, vláhou sytá,
jará, líbezná, jak Afrodita.
Ne již s přilbou na urputné skráni,
s brněním na hrudi svářivé,
ale vábná, v libém usmívání
v ducha vyjde zbroji zářivé,
v čele krásy květ a blahé snění,
v oku nové víry zanícení.

Hleď! tam z očí přečetných se blyští
jiskrou nadšení to jaro příští:
shromáždilyť se tu valné sbory,
aby přes nečisté proudy tvé,
snahy nízké, malicherné spory
pravice si stiskly bratrské,
pobídly se ku zdvojené píli
na té dráze k zářivému cíli,
k němuž upírá se oko všech:
by ten národ, vrahů zlomiv dutky,
zableskl se znovu v národech,
ne již mečem přes hroby a ssutky,
ale ducha velikými skutky!
Hle toť sémě z něhož vzejde strom,
obsypaný krásným květem ducha,
jehož listí vichr nepocuchá, —
jehož kmenem nezatřese hrom,
v jehož stínu pravnuk zaplesá.
Vláhu svou mu dejte nebesa,
popřejte, ať v novém světa jaru
této země lípa v květech svých
vytýčí se mocně, v lepém tvaru
v popředí svých sester slovanských;
popřejte, by záblesk štěstí nový,
by ten krásný, velkolepý sen,
jejž tu odestírám jinochovi,
krásněji byl starci vyplněn!

(V pozadí objevuje se v plné záři vycházejícího slunce matka Sláva, žehnající volné, šťastné Čechii, kolem níž se kupí geniové věd a umění. Jinoch, probudiv se, u vytržení vztahuje k obrazu ruce.)

OTILII SKLENÁŘOVÉ-MALÉ.

(»Lumír« 1874.*)

Nelze mlčeti, kdy studem, hněvem
skráně planou, tvář se ruměni,
a rty plní kárajícím zpěvem
uražený genij umění.
Kdy hluk boje svatyní se šíří,
vášeň stran a zápas, intrika,
přímo k srdci Uměně se míří —
štítem budiž slovo básníka.

Hle! ten divý proud, zlou mocí hnaný,
jemuž není mez ni ohrada,
v němžto vše, co není heslem strany,
povrženo ke dnu zapadá,
přivalil své kalné, hlučné vlny
ve chrám umění, až k nohám Tvým,
a Tvůj obraz, vznešenosti plný,
zakalil svým dechem nečistým.

*) Podnětem byl osobní útok na umělkyni v jednom tehdejším časopise.

Tobě, jejíž hrdé, cudné čelo
políbením boha svěcené
v blesku nadšení se vynášelo
ze všednosti hluché, bezcenné,
Tobě, kněžko vyvolená, lepá,
s duší krásnou v těle spanilém,
kypící svou pěnou vášeň slepá
poskvrnila jasné řízy lem.

Však Ty vysoko se vznášíš, čistá,
nad útoky, nedostupna jim,
a Tvé hlavy zdoba zlatolistá,
nesprchne tím větrem zuřivým.
Ruka pletichářů neroztrhá
zásluhy Tvé nevadnoucí květ,
a to bláto, jež Ti v líce vrhá,
na drzého hánce padne zpět.

Zůstaň u nás! Nevěř, hlasy těmi
že Ti spílal národ a že lhal,
obdivem když holdoval Ti němý
a když svou Tě chloubou nazýval.
Nevěř, ten že zapomene v málu,
čím Jsi bývala mu tolik let,
a že vrhne do prachu a kalu
umění, svůj spasný amulet!

NA OSLAVU

300leté památky úmrtí Jiřího Melantricha.

(1880.)

Myšlenko světlonosná, nebes dcero,
již otec světa k zemi sesílá,
by plašila zde mutné duchů šero
pochodně tvojí záře spanilá:
jak dlouhé věky byla's zajata
v učenců komůrce a mnišské cele,
vznášejíc marně křídla sepjatá
k zářnému letu v kraje zatemnělé. —
Na oslí kůži pérem loudavým
tě psala pracně ruka mnichova
a před pohledem lidu bádavým
tě zamykala spona kovová,
již otvíraly v nepřístupné schráně,
jen řídkých vyvolenců šťastné dlaně.

Však posléz' vyprostil tě lidský duch:
tisk vazbu sňal, jež věky tebe hnětla,
a volně v šíroširý světa luh
aj! rozlily se blesky tvého světla.

Duševní jaro teplým tvojím vznětem
na stromu lidstva vzplálo hojným květem,
knih roje motýlí po světě celém
se rozletěly s myšlenkovým pelem.

I v naší vlasti utěšený stan
umného Melantricha rukou pilnou
umění novému byl zbudován.
Zaplesal brzy nad tou ducha dílnou
domova génij', z nížto v práci zdárné
za písmem posvátným, tou knihou knih,
přehojných spisu roje světlodárné
se rozletly po vlastech zjasněných.
Nesčetných předku pohled světlachtivý
z nich čerpal vědy zisk a krásy vděk,
i spatřily tu krásné české nivy
jazyka Libušina zlatý věk.

Však pojednou ty krásné květy schvátil
ledovým dechem nelítostný mráz
i zdálo se, že na vždy ve hrob sklátil
vlasť padlou meče vražedného ráz.
Tu, Melantrichu náš, ty knihy tvoje
klesaly v divé hranic zápaly,
a ty, jež znikly plamenného znoje,
sem tam se teskně, plaše skrývaly.
Jen v uzamčené chatě, v nočním taji
je stařec čítal v žalném povzdechu,
jen vyhnanec je nosil v cizím kraji —
poslední smutných ňader útěchu.
Tu zdálo se, že navždy tvoje jmeno
i s pozůstatky těchto tlících knih
i s řečí rodnou bude pohrobeno

ve tmavé hloubi věků minulých.
Však aj! ty knihy v plísni tajných schránek
jak zrní v zemi skrytě klíčily,
a když zem ovál nové vesny vánek,
zelená stébla náhle vztýčily;
vždy hustěji se klasů zástup vlnil
a stále zrním bohatším se plnil,
rašily snítky rojem puků květných —
a českého zas písemnictví sad
košatým loubím, zdobou květů četných
nám utěšeně kyne odevšad.
V něm zpomínkami ctíme povděčnými
těch dávných jeho pěstitelů dav —
buď Melantrich též slaven mezi nimi,
buď slaven český arcitypograf!

— —

CALDERON.

Ku 200leté památce jeho úmrtí.

(1881.)

Snem život je. Ty's božsky věru snil:
Té barev nádhery a luzné vnady,
jíž snění Tvého kraj se honosil,
sám západ nejkrasší, kdy moře klínem
své šperky rozsévá, je bledým stínem!
Ni prales jižních stran, ni králů sady
těch divulepých květů nezřely,
jichž vůní sladce umíral ten kraj,
a sladké zvuky, libé ševely,
v nichž zněl Tvé poesie čaroháj,
v nižádné struny nedřímají kovu,
a v žádné písni ptačí, lidském slovu!

V té říši snů před okem nadšeným
jak mlhy lehounká, jak slunce skvělá
družina postav kouzelných se chvěla
s půvabem něžným, hrdě vznešeným.

Tak divně krásné bylo každé hnutí
jich lepých těl, kmit očí, ňader dmutí,
na lících jejich slzy žalu, smíchu,
i liché blouznění a vášní pal,
a hrůzně krásná i ta propasť hříchu,
jíž duch Tvůj bleskem v temnu křižoval!
Skutečnost byla poesii Tvojí
ne zpurnou sokyní, než sluhou věrnou.
Sen čela Tvého všedních péčí roji
ni žalu chmúrou neplašila černou;
leč chovajíc Tě v loktech blahopřejně,
s Tvým tajným snem — ač marně — závodila,
by hrubším, matnějším svým vděkem stejně
Tvé duši lichotila, lahodila.
Zářivý safír úsměvného nebe
klenula nad Tebou, květ tisícerý
shrnula pestrou vlnou kolem Tebe
a krásné vlasti liboněžné dcery
i syny hrdé jevila Ti kol;
v klénotů záři, na výsluní trůnu
růžemi štěstí věnčila Tvou strunu
a povznesla Tě pěvců na prestol, —
slavený básník slavné, mocné země
jsi dosnil sen svůj v laurů zlatém stínu
a víra oči zatlačila jemně
věrnému svému pěvci — paladýnu.

V ten čas — O, děsné, truchlé vzpomínání,
však neodbytné! — ve Tvé slávy čas
můj národ v potupě a temném lkání
z kalichu neštěstí pil hořký kvas.
Týž duch, jenž Tobě v duši zbožné nítil
nadšení posvátného plameny, —

jak běsný démon záhuby se řítil
na kraj náš zpustlý, národ zlomený...
Přec, velký pěvče, vzpomínky té chmůry
nám temnem nezastrou Tvůj obraz světlý —
vítězné času perutě již smetly
onoho ducha říš a moc a stvůry;
skutečnost, jež se snula kolem Tebe,
jak lastura se v moři časů skryla
a nad ní stkví se v jasném svitu nebe
Tvé poesie perla přespanilá.
Nad hrobem Tvým Tvůj nesmrtelný sen
v dědictví zůstal vlasti Tvé a světu,
jenž oslněn se kochá, opojen
ve skvostných barvách, vůni jeho květů;
jenž v ztajeném i prudkém srdce tluku
naslouchá zmámen jeho libozvuku;
a dokud krása lidské jímá hrudi,
obdivem plnit bude lidský zor
úchvatných oněch postav lepý sbor:
Fernando, Sigmund, hrdý vesský sudí,
líbezná Fénix, burná „vzduchu dcera"
a jiná velikost i krása sterá.

Má otčina laur pyšný nerostí,
ni květů nádheru, jíž stále kypí
hruď vlasti tvojí v bujné jarosti;
nuž přijmi věnec z listů skromné lípy,
skropený rosou chladnějšího nebe,
jím obdiv svůj Ti dalná hlásá země,
jím chudě ctí též statné, jaré plémě,
jež Tebe zrodilo a hodno Tebe!

———

*

DVA POŽÁRY.

(Ke dni 12. listopadu 1881.)

Zda možné to? Zda věřiti mám oku,
jež poslem hrůz? — Pryč, zdání šalebné! —
Co chceš, ty příšero, ty žhavý zmoku,
zde ve svatyni Umění velebné?!

Což nevyprázdnil osud nepříznivý
již proti nám toul jedovatých střel,
že smí se družit sám ten živel divý
s valnými davy našich nepřátel?

Půl věku budoval ty sličné stěny
klopotně národ chudý, klesavý,
v nich každý kámen, slzou zasvěcený,
o tklivých, svatých žertvách vypráví.

Jen jeden palác lid ten stavěl sobě,
kladivo jednou nesa, druhou zbraň,
a vlhkým okem, v mnohé těžké době
jak na útěchy maják zíral naň.

A teď, kdy zrcadlí se v pyšném zraku
koruny jeho skvostné lepý tvar,
kdy touha splněna — — ty směl bys, draku,
veň zatknouti svůj nelítostný spár?

Pryč! — — Marno vše! — Zmok ohně rozlícený
hloub zarývá své drápy v božský lup
a rudým křídlem bičuje ty stěny,
jak oběti své boky lačný sup.

Již hromovitým třeskem v popel metá
hrdého díla skvoucí diadem
a v jiskrnatém dešti k nebi vzlétá,
s urvaným krás a vděku pokladem.

Již smutně jen tu holé stěny čnějí
jak zdobná skříně, skvostu zbavená;
pláč trpký zmývá černé nitro její,
kde naděje let mnohých pohřbena.

Leč náhle tyčí národ smutnou hlavu,
blesk nadšení plá v jarém pohledu:
Hle, odolal jsem sterých soku davu —
i živlu zášti čelit dovedu!

Ty jiskry, vyprchnuvší z tuně žhavé,
kol rozlétly se vlastí v šíř i dál,
a kamo padly v české srdce pravé,
posvátný oheň mžikem vzplápolal.

Z nich druhý požár obrovský se nítí,
vlast celá hoří v jasném plameni
a daleko kraj světa slavně svítí
ten velkolepý požár nadšení!

A srdce naše v plamenném tom šlehu
jak poklad báje hárá v divný jas:
ze zkoušky ohněm vyšlo bez úžehu
a v novém lesku netušených krás.

Ba, nyní teprve to srdce známe
a jaký v něm se tají sterý skvost,
a víme, dokud to jen v prsou máme,
že v chudobě své bohati jsme dost;

Co zavřelo to srdce ve své schráně,
co plamen lásky zanítilo v něm,
že nevyrvou mu všeho světa zbraně
ni živlů divá moc, ni pekla tem!

Aj, vše tu dary snáší v pilném roji
jak do úlu ty včely květů pyl:
svůj dívka šperk a děcko hříčku svoji,
ba, sám ten žebrák almužny své díl.

Jen dál, jen dál, ať ze zlatého deště
nám znovu zkvete černý tento rum,
v minulé kráse, spanilejší ještě,
z popele fénix vzlétne k nebesům,

a hlásá ještě vnuku skvoucí bání,
že mocnější, než sama příroda,
než zběsilého živlu děsné plání,
byl svatý zápal v srdci národa!

ÚSTŘEDNÍ MATICI ŠKOLSKÉ.

Znám prostý zvuk, jenž sladší harfy znění,
jenž úchvatnější mocných bouře tonů,
jenž líbeznější jarních vánků chvění
a tklivější než hlahol dálných zvonů,
jenž písní andělskou zní v dětská léta,
jenž dovede nám zatřást mužnou duší,
a jako pozdrav zašlé vesny vzruší
vzpomínkou ještě chladné srdce kmeta,
jenž kouzlo neskonalé v sobě chová —
toť zlatá hudba mateřského slova!

Čas všechno vzal nám; jen zvuk tento dále
zní krajem českým, jako někdy zvonil
z úst Lumírů, z úst Poděbrada krále,
jak ze rtů kněžen medově se ronil
a zpěvem hromovým kdys vrahy honil;
živ drahý jazyk náš a nová vesna
den ke dni krásnější naň sype kvítí,
zní jako píseň skřivánkova plesná,
výš k nebi, výš, a věčně bude zníti.

A kdyby klamnou byla blahá víra,
tu zhas by národ s ním a země tato
by osiřela, doubrava jak sirá,
když sladké pění slavíků jí vzato,
v ní znetvořenců jen by plémě zbylo,
jež cizině by s hanbou otročilo.

Však toho nebude! Seč vroucí snahy,
seč síly naše, konat budem stále,
by zachován byl předkův odkaz drahý,
by žil náš jazyk, rostl, kvetl dále.
Papoušků pronárodem nechcem býti,
než vyspěti jen v muže pravé, celé;
ne tretkou cizí lokajsky se skvíti,
než hrdost vlastní ceny nosit v čele.

Tou dráhou přede vším si mládež veďme,
tu slibnou hvězdu krásnějšího rána;
jí buďme záštitou a pilně hleďme,
by dravých vlků byla uchována,
by nenasákla morem cizích jedů,
by nezapřela vlastní matku svoji,
než ku vítězství svatý prapor dědů
dál statně nesla v odvěkém boji
za drahý zvuk, jenž sladší harfy znění,
jenž úchvatnější bouře valných tonů,
jenž líbeznější jarních vánků chvění
a tklivější než hlahol dálných zvonů,
jenž poklad neskonalý v sobě chová —
za drahý klenot mateřského slova.

———

ŻUKOVSKÉMU.

Ke stoleté památce jeho narození.

(1883.)

Když Rusi ňadro nadšením se dmulo
a mečem bleskla ruka hrozebná;
když posvátným jí žárem zaplanulo
to srdce zlaté, Moskva velebná;
když odrážela valný světa voj,
jak hrdá skála moře vzteklý příval:
tu v jejích stanech vojín-pěvec sníval,
na srdce tiskna varito i zbroj;
on vlasť i krásu kochal duší junou, —
on jaře zvonil čepelem i strunou
a ve válečný ryk, děl temný řev
svůj mísil jasný bohatýrský zpěv.

Boj minul. Harfa otčiny se chvěla
větérkem svěžím, dechem jarních tuch —
tu Tvoje, Žukovský, dlaň umná, vřelá
ji probudila v nový čarný ruch.

Tvá duše vssála kouzlo cizích květů,
však zachovala vlastní vděk i pel,
zpěv ruský v ether idealních světů
Svým křídlem duhovým Jsi povznášel.

Ve stopách Tvých se pěvců zástup sbíral,
šíř' perutě duch ruský rozestíral,
a vzešel Puškin jako slunce skvoucí
i Lermontov jak luna čarosnivá...
Však Ty jsi nezašel. Tvá píseň živa.
Na ruském nebi září nehynoucí
plát budeš dále v zoři červánkové
jak luzná jitřní hvězda doby nové.

BUĎ PRÁCI ČEST!

Co věků v propasť věčnosti se svezlo,
v nichž s násilím se družil klam a blud,
by urvaly a střehly světa žezlo
pro vlastní rozkoše a bližních trud,
kdy slunila se v nádheře a moci
jen zpupná pěsť,
až posléz žalnou rozlehlo se nocí:
Buď práci čest!

Co pozůstalo z dějů slávy liché?
Jen cár a plíseň krví psaných blán.
Však ejhle! odkaz práce věků tiché:
tu smavá zeleň luk, tam žírný lán,
zde vesnic roj a plodných štěpů krása,
ruch čilých měst
a stavby velebné, jichž témě hlásá:
Buď práci čest!

Ó krásné heslo, velebné a svaté,
jež střásá s šíjí rabské řetězy

a rozmetává duté modly zlaté
a nad zlobou i šalbou vítězí.
Zář jitra nového nad lidstvem vznítí
ta blahá zvěst,
až svorně celým světem bude zníti:
Buď práci čest!

Čest práci každé, která dobro plodí,
nechť mává kladivem neb řídí pluh,
ať prachem, blátem lopotně se brodí
či pérem vzletným ať ji koná duch,
když vodítkem jí nejsou sobců chtíče
ni zištná lesť —
té práci péra, pilníku a rýče —
buď stejná čest!

Čas lepší smaže mnohé heslo plané,
jímž nyní září lidstva prapory,
mír v hádku zásad, věr a stavů skane
i plemen stichnou hlučné rozpory,
fanfáry mocných, uhnětených skřeky
i zbraní chřest —
však zníti bude všechny příští věky:
Buď práci čest!

Vy ruce pracující v horké píli,
nechť jinému z ní vzchází plod a květ,
k vám jistě váha vítězství se schýlí,
vám patří budoucnost, váš bude svět.
Nechť dosud, bratří, s trním blín se vine
kol vašich cest,
jen chutě ku předu — tam vavřín kyne:
Buď práci čest!

PRAHA.

Úvodní báseň k oddílu »Praha« v Ottových »Čechách«.

(1884.)

Hle, Praha! — Zrak se jiskří, vlhne — Praha!
To jméno samo zpěv. Ten pouhý zvuk
úchvatně do strun české duše sahá
a srdce rozechvívá v burný tluk.
Nech cizí poutník objem skrovný měří
a zhrdá, Praho, sivým rouchem Tvým:
nám ve své kráse, věkovité šeři
jsi vábný Neapol, jsi hrdý Řím!

Tvá dumná velebnost se ladně snoubí
se smavým krajem rozmanitých krás,
a skvostně řízu královskou Ti vroubí
Vltavské víly stříbrojasný pás;
v něm výsep drobných smaragdy se skvějí
s odleskem luzným snivých rysů Tvých
a za korunu skráň Ti ovíjejí
nesčetné věže chrámů šedivých.

Aj, svatý Vyšehrad! Na rumu sporém,
tam v dálných věků bájné mlžině
na stolci zlatém, s děvic bílých sborem
velebná září kněžna věštkyně.
Jak zora zlatistá mlh rouškou sivou
tvář pěvce dávného tam prosvitá
a duši vnímavé pod skalou snivou
zaznívá ohlas jeho varita.

A naproti tam hrdě za Vltavou,
nad pilířů a vížek zdobný les
u sídla králů velkolepou hlavou
dóm věkovitý strmí do nebes.
Tam světců našich jasný zástup střeží
mohutných králů našich popely,
tam sláva naše dávná v rakvích leží
a šeptem duchů v klenbách ševelí.

Teď k místům památným se oko sklání,
kde Karel zasadil věd jarý peň,
kde mistr Husinecký smělou dlaní
zanítil pravdy jasnou pochodeň.
A hora povyhlédá na obzoru,
kde kalich v prvním slavném boji plál,
kde nejprv síla táborského vzdoru
zašlehla bleskem v širou světa dál.

Hle! dvojici svých věží tamo zdvihá,
pln upomínek slavných, vážný Týn.
Tam dosud oku snivému se míhá
v portálu šedém Rokycanův stín;
ač zlatý kalich s velebného štítu
pod rukou nepřátel již dávno pad':

pro české zraky dosud k jeho třpytu
meč tamo vznáší velký Poděbrad.

Náměstí k šedé radnici se šíří —
Pryč, vari, vzpomínko! Zde ticha buď!
Myšlenky příšerné tu mozkem víří,
pěsť zatíná se, žalem chví se hruď.
Miň, noho, miň tu propasť děsně tmavou,
z níž vynáší se hrozný pekla zjev,
kde české štěstí s Budovcovou hlavou
zapadlo žalně v temnotu a krev!

Leč mezi pošmournými chrámy, týny,
jež zůstavil zde strastný, šťastný věk
jak minulosti šerotajné stíny —
též zory nové vzešel červánek.
Zde hlouček mužů, svatým žárem zňatých,
klopotnou prací křísil otčinu,
z jich skalopevných čel a srdcí zlatých
zdroj života se rozlil v pustinu...

Tak, Praho, život vlasti, předků celý
k nám tklivě mluví každým rysem Tvým,
Tvých památníků zvětralými čely,
Tvých sterých zvonů hlasem kovovým.
Ve klíně Tvém, jak v obrovité schráně,
vše, co mu nejdražší, spjal český duch
a z Tebe po širokém vlasti láně
vždy rozléval se plodný vznět a ruch.

Tys domoviny hlava, v níž se zžíhá
zář myšlének, jas umění a věd,

Tys velké srdce, v němž se stále sbíhá
krev národa, kde citů jeho střed.
Ó, srdce zlaté, dokud touto zemí
náš jazyk staroslavný bude znít:
vlasť nastaví Ti před útoky všemi
svých synů prsa za nezlomný štít!

Zdar Tobě, Praho! Vzdoruj zlobě časů,
jak odolalas věky bouřím všem!
Rozkvétej dál! Buď perlou vzácných jasů,
v níž sehrne své záře česká zem!
Jsouc minulosti slavné věstitelkou,
velkosti, síly, udatnosti lví,
i budoucnost si dobuď slavnou, velkou
pod práce zdárné světlou korouhví!

PROSLOV

ku koncertu ve prospěch bezplatných obědů
pro nemajetné právníky.

(1886.)

Báj slyšte východní: Svůj prapor svatý
když Prorok vztýčil u Medinských bran,
muž bohatý, po pravdě tužbou vzňatý,
v pouť vypravil se k němu z dálných stran.
Šel sám a s prázdnem. Po jednom jen klasu
vzal z každé role své, je v kytku svil
a poukryv ten snůpek v roucha řasu,
tak poutí krušnou k sobě hovořil:

„Tu kytku k noze Prorokovi složím
a význam vysvětlím: Co klasů v ní,
aj! tolik rolí s hojným darem božím
mé stohy plnívalo zlatou žní.
Však pohrdnul jsem bídným zemským chlebem
pro manu rájskou — tvoji svatou zvěst,
zem' opustil jsem, bych se sblížil s nebem,
žeň bohatší bych sklízel v roli hvězd.“

Tak mluvil k sobě, v rajské sny se noře.
Leč poutí zabloudil. Jej odevšad
jen písků žhavých obklopilo moře,
a zpráhlé útroby rval krutý hlad.
Již klesl umořen. Kol mrtvé hlucho,
jen dravec křídlem nad kořistí máv',
a démon zoufalství mu ječel v ucho:
Již marno vše! Muk hroznějších se zbav!

Sáh' pro dýku — však pod záhybem šatu
hrst klasů skrytých místo zbraně jal
a hladem dravým puzen, v divém chvatu
hned zubem chtivým zrnka rozmílal.
Vstal divem zjařen; síly napjal znova
a za krátko jak nebes vidina
vstříc zasvitla mu svatyň Prorokova —
ve sboru palem bílá Medina.

A Prorok zvolal: „Viz, jak v době pravé
i nejbídnější této země tvar,
jejž odsoudil jsi v mysli pohrdavé,
můž' proměnit se duši v božský dar.
Bez klasů těch bys nebyl došel ke mně
a klesl temné noci na pospas. —
Jim díky vzdej, a z chudých zrnek země
ti vzejde přebohatý ráje klas!“ — —

Nač báji vyprávím? Snad zrnko zlaté
ta pestrá slupka v symbol skytne nám.
Hle! duchy mladé, vroucí tužbou jaté,
zřím putovati v jasný vědy chrám
a směle vzlétat k vysokému cíli —
leč bída zatíná v ně drápy své,

jich zápal dusí, hubí jaré síly,
v tůň beznaděje svaté touhy rve.

Tu mnohdy hrstkou nasbírané klásky
zář novou v čelo kleslé rozlijí,
chléb prostý, svěcen rukou sdílné lásky,
se změní v ducha spasnou hostii,
a zdvihne z prachu, zdrží nad propastí
tak mnohé duše velkých snah a sil,
jež stonásob kdys vrátí lidu, vlasti,
co soucit šlechetný jim udělil.

PRÁCI.

Do pamětního listu »Dělnictvo sobě«

(1886.)

Ó práce, velká mučennice věků!
Ty u bran ráje skromně čekajíc,
když spočinul hněv boží na člověku,
jsi ruku přátelskou mu vztáhla vstříc,
tys' pozorně jej vedla pouští žhavou
a slibovala těchyplným rtem,
že ochráníš jej, zmírníš bolest dravou
a v nový Eden proměníš mu zem —
leč on zřel s hrůzou do tvých drsných tahů
a snil jen s pláčem o ztraceném blahu.

Tys' mýtila kol něho divé hloží,
klas živný kouzlila mu z pustých lad,
krov nad ním robila a zvěře koží
jej halila, když vanul zimní chlad.

Ty zjemňovalas' jeho hrubé pudy
a zevšad budila mu vděků zdroj,
lesk drahý dobývala z chudé rudy
a z kůry drsné sladkých zvuků roj,
tys' v duši jeho hvězdnou záři tkala
a bohům jeho chrámy budovala.

(Ostatní 4 sloky byly konfiskovány.)

KU SLAVNOSTI KOLLÁROVĚ.

(1893.)

Jak okouzlená kněžna časem dřímá
myšlenka velká v duších mnohý věk,
až slovem plamenným to kouzlo snímá
a k životu ji budí ducha rek —
co v hlavách, srdcích dlouhé, dlouhé časy
jen šeřilo se v matném tušení,
to pojednou se noří v plné jasy
a činorodé nítí nadšení
a tisícům se metou jasnou blýští,
k níž chvátají pak mnohé věky příští.

Tak Sláva spočívala v tuhém spaní,
jsouc jedva známa vlastním synům svým;
ti sobě cizí, svárem rozervaní,
v plen, posměch byli sokům hrabivým —
tu hlasem divné lahody a moci
se náhle rozleh' tichých Tater sklon,

ten hlahol zazněl v pusté slavské noci
jak na vzkříšení velkonoční zvon
a prochvěl srdcem nesčíslných davů,
všech bratří od Uralu po Šumavu.

„Jste jedna krev! Zde vizte velkou matku!“
hlas Tvůj, ó Kolláre, tou dálí hřměl.
„Již konec budiž rozbroji a zmatku,
dost dlouho katan Slávu deptat směl,
dost dlouho lkáte v potupě a muce —
ó vizte polabský ten širý hrob!
Již v lásce podejte si svorné ruce
a společně se hajte cizích zlob —
pak všem vám zora lepších časů vzplane
a z ponížení k slávě rod náš vstane!“

A vše, co vřelo ve slovanském rodě,
všech dlouhých věků žaly, stud a hněv,
stesk na křivdy a touhu po svobodě —
vše tlumočil Tvuj velkolepý zpěv:
on lkal a těšil, proti vrahům hřímal,
lil v srdce bratří sílu, naději,
on prapor shody všeslovanské třímal
nad kalnou přítomnosti peřejí,
jenž shromáždil pod jasné třásně svoje
za krátko branců zanícených voje.

Ó pěvče, proroku! Ty ještě věky
jak Titan budeš nad Slovanstvem čnít
a zpěvu svého velebou a vděky
žár svatý v srdcí miliony lít,

Ty budeš zářit slavským šikům v čele,
až do poslední bude písmeny
vše vyplněno, dovršeno skvěle,
co předpovídal zpěv Tvuj nadšený,
až v slávě vznese synů zástup svorný
máť Slávii na prestol nerozborný.

Z MINULOSTI V BUDOUCNOST.

(K zahájení národopisné výstavy 1895.)

Ó ještě jednou utkvi v plném vděku
nám před očima, zjeve rozmilý,
než odplaví tě navždy vlna věku,
než dosníš navždy sen svůj přežilý!
Sem sleťte se, vy chaty rozmanité
z niv, hor a lesů, z konců vlasti všech,
vy hnědé, jako klícky z dřeva sbité,
vy běloučké, jimž došky halí mech,
vy s řezbou prostou, malbou neumělou,
s lip větví stinnou, mátou zahrádky,
vy s poesií rodné hroudy celou
a s kouzlem dětské písně, pohádky!
Zas mezi vámi zkvítej chrpou, mákem
v cet lesklých zdobě starobylý šat
a zasviť pestrým srdéčkem a ptákem
běl příze, kterou pilný kolovrat,
své míse vrčení s děv hlasem zpěvným,
tkal spolu s pásmem báje stobarevným!

Kol s okem zarosenym zříme němi.
Svůj venku nechali jsme boj a svár,
kal vášní s řevnivosti jedy všemi,
a všichni cítíme niv rodných čár:
Zde kolem vše jest naše, naše stejně
a naše pouze; matky jedné dech
nás ochvívá tu všechny blahodějně
a v jedno ladí tlukot srdcí všech.
Z hor, dolin všech od Tater po Šumavu,
z lích vlasti všech, kde český slyšet zvuk,
jsme shromážděni tuto v těsném davu
a vítáme se stiskem družných ruk.
A jsme tu sami spolu, jako bratři,
když v jizbě shromáždí se rodinné;
kam zříme kol, nám samým všechno patří,
vše bez pomocné ruky jediné
sem sneseno, jest naším vlastním dílem
a poznat samy sebe naším cílem.

Zde básník neshledává s umnou pílí
k fanfáře slavnostní slov chladný lesk,
zde samoděk se ruka do strun chýlí,
z nichž tryská duše plné ples i stesk.
Co stále hledal, za čím toužně zíral,
když vlnila se klasy šírá pláň,
co po lukách i hájích různo sbíral,
by pravým věncem ozdobil svou skráň —
vše rázem shrnulo se kolem něho
v sad přebohatý netušených krás,
a plně dýše, září z toho všeho
duch rodné země, vlastní lidu ráz.
Jest pěvci, jakby měl se do zápasu
dát za ty vděky vzácné s Duchem času:

„Stůj, duchu zlý, ty duchu věčné změny!
Již svál nám květů tisíce tvůj let —
chceš smést i skrovné ty, jež ušetřeny?
Spíš, co's nám urval, všechno vydej zpět!
Za přítomnosti chladné, nudné rysy
vrať minulosti svěží, pestrý vděk
zas krajům našim všem, jak zářil kdysi,
jak z tisícerých zvonil zpěvanek,
ať z hrobu vzkříšen znovu zkvete všady
ten starý život prosté ryzí vnady!“

Leč marný vzdech. Čas nikdy nezastaví
svůj věčný krok, jenž mění země líc,
vše staré bez ustání v nové taví —
co včera byli jsme, dnes nejsme víc.
Vždy v nových myšlenek a citů vření
do nitra národů vlá jeho duch,
a s nitrem tím i vnější tvar se mění,
i kraje vzhled a všechen žití ruch.
V před národ musí, dál! Jen zachová-li
v tom proudu světovém svůj vlastní byt,
od vlastní podstaty se neoddálí,
své jádro nedá za plev cizích třpyt,
když dědictví, v němž věků práce leží,
v brak vetchý pohrdavě nehodí,
než co tu dobré, krásné, pilně střeží,
neb v duchu vlastním nově obrodí,
když lidstvu prospívá, své slouží době,
leč dbá, by předem věren zůstal sobě.

My chvíli stanuli a zříme kolem
jak hospodář, jenž shlédá jmění své,

vše, co mu zkvétá, zraje sadem, polem,
svůj dům a všechno v něm, co vlastním zve,
co přičinění jeho shromáždilo,
i z otcův dědictví co ještě zbylo,
i v sebe sama noří zkumný hled,
své síly váží, jak dál jíti v před —
Tak obzíráme národní své statky
a hrdě můžem' hlavu vypjati:
Ať cokoli nám urval osud vratký,
dost zbylo přec, jsme dosud bohati.
Zde leží poklad ještě nepřebraný,
jenž cele náš, v němž ryzím každý skvost,
kde z drahokamů tisíceré hrany
nám nezkalená svítí původnost.
A rez nechť hlodá na některé kráse,
nechť veteší snad nepotřebnou zdá se,
jen pilník přiložme a přizpůsobme
tvar sestárlý za novým úkolem,
a v duchu témž zas nové zdoby robme,
jenž ze všeho zde mluví kolkolem —
ve vlastním duchu, vlastním po způsobu,
jen upraveném vhod pro jinou dobu.

Ó chutě nořme se v ty prosté krásy,
nechť k novým krásám duch se oplodní
z té, která k nám tu odevšad se hlásí,
z té dosud jaré duše národní,
nechť přilnutím k těm květům rodné půdy
sil nových svěžest nabereme v údy,
šlak cizích zbavme se v tom čistém zdroji —
Dál s lidstvem, dál! Však zůstaňme vždy svoji!

LIPANY.

(K panoramatu L. Marolda 1898.)

Již setkali se: Mračno vozů dvojí,
s dvou letíc stran, v boj rozhodný se strojí.
Prach zvířený je halí jako v kouři,
jímž prokmitá jen různo kovu blesk,
a slyšeti jen dunící v něm bouři,
řeht koňů, rachot kol a zbraní třesk,
tu strašnou hudbu vozového šiku,
jež zněla cizině jak v soudu den
trub hlahol andělských; když v temném ryku
jen k uchu zaletěla, uděšen
voj prchal ohromný, než ještě kalich
svit' krvavě z mlh v dálce zamodralých.

Teď není vojska již ve světa šíru,
jež čelilo by bouři vozů těch;
již obhájila slavně zem' i víru
a krutě ztrestala pych vrahů všech. —
Však náhle roztrhla se — půle obě
zde zhoubně duní samy proti sobě.

A slunce jarní z bílých oblak chýlí
na lány Lipanské svůj skvoucí hled,
by ještě jednou shlédlo, naposled,
zjev celé žasné, světoborné síly,
jež sama sebe rozsápe tu divě
a nevstane již nikdy v české nivě.

V té straně nádhernější obraz kyne:
jas přilbic drahých, pyšná odění,
nach řasnatý, jenž s bujných ořů plyne,
a panských znaků pestré hemžení;
v tom šiku šlechta veškerá se sjela,
i ta, jež kdysi hrozbou odvety
za Mistra svého do Kostnice hřměla,
i ta, jíž Hus byl kacíř prokletý;
zde Bořek, Orebu kdys hlava smělá,
i Přibík, Tábora kdys čacký druh,
i lstného Rosenberka čeleď skvělá,
jenž cizinských všech piklů střed i duch;
v tom šiku vše, co rodem předčí lidu
a vzácností; ve středu panských čet
i Praha popanštilá, chtivá klidu
a zisku zašlého a třpytných cet;
v tom šiku věhlas, bohatství a lesk,
v něm odkazy jsou předků drahocenné,
v něm blány výsad věkem posvěcené,
i s velebností starých práva desk;
v něm chladný rozmysl a pevný řád
i mocí věkovitých majestát;
v tom šiku konec mnoholeté strasti,
květ pokoje a vládčí berly skvost,
mír se světem, lék rozervané vlasti
a všechen šperk, jímž září Minulost.

Však naproti — ten druhý vozů mrak
jak chudobně se šeří v slunka třpytech!
Nach kalicha v něm jediný je znak
na režných oděvech a hrubých štítech;
tam prostý lid, jenž zaslech' pravdy zvěst
kdys v tichých dědinách, cep chopil v pěst
a hájit šel tu novou říši boží,
kde pravý Kristův zákon svitne všem:
ne člověk člověku již za podnoží,
než rovni budou všichni, bratru sněm —
pryč s mitrami a žezly, rodokmeny,
pryč s přepychem, jenž z potu bližních tyl,
pryč se zákonů křivých pergameny,
pryč s leskem, pod nímž s bídou hřích se kryl,
pryč s celým starým světem, řádem lživým,
jenž pravý opak zvěsti Kristovy —
a vzhůru kalich s duchem písma živým,
s tou krví božské lidstva obnovy!
Jim nebyl pouhé dogmat znamení
ten svatý, rajský pohár sbratření!

Však hrubý věk — (vždyť ani v pozdní čas
nám ještě nesvit' čistý ducha jas!) —
zbraň krvavou jim podal v zápas tuhý,
v boj zoufalý se strašnou přemocí;
vždyť celý svět se řítil v české luhy
zář ušlapat, jež bleskla do noci.
A tu vždy oni stáli v řadách prví,
by kalich, národ hájili svou krví
a nejhrozněji cepů jejich hřmot
zněl v divý útěk nepřátelských rot...
I doma zápas ždal — — V těch bojů víru
kam poděli se tiší ženci míru?

Kdo hledal by je v strašných bojovnících
s tou spletí jizev na divokých lících?
Boj, nutný dřív, teď potřebou jim denní,
co zápal zžeh', ve všední zvyk se mění,
ba, časem v křišťál snahy ušlechtilé
sem tamo vniká nízkých vášní kaz,
i tlupy surovým jen chtíčem zpilé
se loudí v božích bojovníků svaz,
i zištník nejeden v jich šat se halí,
svit vůdčí hvězdy tlumí se a kalí,
svár s řevnivostí trhá svorné řady
a syčíc budí se i zmije zrady — —
Však polnic vřesk, jenž na Kačínské lány
vší země povolával spiklé pány,
jak náhlý úder zvonu na poplach
vztřás všechny brance lidu; rázem němy
jsou spory sobeckých a kalných snah
a jediný zas plamen pronik' všemi:
ten čistý plamen, posvátné ty vzněty,
jež kdys je vedly v prvních sečí ruch, —
zde svorně Táboři, měst branné čety
i Sirotci, šik jeden, jeden duch,
by' uhájili v bitvě poslední
svou velkou myšlenku neb klesli s ní:
V tom šiku lid, a jeho lidská práva,
v tom šiku touha ryzí pravdy žhavá,
jež strhla směle k církvi staré most,
v tom šiku boj, boj lítý bez ustání
s odvěkou křivdou, pout všech zamítání,
ruch, bouře, odboj, převrat, Budoucnost! — —

A bitva začíná, — tak děsné srážky
kraj český neviděl; ni tam, ni sem

boj nemůž' sklonit rozhodnutí vážky —
dvé obrů nezdolných ten dvojí tem:
voj pánů četnější, lví Bratrů síly. —
Však pozor, Prokope, na panskou lest —
již pozdě! — Všechno ztraceno v tu chvíli —
již konec, Tábore, tvé slávy jest!
Tvrz vozů tvojich padla, postrach světa —
nic platen cepů třesk — je po všem veta!
Tvé slunce klesá do krvavé řeky,
jež valí se niv jarní zelení
z tvých mroucích prsou — bezmeznými vzteky
brat sápe bratra v slepém šílení.
Arch tvojich trosky, kalich železný,
tvé vozy hrozné, prapor vítězný,
tvých houfnic hrom, tvých kněží duma smělá,
tví vůdci přeslavní, tvá síla celá,
děs cizích soků, obdiv pozdních dob —
vše padá v širý, krvavý ten hrob,
tvých Bratří trupy polem rozesety,
jim po bok Sirotci, měst chrabré čety — —
A panstvo jásá nad tvým bědným pádem,
lež, křivda vítězí se starým řádem,
zve Sigmunda zas cesta urovnaná,
při svatou končí smlouva s Římem planá,
sen volnosti a světa obnovy
je navždy pohřben v noc a v okovy! — —

*

Však nikoli! Pře není rozhodnuta,
šik Svobody tu není rozdrcen:
Nechť hyne věky, v pouta Moci vkuta,
kdys boje nového Jí svitne den.

Zas bujará se zdvihne nad okovy
a dechne ve svých starých bojišť rovy
i vstanou z poražených popele
zas noví obránci a mstitelé —
ať s meči zas, ať pouze v ducha zbroji,
však stejné toužení jim vznítí hruď:
Chcem' rovnost, bratrství, chcem' volnost svoji,
mrak starých klamů prchni, světlo buď! —
A nechťsi znova padnou branci její,
zas lží a porobou se věky stmějí:
vždy vstane opět, zbita tisíckrát
vždy mocnějším jen leskem bude plát
ta myšlenka, jíž nikdo neudolá,
jež s lidstvem vznikla a s ním zajde jen,
jež od pravěku klepe, buší, volá
ve hloubi rodů všech, všech věštců sen,
a vítězně kdys u své mety stane
nad pouty těl a duchů kleslými —
pak míru Táborem svět celý bude
a volnými vše lidstvo Bratřími.

SVĚTLO V TEMNOTÁCH.

(Novoroční 1900.)

Nechť ve tmách končí rok, nechť nový nese chmuru,
nechť léta hrozí ještě zápasů a běd:
jen pevni zůstaňme, jen hlavy směle vzhůru,
po cestě svízelné jen v před, jen chutě v před!
Jen krokem zmužilým dál k velké, jasné metě,
ven z šiku našeho, kdo skuhrá zbaběle —
nechť v bouři nepřátel jsme sami v širém světě:
výš čela bez bázně a k předu vesele!

Nám štěstí neznámo, nám v sudby knize psáno,
že z potu horkého jen pro nás pučí květ,
co máme a čím jsme, vše perně dokonáno
jen vlastním úsilím a prací krušných let.
Jen srdce nadšené a k tomu dělnou ruku,
leb tvrdou nebesa nám dala údělem:
čím víc ji tepe ran, v čím zuřivějším tluku,
tím pne se vzdorněji a tvrdne ocelem.

Nám štěstí neznámo — kde svítati se zdálo,
vždy ve tmách zklamání ten přelud krátký zhas',

*

kde družné stisknutí nás čísi ruky hřálo,
toť úskok pouhý byl, my sami stáli zas.
Nuž, víme aspoň již: „Jen sami v sobě máme
svou spásu jedinou, svou celou oporu,
po klamných fantomech již vůkol nelapáme,
jen svého vlastního se chápem praporu.

Nechť dokola se tmí, nechť příboj lačný stříká,
nechť zevšad syčí zášť a vzteklá hrozí pěst,
nechť sterým pranýřem se naše jméno smýká
a láním bez konce se hyzdí naše čest:
V té bouři junácky své hlavy vzhůru pněme,
svůj prapor třímejme dál v ruce železné,
ten svatý prapor svůj, s nímž jistě k cíli jdeme,
v němž září do temnot znak Pravdy vítězné.

Vždyť dobra naše věc: Chcem' uhájiti vnuku
tu předků zděděnou, tu věčně drahou zem,
v ní chránit vlastní mrav a poklad rodných zvuků —
ne křivdu, násilí, jen svoje právo chcem'.
Nad zlobu veškerou pnem' čelo v hrdém vzdoru,
a v prsou lepších dnů tkví blahá naděje,
v té víře nezvratné zrak pílí ku obzoru,
kde slunce velebné se brzy zaskvěje:

Již zoře rdí se tam, již v temných mračen víru
tam zářně budoucí se rodí století,
kdy bohdá nová zvěst, zvěst volnosti a míru,
zvěst lásky všelidské se světem rozletí,
kdy budou zemí vlást na místě pout a zbraní
jen světlé rozumu a citu důvody —
tam k cíli dospěje ten prapor v naší dlani:
tam rovní s rovnými se shodnem národy.

KOSTNICKÁ DUMA.

(1901.)

Již pod korunou s pekelnými znaky
Hus připjat na osudném kůlu pní,
a bezděky v tu chvíli jeho zraky
v dál zaletěly s tužbou poslední.
Přes valný dav, jenž čeká jeho skonu,
i přes Bodam, za města věžemi
se modrající, hledá stranu onu,
kde nechal vše, co draho na zemi,
kde zrodil se, a vedl život celý,
svůj boj za pravdu veliký a smělý.

Ten okamžik mu zastřel zapomněním
vše přítomné: i dav i strašný kůl
i blízkou smrt — a teskně blahým sněním
běh žití celého se před ním snul,
řad obrazů, jež střídaly se v mihu:
krov chaty známé u pat Šumavy,
žák v dumě schýlený nad svatou knihu,
let junných svízele i zábavy,

pak mistra ohnivého práce, snahy,
a svatý Betlém, nade všechno drahý.

A rázem vnitřnímu se kmitlo vidu
sto milých tváří, přátel z domova,
i nesčíslné vroucí oči lidu,
jež roznítila slova mistrova
tam pod Kozím a Krakovcem, když hlásal
jim pravdu boží v ryzí čistotě,
s ní liché cety farisejské střásal,
chtěl víru pravou v skutcích, životě,
a z nepravostí hlavy kněžstva vině
láj svatokupců mrskal ze svatyně — —

Z těch dum jej budí pokřik: „Slušno není,
by tváří k východu mřel ďábla druh!“
Hned kůlu obratem se pohled mění:
Již město s jezerem, hor slunný pruh,
za nimiž v dálce Čechy tušil, mizí;
znik' s hrstkou krajanů též věrný Chlum,
jenž sem ho provodil. Jen tváře cizí
teď před Husem se tísní v pustý tlum,
jimž z nelítostných zraků záští plane
neb tupá chtivost děsné podívané.

I kraj ten západní, kam nyní zírá,
ni jedním vlídným zjevem nekmitá.
Nad Gottliebenem smutný mrak se sbírá
a věž tam chmurně trčí dvojitá,
jež mistru připomíná všechnu muku
ve strašných žalářích a tíze pout
i v církevního sboru vzteklém hluku
až po nedávný v kathedrále soud,

kde potupně ho svlékli s kněžských šatů
a s kletbou odevzdali v ruce katů.

I teď ho zevšad proklíná a tupí
to cizí moře vlnících se hlav,
an v strmou hranici kol něho kupí
výš, výše dřeva divých drábů dav —
již plane pochodeň — V tu jednu chvíli
jej ledným dechem objal smrti děs,
šij vzpřímená se na mžik těžce chýlí
a zatemnělý pohled k zemi kles',
tam, kde se řetěz kolem nohou vine
a biřic pod ně smolnou otěp šine...

Ruch nenadálý nastal v lidstva shluku
a s břeskem trouby blíž se nesl šum;
i katan s pochodní vztáh' nazpět ruku.
Hle! maršál říšský dělí cvalem tlum
a pyšnou brunu před hranicí staví.
Teď berlu skvostnou nad zástupem zved'
a slavným hlasem odsouzenci praví:
„Vzkaz milostivý nesu naposled:
Blud odpřisáhni, kajícně své čelo
před církví skloň a spasíš s duší tělo!“

Stín rázem rozprchnul se mistru v čele
a v jasných skrání prudkém posunu
jak vítěz laury zlaté, hrdě, směle
vznes' papírovou s ďábly korunu:
„Jak dříve stokrát, odpovídám znovu:
Já přišel Písmem za svou pravdu stát,
ne podrobit se lidských mocí slovu,
bych pravým zval, co velí pravým zvát:

mou pravdu nezkláli, jen tělo zdrtí
a život ve lži byl by ducha smrtí.“

Tu páni tleskli, drva praskajíce
kol kolem vzplála, rozvalil se dým;
jen povznešená k nebi jasná líce
dál vyhlédala vírem plamenným,
zpěv mistrův zbožný ozýval se ještě,
až náhlý vichr do tváří mu vmet'
tu výheň šlehající, jisker deště,
a navždy ztišil blahozvučný ret,
i zkojil v nitru svatou pravdy žízeň,
jež překonala všechnu světa trýzeň.

*

Vše dávno minulo, i orkán slavný,
jenž z Husi muk se nad Čechami vznes,
vše změnil, smet' duch času neunavný —
co dnes nám zápas věroučných thes?
A přece když vod zelenavou hlatí
z Čech poutník plyne k výspě Kostnické
a před ním starý dóm, jejž západ zlatí,
vzplá jako vidmo záře mystické,
tu v cizím, všedním na palubě ruchu
bouř citů, myšlenek se zvíří v duchu.

V žár ohromný se dómu věž ti mění
a velebná v tom žáru skví se líc,
rtem mučennickým v naši vřavu denní
vzkaz věku dávno minulého hřmíc:

„Zas bouře mnění zmítá času lodí —
buď žádost pravdy jejím kormidlem!
Jen ta nechť kroky mého lidu vodí
a v neochvějném srdci hoří všem,
zář pravdy nezhasí, kdo lidi zdrtí,
a život ve lži horší byl by smrti.“

POHÁDKY.

(K cyklu Ferd. Engelmüllera 1902.)

Jdeš znaven po střízlivé cestě žití,
však někdy staneš, ohlédneš se zpátky: —
tam v dáli světlo tajemné se třpytí
a k návratu tě loudí do pohádky.

To zář je světnice, kde vidmo báje
kdys nad vrčícím hrálo kolovratem;
to svítí z dalekého dětství háje
květ kapradí svým svatojanským zlatem.

Nadarmo rozum bláhovcem tě zove;
v tu chvíli dal bys moudrost jeho všecku
za ono vzdušné zlato pohádkové,
jímž okouzlený svět se blýštil děcku, —

Ten jiný svět, kde stříbrnými stíny
víl zástup chvěl se bledým luny jasem
a starý vodník zdvihal nad lekníny
pitvornou hlavu s brčálovým vlasem;

Ten svět, kde noha tíhou nespoutána
přes každou propast létla duhy mostem
do hradu zakletého, jehož brána
vstup otvírala k luzným nemožnostem.

Kde z duhy most? Kam sklenný hrad se sřítil?
Kde luhy s mimozemských barev skvěním?
Kde divná rozkoš, již duch mladý cítil
i pověrečné hrůzy mrazným chvěním?

Ó vrať se, pohádko, k nám opět shlédni
tím okem velkým, snivé mlhy plným,
prst polož na rty a shon vůkol všední
nám pozastři svým vlasem zlatovlným!

Jen chvíli aspoň na tvé hrudi třpytné
ať po trudné si odpočinem' chůzi,
nech zpomínka nám aspoň duší kmitne
tvé divné rozkoše a slastné hrůzy!

HUS.

(1903.)

V čas velkých dějů někdy národ celý
své duše vzlety v postať jednu vtělí;
ta vyrůstá pak obrem z jeho středu
a září nad ním v šírou světa dál,
ku slávě před ním jde jak oblak skvělý,
jenž lidu Bohem zvolenému plál,
a nechť jej sudba srazí v noc a bědu,
vždy hvězdou z dálky kmitá jeho hledu.

Tak před věky Hus vyvstal naší zemi
a jeho duch s ní zůstal časy všemi:
Ač rozdeptána jeho setba v měle,
i jméno jeho rváno z pamětí
a knihy tlely v skrýších, lidu němy,
přec nad Prahou i v temnu staletí
zrak viděl národů všech blíž i dále
stín jeho velebný se vznášet stále.

A sotva české vzpřímily se vazy
v dech májový, jenž dlouhé odvál mrazy,

Hus ve vítězné záři opět vzplanul
nad všechny balvany a stráží dav,
nad všechen rmut, jímž zasuli jej vrazi —
zda vzpomínáte, druzi sivých hlav,
těch citů vichoru, jenž duší vanul,
když před vámi zjev Mistra prvně stanul?

Jak stál tam v cizí nepřátelské dáli
sám proti církvi veškeré a králi,
sláb, vězeň bídný, proti světu všemu,
ve klateb přívalu, jenž vůkol hřměl,
leč jako moře hněv od pevné skály
od mysli hrdinné se odrážel,
an tělem vydán přemocnému sněmu
svým duchem silným klidně čelil jemu.

On hledal pravdu, smysl písma ryzí,
chtěl s jeho podstaty smést šlaku cizí
a směle trhal sítě Antikrista,
jenž s neřestí se zmocnil svatyně,
ne ve slov hlaholu, jenž v prázdno mizí,
ve skutcích víru hlásal jedině,
a v žití vlastním jeho bytost čistá
šla světlým vzorem po šlépějích Krista.

Vstal po něm celý národ v hrozné síle
svět cepem vítězným k své noze chýle,
leč nad tu bouř, jež v obdiv duši chvátí,
nad vítězství, jež budí vnuků žas,
toť našich dějin nejslavnější chvíle,
když v kletby sboru zazněl Mistrův hlas:
Moc nižádná, jen důvody mě zvrátí,
za pravdu poznanou chci život dáti.

V tu chvíli zatřásla se do základu
věž nebetyčná žulového hradu,
v němž tisíc let slov mrtvých poutem spjatý
jho nesl otrocké duch Evropy;
v ráz volný, svědomí jen bera v radu,
stál bez bázně před svými pochopy,
a požár tvou, ó Huse, mukou vzňatý
byl zároveň dob nových úsvit zlatý.

Zda's kacíř byl či církve sluha pravý,
náš nedbá čas; věr minul zápas dravý.
Díl tvého učení tkví v cizí straně,
z úst předchůdců jsi přejal mnohou zvěst —
však i kdo nejníž' tvoje dílo staví,
vzdát musí reku přesvědčení čest,
jenž za své zásady šel odhodlaně
v boj s celým světem a dal život za ně.

A kdo je Čech, ať v kterémkoli voji,
zda nemá vděk pro žhoucí lásku tvoji,
s níž lidu svému vyvstal's na obranu,
když snížen byl ve vlastním domově;
tys ducha praporem jej vedl k boji,
až strašný mlat pak v ruce slepcově
šik zhoubců odrazil, jenž v naši stranu
spěl hrabivě přes hroby Polabanů.

I rodnou řeč, jíž's bratřím pravdu věstil,
jak's miloval ji, tříbil, snažně pěstil!
Tys živým dechem, jak z úst lidu vane,
knih jazyk prodchnul, jeho rozvoji
svým bystrým umem novou dráhu klestil;
co chránilo nás v pohrom příboji,

co vzkřísilo nás —: české slovo psané, —
tvuj nad ním jasný duch až dosud tane. — —

Hus! Dokud žádost pravdy bude ctěna
a hrdinná v ní stálost velebena
a duch pro lidstva očistění vzňatý,
a k duchovní se pnoucí svobodě:
hřmít bude světem sláva toho jména!
A věčně žije ve svém národě,
se srdcem českým nerozlučně spjatý,
náš velký mučenník, náš Mistr svatý.

OBSAH.

Strana

Zpěvník Jana Buriana 1

Kratochvilná historie o ptáku Velikánu Velikánoviči 103

O čarovném pavouku. Veršovaná povídka pro mládež 167

Z veršů příležitostných:

Divadelní proslov k 25letému jubileu Akademického čtenářského spolku 229

Otili Sklenářové-Malé 236

Na oslavu 300leté památky úmrtí Jiřího Melantricha 238

Calderon. Ku 200leté památce jeho úmrtí 241

Dva požáry. (Ke dni 12. listopadu 1881.) 244

Ústřední Matici školské 247

Žukovskému. Ke stoleté památce jeho narození . . . 249

Buď práci čest! 251

Praha. Úvodní báseň k oddílu »Praha« v Ottových »Čechách« 253

Proslov ku koncertu ve prospěch bezplatných obědů pro nemajetné právníky 257

Práci. Do pamětního listu »Dělnictvo sobě« 260

Ku slavnosti Kollárově 262

Z minulosti v budoucnost. (K zahájení národopisné výstavy 1895.) 265

Lipany. (K panoramatu L. Marolda.) 269

Světlo v temnotách. (Novoroční 1900.) 275

Kostnická duma 277

Pohádky. (K cyklu Ferd. Engelmüllera.) 282

Hus 284

